

PASCASII GROSIPPI
PARADOXA
LITERARIA

In quibus multa de literis nove contra Ciceronis, Varronis, Quinctiliani, aliorumq; literatorum hominum, tam Veterum, quam recentiorum, sententiam disputantur.

AD

D. FERDINANDUM HENRIQUEZ A RIVERA

Ducem de Alcalaa & Marchionem Tariffæ.

AMSTELODAMI,

Apud JUDOCUM PLUYMER Bibliopolam, propter Curiam, sub signo Senecæ. M.DC.LIX.

Illustrissimo & Excellentissimo Heroi

D. FERDINANDO HENRIQUEZ A RIBERA

Duci de Alcalaa, Tariffæ Marchioni &c. Regiæ apud Castellanos Stirpis Principi.

PERFECI tandem, Princeps sapientissime, quod in tuæ spem gratiæ abhinc triennium Romæ cœperam. nam simul ac Theologicæ illi controversiæ, quam nosti, post diurnos nocturnosque vertentis anni labores extremam manum imposui, cujus mihi digerendæ & illustrandæ provinciam Regii in Urbe Oratores, Duces Arborquerceus & Pastranius Catholici Regis nomine mandaverant, etsi corporis & ingenii vires tanta studii contentione sic debilitaveram, ut nihil novi laboris impune suscepturus viderer, temperare tamen mihi non potui, quin ad indagandas linguæ latinæ causas toto pectore incumberem, quæque Sanctius ve-

ster ὁ δαιμόνιος ἀνὴρ tam in Minerva sua, quam in Grammaticæ latinæ institutionibus acutissimè invenerat, quoniam obscurius pleraque nec satis probabili methodo tradita non ferè lectores allicere aut retinere poterant, opera mea explanarem, in meliorem ordinem Artisque formam redigerem, non paucis locis correctiora & certiora redderem, alicubi verò reciderem, passim denique iis augerem, quæ me plurimus Latini sermonis usus accuratissimaque bonorum auctorum lectio docuerat.

Etsi autem huic meo conatui gravissimus intercessit adversarius, Quartanæ morbus, qui me perpetuos X V. menses exercuit, neque mihi, ut ingenio meo usus semel cœpta uno tenore pertexerem, permisit: eo tamen loci in medio febris incendio rem jam deduxeram, ut etiamsi quid humanitus me fuisset, non tamen defuturum videretur, ex quo meam tibi obsequendi beneque de aliorum studiis merendi voluntatem posses agnoscere. Accidit autem ut cum Roma Ciceronis incunabula cognoscendi causa Arpinum concessissem, præstantissimi Principis, Soræ & Aquini Ducis, hospitalitate, & Insulæ illius, in qua se Cicero secundo de legibus natum memorat, jucundissima cum

eodem

eodem Duce obambulatione; Fibrenique omnium Italiæ fluminum limpidissimi frigidissimique conspectu recreatus molestissimæ illius concubinæ meæ contubernium excuterem, meque mox sanum salvumque Neapolim afferrem. Ubi non multo amplius bimestri commoratus postquam utcumque vires recuperasse visus sum, ut navigare non dubitarem, maritimo Genuam, & inde porro Mantuam pedestri itinere perveni. Et quamvis eo potissimum animo in hanc Italiæ partem me contuleram, ut ea Principibus subjicerem, quibus pax publica conservari & gravissimorum motuum, quos jam imminere intelligebam, occasio præcidi posse videbatur (qua de re coram ex illustrissimo Comite Franquemburgico, Cæsario apud Regem Catholicum Oratore cognoscere te malo, cum quo consilia mea in hac urbe communicaveram, quæ ille sibi plurimum probari ostendit) non tamen Sanctianorum curam omnino missam feci, sed subinde aliquid iis elimandis perpoliendisque operæ impendi. quo vero successu, ejus tibi Grammatica philosophica specimen præbebit, quam proximis hebdomadis curavi formis æneis describendam. Poteris autem ex his etiam

epistolis meis idem intelligere, quas ad amicos, homines doctissimos, Paradoxa nonnulla partim mea, partim Sanctiana constabiliturus diversis cum locis, tum temporibus dederam. Eas nomine tuo præscriptas propterea emittendas duxi, ut cum ipse me in tuo ære esse profitear, quem tantis tuis beneficiis obstrictum tenes, tum omnes, ad quos sive ex his ipsis vigiliis meis, sive ex multo pluribus, quæ consequentur, fructus aliquis redierit, tibi se debere intelligant. Vale, Princeps clarissime & eruditissime, meque amore tuo ac beneficiis complecti perge. Mediolani ex Hieronymi Sagarragæ, viri optimi & præstantissimi Jurisconsulti ædibus prid. Id. Maj. anni M. DC. XXVIII.

PARA-

PARADOXA LITERARIA.

Epist. I.

Icero & Varro nesciverunt, utro modo rectè Latine diceretur, Pompejus tertium Consul, *an* tertio Consul.

Primum & Primo, *non sunt adverbia, sed nomina, nec significatione differunt.*

Loco, *pro cito, statim, Romani videntur dixisse, sicut Hispani* Luego.

Alias, *non est adverbium, sed nomen.*

Epist.2.

In lingua Latina nulla sunt Gerundia.

Nec ulla Supina.

Latine non dicitur, Reus damnatum iri videtur, *sed* Reum. *Vide in Grammat. pag. 132.*

Epist.3.

Cicero Solœcismi ab Attico postulatus perditissima sui defensione usus est, seque solœcismum fecisse agnovit, cum tamen rectè locutus fuisset.

Cicero ridicule putat Oppida non esse Loca.

Cicero Piræum perperam putat non esse oppidum.

Cicero sibi à Grammaticorum regulis imposi passus est, ut vitiose dici putaret, quod & rationi, & auctoritati, & publicæ ac suæ propriæ consuetudini consentaneum esse scire poterat.

Grammaticè qui loquitur, sæpe minimè Latinè loquitur.

Varro, Sallustius, Cælius impura dictione usi fuere.

Latine dicitur Proficisci ad Romam *&* in Romam, Discedere à Roma *&* de Roma, *&* ex Roma, *&* scribere de Roma.

Sum Ruri, Carthagini *per Ablativum, non per Dativum dicitur.*

Quintilianus imperite censet Solœcismum esse, Veni de Susis in Alexandriam.

Epist. 4.

Optimi quique linguæ latinè auctores fuerunt pessimi Grammatici.

Varro minime bonus linguæ latinæ auctor est.

Cicero Syntaxeos rationem in Attii verbis prorsus nescivit.

Cicero suæ & aliorum loquendi consuetudinis in ratione dictorum reddenda turpiter oblitus fuit.

Invidere aliquem, *recte Latine dicitur.*

Quintilianus perperam censuit, non satis Latine dici, Adulari alicui.

Cicero Attii poëtæ verba non recte intellexit.

Omne verbum (præter Sum *&* Fio*) aut activum est, aut passivum: nullum Neutrum.*

Epist. 5.

Idonei censores linguæ latinæ raro bene latine scribunt.

Magni oratores & poëtæ latini raro de literis bene judicant.

Ætate Quintiliani, ac prius Senecæ, latina lingua degeneraverat.

Qui vel versa vel prorsa oratione latina cupiunt excellere, perpaucos auctores, sed multum legere necesse habent.

Italia sola plures quam reliqua Europa tota, produxit latine scribendi facultate præstantes.

Itali cum omnes Europæos judicio superent, plerumque tamen pessimi sunt literarum judices.

Etiam elegantissimi oratores & poëtæ interdum vitiosè scribunt.

Politianus fuit Sannazario infinite doctior, etsi in scribendis versibus latinis ad elegantiam & puritatem ejus nequaquam accessit.

De Politiani mortis genere Julius Burdoscaliger improbissime mentitus fuit.

Permingere (*quo verbo Sannazarius utitur*) *minime Latinum est.*

Nuncium, *non est nomen Substantivum.*

Carcer *à Baltasare Castilione non sine auctoritate neutro genere dicitur.*

Exosus *pro Invisus, non satis Latine dicitur.*

Dissitus locus, *pro remotus Latine non dicitur.*

Aquæ Vaticani fontis ad laudem multo plus interest hominem Germanum, quam ipsum Pindarum laudatorem habere.

Adhi-

Adhibere fidem alicui, *pro Credere minime Latine dicitur.*

Cornelius Nepos Ciceronis judicio fuit omnium Romanorum scriptor elegantissimus.

Daretis Phrygii historia est hominis indocti & lutulenti opus.

Historia belli Trojani, quæ Dictyn Cretensem auctorem præfert, perbono Latinitatis sæculo scripta fuit.

Quantum, tantum, multum, paulum, aliquantum, immensum, *perperam à Grammaticis habentur pro adverbiis, cum sint nomina.*

Medicina, Senecta, Sutrina, Pistrina, Textrina, Salinum, Piscina, Regina, Lucina, *perperam à Grammaticis habentur pro Substantivis.*

Epist. 6.

Nemo doctorum vidit, quomodo insigne mendum in principio Apocolocynthosis Senecæ tolli deberet, cum ejus rei facillima esset ratio.

Epist. 7.

In principio Æneidos legendum videtur: Musa mihi causas memora, quo nomine læsa: *non*, quo numine læso.

Epist. 8.

In Plauti Amphitruone repugnantibus omnibus libris præterquam omnium doctorum opinionem legendum: Et clandestina ut cæletur consuetio, *non* Suspicio.

Epist. 9.

In Plauti Milite liberis omnibus invitis, pro Non sum in Umbria, *legi debet,* Non sum Animula.

Epist. 10.

Epist. 10. & 11.

Media syllaba in Ambitus, *cum est participium, pro negotio corripi & produci potest. Et in Grammat. 178.*

Epist. 12.

In Tibullo de aqua Herusca legendum videri: Sacris Cajarum proxima lymphis, *pro* Maxima.

Epist. 13.

In Propertio legendum: Et sacer æstivis intepet Imber aquis, *pro* Et lacus æstivis intepet Umber aquis.

Josephi Burdoscaligeri incredibilis fuit audacia, sed major aliquanto inscitia ac stupor circa Propertii patriam.

Nævius versus Hexametros scripsit etiam in bello Punico.

Livius Andronicus Romanidem *sive Annales Romanos ante Ennium versibus Heroicis scripserat.*

Odyssea Livii etiam versibus Hexametris, non Saturniis modo scripta fuit.

Burdo quid versus Saturnius esset, flagitiosè ignoravit.

Epist. 14.

Multiplex Grammaticorum veterum fuit stultitia in reprehendendis primæ classis auctoribus propter neglectas ipsorum regulas.

Recentiores Grammatici longe antiquis sunt stolidiores, partim dum stolidas illorum regulas approbant, partim dum discipulis, Latinam linguam nondum intelligentibus, artem tradunt.

Varro-

Varronis omnium Romanorum doctissimi Josephi Burdonis judicio ingens fuit stultitia, meo triplex saltem error vel puero pudendus.

Mille nummorum, *non est rectio genitivi à nomine Substantivo, sed concordia substantivi cum adjectivo.*

Decem nummorum *æque Latine dicitur ac* Mille nummorum.

Burdo Varronem longe anteit stultitia.

Epist. 15.

Sestertium *neutri generis non est Substantivum, sed Adjectivum, in quo subaudiri potest* minæ pondus.

HIERO-

HIERONYMO ALEANDRO

JURISCONSULTO

CARDENALI BARBERINO Ab epiſtolis.

TUAS ſat tempori, Illuſtriſſimi Patroni literas humanitatis & officii pleniſſimas nudius demum tertius accepi. Librum tuum ingenii tui cultu, variaque eruditione dignum magna cum voluptate legi, niſi quod non poſſum ſupinæ operarum typographicarum oſcitantiæ non ſuccenſere, cum paginarum ordinem tam turpiter turbatum adſpicio. Sed nec te ipſum culpa abſolvo, qui non ſtatim à principio tantum flagitii animadverteris, & correxeris. De loco illo Johan.8. *Principium, qui & loquor vobis*, longè à te ſeorſum ſentio. Niſi enim me fallit in Græco eſt τὴν ἀρχὴν, ut ſenſus ſit: *Ego idem ipſe ſum, qui & principium*, ſive à principio, *vobis locutus ſum, nempe Deus.* Nam Principium in accuſandi caſu, pro *Ad principium* accipi debet: ſicut *Principio* in ſexto caſu pro *A principio*, hoc eſt, quod ad principium attinet. Afranius apud Chariſium eodem modo dixerat: *Principium hoc oro, in animo ut ſic ſtatuas tuo, officiis cogi, ut abs te ſeorſum ſentiam.* Nimirum Græcorum more propoſitio κατὰ per ellipſin ſupprimitur, quod imitantes Latini, *Primum* dicunt, ubi ſubaudiendum eſt *Initium*, pro, ad primum initium, ſive quod ad primum initium

seu principium attinet, quod aliter à *Primo*, & ἐλλειπτικῶς *Primo* effertur, ubi supplendum est *Initio*. In hoc genere Tullium nostrum & Varronem fœde allucinatos video. Ut enim Agellius lib.10. cap.1. narrat, ille decernere non audebat, utrum esset rectius *Pompejo tertium Consule*, an, *tertio Consule*, adeoque scripturæ compendio, si nempe scriberetur TERT. evadere conatus est, ne à peritioribus vapularet. Hic vero cornici oculum configere sibi commento suo visus est; cum *Tertiúm* à *Tertio* significatione sic discrevit, ut *Tertium* esset temporis, quasi tertia vice (*la terza volta*) *Tertio* autem esset ordinis seu loci, quasi in loco tertio, tanquam si dicatur *primo consul fuisse Pompejus, secundo Cicero, tertio Cæsar*. Sed quantas in eo nugas egerit, exemplis planum fecero. Cato de consulatu suo: *Id ego primo minus animadverti, veniunt iterum atque tertium tumultuosius*. Hic apparet pro *Primo* potuisse *Primum* dici nulla differentia, cum sensus sit à primo initio, ab initio, ad initium, ad principium, τὴν ἀρχὴν, aut etiam primo adspectu, ut in hoc Cicer.7. ad Attic.3. *Ex literis tuis hanc primo aspectu voluptatem cepi, quod erant à te ipso scripta: deinde earum diligentia sum mirum in modum delectatus*. Virgil. *Obstupuit primo adspectu Sidonia Dido*. Ubi τὸ *Adspectu* omitti poterat. Plaut. Men. *Ubi rex Agathocles regnator fuit, & iterum Pythia, Tertium Liparo*. Hic *Iterum* valet secundo loco, *Tertium*, tertio loco. Livius lib.23.9. *Tibi ter prodita patria sustinendum est crimen, semel cum defectionem inisti à Romanis: iterum cum pacis cum Annibale fuisti auctor: tertio hodie, cum restituenda Romanis Capua impedimentum tu es*. Ubi *Tertio* valet tertia vice, sicut apud Cicer. pro Deiotaro: *Ille Ephesum pecuniam misit, ille iterum, ille tertio auctionibus factis pecuniam dedit*. etsi apud eundem in 2. de divinat.legimus: *Nemo est quin sæpe talos jactans Venerium aliquando jaciat, nonnumquam etiam iterum ac tertium*. Ut planum jam sit Ciceronem *Tertio* & *Tertium* pro tertia vice indifferenter dixisse: qui etiam in 3. de nat. Deorum: *Marius septimo consul*, disertim scribere nihil dubitavit. Terent. Eun. act.3. sc.3. *Non hercule veniam tertio*. Ubi quis dubitet, quin significet se jam bis venisse? Rursum Livius lib.6. *Cum Carthaginiensibus eodem anno fœdus tertio renovatum*. Similiter lib. 7.8. *Inferunt*

ferunt pedem, *& primum gradu moverunt hostem*, *deinde perpulerunt*, *postremo jam haud dubio avertunt*. Ubi *Primum* non significat prima vice, sed ad primum, à primo: & *postremum* est postremo tempore, pro quo dicere poterat *Postremum*, sive ad *Postremum*, quomodo *Ad extremum*. Similiter lib. 9. 34. *Id jus esse, quod postremo populus jussisset*. Et mox: *Lex quam postremum jusserat*. Ubi *Postremum* & *Postremo* indifferenter dictum videmus pro eo, quod est in postremo tempore vel loco. Cornelius Nepos, cujus elegantiam judicii Ciceronem revertitum comperio, in Hamilcaris vita: *Quibus malis adeo Pœni sunt perterriti*, *ut auxilia etiam à Romanis petiverint. Sed extremo cum prope jam ad desperationem venissent*, *Hamilcarem imperatorem fecerunt*. Hic *Extremo*, esse tempore extremo, ex compluribus aliis locis intelligi potest. In Datame: *Hic tamen tam callidus vir extremo tempore captus est Mithridatis dolo*. In Eumene: *Sed extremo tempore cum consilio capi non posset*, *multitudine circumventus est*. Hoc loco *extremo tempore* significat *tandem*, pro quo in Phocione dixit, *Extremis temporibus*. Hygin. fab. 136. *Natum esse vitulum, qui ter in die colorem mutaret, primum album, secundo rubrum, deinde nigrum*. Ubi *Primum* significat ad primum tempus, *secundo* est secundo tempore. Rursum Liv. 10. 41. *Arma signaque per turbidam lucem in primo apparebant: post altior pulvis equitum speciem dabat*. Hinc discimus *Primo* non esse Adverbium, sed nomen Adjectivum, cum quo necessario suum substantivum subauditur, quod est vel *adspectu*, vel *tempore*, vel *initio*, sicut & in hoc Tullii: *Utinam à primo ita tibi visum esset*. Et Plauti Mostel. *Multum improbiores sunt postes*, *quam à primo credidi*. Apud quem quoque Amph. act. 5. sc. 1. indifferenter, *Omnium primo*, *& Primum omnium*, dictum invenimus, ut omnino commentitium sit discrimen illud Varronis. Subaudiri etiam potest *Loco*, quod tamen pro tempore ponitur, adeoque *Hoc loco* pro Tum, eo tempore, Cicero dicit 15. ad Atticum 11. & Terentius *Loco motum* dicit, qui suam horam non obtinet, in Prologo Phorm. Ubi Donatum videre est operæ precium. Hyginus quidem fabula 273. perspicue *Nono loco* dicit, pro quo alii dicerent *Nono*. Ait enim: *Nono loco facti sunt ludi in Nemea Archemoro*, *quos fecerunt septem duces*,

 qui

qui Thebas ibant oppugnatum. Poteſt etiam in *Primo* ſubaudiri *Pretio.* Plaut. Pœn. a. 1. ſ. 2. *Primum prima ſalva ſis, & ſecunda tu ſecundo ſalve in pretio, tertia ſalve extra pretium.* Hic per ellipſin dicere poterat *Secundo*, & pro *Primum* poterat *Ad primum pretium.* Sedigitus Volcatius: *Cæcilio palmam Statio do Comico. Plautus ſecundus facile exſuperat cæteros. Dein Nævius qui fervet, pretio in tertio eſt*, pro, tertio ſervat. In Aſinariæ principio vulgo legitur: *Tu primus ſentis, nos tamen prænoſcimus.* Ubi optimi codices habent: *nos tamen in pretio ſumus*, quod rectum eſt. Tu in primo pretio ſentis, qualis ſit uxor tua, nos tamen & ipſi aliquo in pretio, ſive noſtro loco, & tempore id ſentimus. Similiter verò & *Numerum* ac *Numero* ſubaudiamus licet: nam quod Plautus in Pœnulo dixit, *Salve ſecundo in pretio & ſalve extra pretium*, pro eo dici potuiſſe, *ſalve ſecundo numero & extra numerum*, ex his ejus verbis in Menæchmis diſcimus act. 1. ſc. 3. *Anime mi Menæchme ſalve. PEN. quid ego? ER. extra numerum es mihi.* Nimirum idem valent, *Numero, pretio, loco*, ut: Eſſe aliquo vel nullo numero, loco aut pretio, Eſſe extra numerum aut pretium. In hoſtium numero locoque duci. Eſſe alicui parentis loco aut numero. Hinc porrò factum, ut pro *Cito*, Latini promiſcue dicerent *E numero* vel *In numero*, & poſtea omiſſa præpoſitione *Numero*, & *E loco*, *In loco*, ex quo factum *Inlico* & *Illico*, pro quo Præpoſitione omiſſa videntur dixiſſe *Loco*, quod idiotiſmus Hiſpanicus retinuit. *Luego* enim dicunt pro ſtatim, cito, numero, quod poſtremum Plauto familiare eſt, apud quem *Loco* pro E loco, Illico ſemel ſine interpolatione legitur Aul. act. 4. ſc. 8. *Effodio aulam auri plenam, inde exeo. Loco video recipere ſe ſenem, ille me non videt.* Hic *Loco* eodem prorſus modo dixit, quo ſæpe alias *Numero.* Etiam *Pedatum*, aut *Pedatu* in ſimilibus exaudiri poteſt, quod ſignificat congreſſum, Italice *Voltam*, Hiſpanice *Vicem* (quod Horatiano illo tuebimur: *plus vice ſimplici*, id eſt, più d'vna volta) Germanice *Mallum*, id eſt, Convivium, quia publicos congreſſus conviviis notabant, ex quo ſæpe *Malli* in Latinis Germanicorum populorum legibus pro Conventibus publicis leguntur. Plaut. Ciſt. *Niſi pedatu tertio omnes afflixero.* Cato: *Igitur tertio pedatu bellum nobis fecere*, hoc eſt, tertium, tertia vice. Idem: *In*

his duobus bellis alteras stipendio agrique parte multati, alteras oppidum vi captum. Hæc verba declarans Charisius, ait *Alteras* idem valere, *quod primo, & secundo pedatu.* Sed rationem dicti non expedivit, quæ est ista: *Alter* & *Alius* pro eodem accipiuntur. *Alteras* ergo & *Alias* etiam Festo auctore nihil differunt, in quibus subauditur præpositio *Ad*, & *Res temporis* vel *Loci*, hoc est, ad alium locum, vel ad aliud tempus, sive, alio tempore aut loco, quomodo Græcorum more Plautus *Rem voluptatum* dixit, pro voluptate, Phædrus fabulator *Rem cibi* pro cibo. Plautus Epid. a. 4. sc. 2. *Meus servus eam rem sobrie & frugaliter accuravit, ut alias res ille est impense improbus.* Ita est in omnibus libris, nisi quos Lambinus & Douza depravarunt. Alias res τὰ ἄλλα, cæterum, sive quod ad cæterum attinet, cætera, ad cætera, pro quo simpliciter dici poterat *Alias*, quod vulgo perperam pro Adverbio habetur. Sed illuc redeo, unde abii. Virgilii tui in tertio Æneidos verba sunt, quibus Scyllæ figura describitur: *Prima, hominis facies & pulcro pectore Virgo Pubetenus: postrema, immani corpore Pistrix.* Ubi Servius: *Prima*, inquit, *est Nominativus pluralis à Neutro*, & est figura Græca, τὰ πρῶτα ἄνθρωπος. *Postrema*, τὰ ἔσχατα. De figura recte ille, sed quod Nominativum dicit, in eo fugit eum ratio. Est enim accusativus dependens à præpositione κατὰ, non minus, quam superius illud Christi τὴν ἀρχὴν. Cornelius Nepos in vita Hannibalis: *Quem ipse primum apud Rhodanum, iterum apud Padum, tertio apud Trebiam fugaverat.* Ubi *Tertio* est illud ipsum, quod Varro vult dici *Tertium*, id est, vice tertia, tertio pedato: cujus imitatione, vel sui oblitus, vel sententia posterius mutata, idem ipse Varro in 1. rei rust. 18. dixit: *Vt fecerunt ii insariendo iterum & tertio* & 32. *Vineas veteres iterum occare, novellas etiam tertio*, pro eo, quod ipse dicendum censuerat *Tertium*. Plura horum similia afferri possent. Sed vereor, ne ista nimia jam putes, nisi tanti fuisse videbitur, erroris heroas nostros Tullium ac Varronem revincere. Vale, meque redamare perge. Neapoli a d. XVI. Ianuar. anni M. DC. XXVII.

GUILHELMO SETONIO
Scoto Juriſconſulto.

I I.

NARRO tibi. Verba Gerunda & Supina, tamquam ſupinorum & oſcitantium Grammaticorum commenta ac deliria, ex omni Grammatica exploſi, extruſi, eliminavi, exterminavi, illuc denique unde malum pedem tulerunt, faceſſere juſſi. Quid ego audio? inquies. quas igitur orationis partes poſthac dicemus ea, quæ adhuc Gerundorum & Supinorum appellatione cenſeri ſunt ſolita? An participia dices *Amandi, amando:* Nomina vero *Amatum, amatu?* quid ego ni dicam? cum perſonis & temporibus careant (ſine quibus verbum nec intelligi poteſt) egoq; in illis eandem prorſus, quam in alijs participiis Nominibus rationem Syntaxeos deprehendam. Non longe abiero. Participij Concordię regula eſt: *Omne participium cum Subſtantivo nomine ſuo expreſſo, ſive ſuppreſſo numero & caſu concordat.* Subſtantivum verò nomen etiam Verbum Infinitum cenſeo, cum poteſtatem habet Nominis, cujus rei cauſa Veteres Priſciano teſte id *Verbi Nomen* perhibebant. Cum ergo legis, *Nunc eſt bibendum*, ſubaudis *Bibere*, quod eſt nomen Verbi, cum vim habeat Nominis ſubſtantivi in nominandi caſu, cumque hoc Nomine participium *Bibendum* numero & caſu conſentit. In hoc vero, *Tempus eſt bibendi*, ſubauditur Nomen Verbi *Bibere* in patrio ſeu genitivo caſu. Ita cum dicitur, *Aqua utilis bibendo*, idem *Bibere* in dandi caſu ſubauditur, valetque idem quod *Potui. Vtilis ad bibendum*, ſupple *Bibere* in accuſandi caſu, quaſi ſit *Potum. Bibendo fies ebrius*, ſubaudi *Bibere* ſexti caſus ſeu *Potu.* Eſſe autem *Bibendo* Participium, vel Præpoſitio arguit, quam ſubaudiri ex hoc Plauti loco diſcimus, Mercat. *Sed quid ego hic in lamentando pereo?* Et Stich. *Scio atque in cogitando mœrore augeor.* Et Terent. Andr. *In denegando queis eſt pudor paululum.* Hinc facile eſt intellectu, quæ ſit dicti ratio in iſtis, *Petendum eſt pacem, Diſcendum eſt literas.* ſubauditur ſcilicet *Petere & Diſcere*, adeoque *Petendum & diſcendum* ineptè Gerunda verba dicuntur, cum palam ſint Participia,

cipia, non aliter quam *Pugnatum* in hoc veteri: *Hanc pugnam pugnatum est à manè usque ad vesperam*: subauditur enim *Pugnare*. Iam vel tacente me judicabis, supplendum esse *Discere* in isto: *Ardet desiderio discendi literas*, vt Accusativus *Literas* regatur à Verbo *Discere*, non à Participio *Discendi*. Similiter in hoc, *Legendo Virgilium fies poëta*, subaudis *Legere*, quod jam Nomen est, cumque Participio in numero & casu concordat. Rem autem ita se habere, hinc potest effici: Omne participium habet rationem nominis Adjectivi. Adjectivum porrò & Substantivum sunt in eorum censu, quæ πρός τι dicuntur, seu Relata, quorum uno posito alterum simul poni necesse sit. Cum ergo audis, *Tempus est legendi*, quoniam *Legendi* Participium est Adiectivi instar, non potes quin ejus Substantivum requiras, quod est *Legere*: quod ipsum subaudis in hoc, *Legendo fies doctus*: tamquam dictum foret: In Legendo lectu, sive in legenda lectione fies doctus. Tempus est legendi lectus seu legendæ lectionis. Nam *Legere*, cum Nomen Verbi est, & nomen Verbale *Lectio* non nisi genere discrepant, cum illud Neutrum sit, hoc Fœmininum. Eodem ergo sensu Jucundum est Legere, & jucunda est lectio. Huic porrò consequens est, ut cum audis, *Tempus est legendi libros*, *Legendo libros fies doctus*, Accusativus *Libros* non à *Legendi* aut *Legendo*, sed à *Legere*, quod subaudis, regatur, adeoque duo illa Participia germana sint, non Gerunda Verba, quod Grammatici consomniarunt. Neque tamen Verbi *Legere*, quod pro Nomine substantivo ponitur, casum sibi ex Verbi natura debitum, Accusativum puta, perpetuo regit. Est enim cum ex toto Nominis substantivi naturam induit, & Genitivum sibi casum adsciscit, quem à solo nomine substantivo regi non semel ex me coram audiisti. Hinc illa: *Quæ fuit causa collocandi siderum? Non est nunc tempus videndi Lunæ*. Nam genitivus *Siderum* non regitur à participio *collocandi*, sed à subaudito nomine Verbi *Collocare*, quod omnem vim & potestatem Nominis Substantivi possidet, ut si dictum foret: Causa collocandi collocaminis, seu collocamenti siderum, sive collocandæ collocationis siderum. Pari modo genitivus *Lunæ* non à Participio *Videndi* regitur, sed ab eo, quod subaudis, verbo *Videre*, quasi esset Tempus videndi visus Lunæ. Non

multum dissimiliter Participium activum, cum naturam Nominis induit, casum substantivo nomini debitum adsciscit. Quod enim per Participium audis, *Amans uxorem*, per Nomen participale sic effertur, *Amans uxoris.* Atque hæc de Gerundis.

Supina verba Grammatici duum generum faciunt, ut alia in *um* alia in *u* terminentur. sed hæc posteriora in *u* non Verba, sed Nomina Substantiva quartæ declinationis Dativi vel Ablativi casus esse, jam olim Augustinus Saturnius, & Franciscus Sanctius odorati sunt. Cum enim neque tempus, neque personam habeant, neque casum ullum verbi regant, qui Verba esse possunt? Et cum eis Præpositio Nomenque adjectivum adjungi possit, quis Nomina substantiva esse dubitet? Præpositionis exemplum habes apud Varronem 2. rei rustic. 5. *Ad matres mane adigi oportet lactantes, & cum redierunt è pastu.* Et apud Fabium lib. 11. cap. 3. *Spiritus nec brevis, nec parum durabilis, nec in receptu difficilis,* id est, ad recipiendum, sicut *Anhelitum recipere* apud Plautum, & *Petitus imo latere spiritus* apud Horatium. Adjectivi apud eundem Fabium lib. 8. cap. 3. *Rebus atrocibus verba etiam ipso auditu aspera magis convenient.* Et apud Statium 9. Theb. —— *Longo defessa redibat venatu* ——. Præterea vero invenio, quod vulgo diceretur, *Acerbus Sensu*, non minus in plurali numero *Acerbus Sensibus* dici posse, quo quidem vel uno planissimum evadit, *Sensu*, non Verbum supinum, sed substantivum nomen esse. Politissimi hominis Cn. Matij versus sunt ab Agellio relati:

Quapropter edulcare convenit vitam,
Curasque acerbas sensibus gubernare.

Quo exemplo Lucretius lib. 2. prius scripserat:

Omnia postremo bona sensibus & mala tactu,
Dissimili inter se pugnant perfecta figura.

Id est, quæ sensibus jucunda, quæque iisdem molesta sunt & aspera, habent dissimilia principia, ex quibus constant. Ubi perspicuum est *Bonum sensu* vel *sensibus*, & *malum tactu* contrario nomine opponi. Est ergo *Tactu* dandi casus, sicut apud Virgil. *Mala tactu vipera.*

Hæc eadem porrò omnia in illis locum habent, quæ in *um* exeunt, ut & Nomina substantiva sint Accusativi casus, & verba

verba nullo modo esse possint. De verbis res est expeditissima, quando nullum personæ aut temporis genus in eis invenitur. Nomina esse arguit adjecta præpositio, ut in hoc Varronis loco 3. rei rust. 16. *Non omnis tempestas apes ad pastum prodire longius patitur.* Et hoc Fabij lib. 2. cap. 3. *Tamquam mediocritas præceptoris ad intellectum atque imitationem sit facilior*, pro quo alij dicerent: *intellectu & imitatu facilior*, subaudita scilicet *Ab* præpositione: nam *Ab intellectu* & *Ad intellectum* nihil sensu differunt, sicut eandem rem duobus casibus sic effers: *Est illi faciem similis* & *facie similis*, illic *Ad*, hic *A* præpositiones per Ellipsin reticendo, pro, quod ad faciem attinet. Similiter vero in eo, quod dicitur, *Pastum se refert*, non verbum supinum esse *Pastum*, sed nomen, duo sunt, quæ arguant. Unum, quod ei Præpositio præponi possit, ut sit *Adpastum*, velut in Varronis verbis vidimus. Alterum, quod nullo discrimine in plurali *Pastus* pro eo dici potest, id quod in hoc Ciceronis versu factum patet: *Tum rursus tatros avida se ad pastus refert.* Ubi non minus, *ad tatrum pastum* dicere poterat, sicut, *Meam veni domum*. Nam & paulo prius dixerat: *Iovis satelles pastu dilaniat fero*. Varro 5. de lingua Lat. *Ad locutum mulieres ire ajunt, cum eunt, ad aliquam locutum consolandi causa.* Unde constat, *Locutum ire*, idem esse, quod *ad Locutum ire*, adeoque *Locutum* non verbum supinum est, sed accusativus nominis. Neque vero hoc eis status controversiam facere aut Nominum familia exigere potest, quod non regant casum Genitivum instar Nominum, sed Accusativum modo Verborum. Dicimus enim *Eo spectatum ludos*, non *ludorum*. Nam Verbalia nomina, sive originem suam verbis debentia, in regendo casu alias Nominis, alias Verbi, unde orta sunt, consuetudinem servant. Verbi gratia: *Tactio*, *Tactus & Tactura* sunt nomina Verbalia à *Tango* derivata. Itaque qua sunt Nomina, Genitivum regunt, ut dicatur *Tactio illius*, sed qua sunt verba, Accusativum, ut sit: *Tactio illum.* Hoc nihil est apud Plautum frequentius, ut Curcul. *Quid tibi istum tactio est?* pro, Quid tu istum tangis? Et Asin. *Quid tibi meum virum ad te receptio est?* pro, quare virum ad te recipis? quo exemplo dici potest, *Quid tibi receptus est meum virum?* cum significationis, utro modo dicatur, nihil intersit. Ita quoniam verba *Obtemperare*,

Trade-

Tradere, *Reddere* cum Dativo junguntur, neque Nomina ab iis orta eum casum spernunt. Cicero: *Iustitia est obtemperatio scriptis legibus. Abalienatio est rei traditio alteri.* Asconius: *Pœna damnati est redditio pecuniæ iis, ad quos pertinet.* Similiter cum dicamus *Eo & redeo domum*, Nomina *Itus*, *itio*, *reditus*, *& reditio* non aliter collocari solent. Cicer. *Rhodiorum classi propinquum reditum ac domum itionem dari. Is meus fuit domum è foro reditus.* Cæsar: *Vt domum reditionis spe sublata paratiores ad omnia pericula subeunda essent.* Nomen *Itus* pro Itio est apud Lucretium lib.3. *Nec sentimus itum cuiusviscumque animantis.* Et Titin. Setina: *Itum, gestum, amictum qui videbant ejus.* Eodem modo cum recte dicatur *Interire ferro, Scire quid agatur, Meminisse quid dictum sit:* Nomina ab illis verbis deducta non dissimiliter Tullius usurpavit. Ait enim: *Exercitus nostri interitus ferro, fame, frigore. Scientiam quid agatur, memoriamque quid à quoque dictum, sit omnium puto esse oportere.* Sed etiam Adiectiva nomina à Verbis orta, nec nisi terminationem cum participiis passivis communem habentia, cum Verborum suorum casu construi solent: de quo genere sunt, *Populabundus agros, Vitabundus castra hostium.* Itaque cum *Spectatio* & *Spectatus* æquè sint Nomina Verbalia, mirum jam videri non debet, si modo Genitivum ut Nomina, modo Accusativum ut Verbalia adsciscant, ut rectè scilicet utrovis modo dicatur: *Quid tibi spectatio est ludorum*, & *Quid tibi spectatio est ludos.* Similiterque *Eo ad spectatum ludorum*, & *eo ad spectatum ludos*, etsi consuetudo fert, ut Præpositio per Ellipsin reticeatur, sicut in his Plauti Pœnul. *Malam crucem ibo potius.* Et iterum eadem fabula: *Vtinam hinc abierit malam crucem.* Et Catulli: *Cur non exilium malasque in oras itis.* Et Attij in Phœniss. *Iussit proficisci exilium quovis gentium.* Et Varronis 1. rei rusticæ 55. *Olea dominum & balneas & gymnasia sequitur*, pro, ad vel in balneas & gymnasia. Plaut. Merc. *Iam redij exilio*, pro ab exilio. Virgil. *Devenere locos lætos. Ibimus hinc Afros. Veniemus Britanos. Quascumque me abducite terras.* Neque vero non eadem Syntaxis est, cum audis, *Eo spectare ludos*; Præpositio enim *Ad* subauditur, cum *spectare* sit Nomen verbi, sive vim habeat substantivi nominis in Accusativo casu, quod est *spectatum*, vel *spectationem.* Lucretius quidem Præpositionem

sic

sic expressit: *Ad sedare sitim fluvios fontesque vocabant.* Latine ergo secundum artis regulas dicemus: *Veni ad sedare sitim, ad sedationem sitis* vel *sitim, ad sedatum sitis vel sitim*: sed pro consuetudine plus usitata: *Veni sedare sitim*, & *sedatum sitim*. Itaque quod est apud Julium Obsequentem, *Taurus cum ad immolationem duceretur*, non est dubium, quin aliter efferri potuerit, per regularem quidem Syntaxin, *Ad immolatum*, per Irregularem vero seu Figuratam, *Immolatum duceretur*. Atque hinc dilucet, quæ sit in istis dicti ratio: *Cur te is perditum, Venimus te admonitum, Cur non imus sessum.* Sunt nimium ista nomina substantiva accusandi casu, qui à præpositione *Ad* suppressa regitur, qua quidem Præpositionis ellipsi recte dicetur: *Cur te is perdere, Venimus te admonere, Cur non imus sedere.* Ita quod est in Plauti Cistell. *Eunt nos depressum*, valet ad depressum, seu depressionem nos, sive nostri. Antiqua enim Syntaxi ad superiorum morem recte dicetur: *Quid vobis nos depressio est*, vel *depressus est*: pariterque *Eunt ad deprimere nos* vel *nostri*. Neque tamen dictorum rationem sic investigo, quin consuetudini eorum, quos optima ætate vixisse optimeque loqui & scribere solitos constat, priores deberi agnoscam, tamquam ei, *Quam penes arbitrium est, & jus & norma loquendi*: quo nomine Fabius aliud esse judicat Grammatice scribere, aliud Latine, quoniam scilicet illud non nisi ratione ac regulis artis, hoc autem more sive usu dirigitur. Is tamen, quem fugit dicti ratio, non parum sæpe ea, quæ in usu sunt, non nisi per caliginem intelliget, ac manifeste barbara sibi pro Latinis obtrudi patietur. Exemplo sint Paulus Jovius & Henricus Stephanus, quos scribere non fuit puditum; *Puto illos occisos iri:* & Josephus Burdoscaliger cum deliciolo suo, quorum verba sunt: *Nos virtutem oppressam atque eversam imus*, quo quidem solœcismo fuere meriti, ut jactura natis culpam expiarent, coriumque ipsis non mutua ipsorum, quod solebat, sed valentis cujuspiam Virgatoris opera concideretur. Nec enim rationem modo, ipsis etiam Ciceroni, Varroni & Fabio fortassis ignoratam, sed etiam usum & consuetudinem locupletium auctorum, quam vel pueri habent cognitam, penitus sibi ignotam esse declarant. Huic consentaneum est, ut dicatur, *Puto illas occisum iri à latronibus.* Ejus autem dicti ratio sic explicatur:

Puto latrones ire itum (hoc eſt, iter vel viam) ad occiſum illos, ſive ad occidere illos, ſive ad occiſionem illorum. Ut enim planum fecit Sanctius, *Ire* activum eſt, in quo ſubauditur *via*, *iter*, vel *itus*, ſive *itio*. Similiter rectum eſt: *Nos virtutem oppreſſum imus*, id eſt, nos viam imus ad oppreſſum virtutem, ſive ad opprimere virtutem, ſive ad oppreſſionem virtutis: quomodo Plaut. Aul. *Opulentus it petitum pauperioris gratiam*. Huic porro conſequens eſt, ut in *Itur* ſubaudiatur via, itus, itio aut iter. Quodcunque enim Nomen Activi verbi accuſandi caſu appoſitum eſt, idem caſu recto Paſſivi ſuppoſitum ſit oportet. Dicimus autem *Ire viam*, ubi vox *viam* eſt verbi activi appoſitum. Itaque neceſſe eſt, ut in Paſſivo *Itur* ſuppoſitum ejus ſit *Via*. Solœciſmus igitur erit, ſi dicas: *Virtus oppreſſum itur*. Nec enim *Virtus* eſt verbi *Itur* ſuppoſitum, quippe quod nec ſit Activi appoſitum, cum Virtutem nemo eat, ſed viam ad opprimere Virtutem. Rectè vero dices, *Virtutem oppreſſum itur*, pro via itur ad oppreſſum virtutem, ſeu virtutis. Hinc apud Hirtium de bello Alex. legimus: *Repentina latrocinia ſublatum iri videbatur*, ubi ſubauditur *via*. Itaque verba Catonis ex oratione in C. Caſſium ſic legi debent: *Contumelia quam mihi per hujuſmodi petulantiam factum itur*, ubi perperam alii legunt, *Qua*. Etiam in hoc Fabij loco, qui exſtat extremo quaſi capite ſecundo libri noni, *Reus parricidij damnatum iri videbatur*, *Reum* reponi debere ex prædictis apparet. Nimirum Via videtur iri ad damnatum reum, ſeu damnationem rei. Si enim dicam, *Iudices reum damnatum eunt*, certum eſt Nomen *Reum* non eſſe appoſitum verbi *Eunt*, ſed regi à nomine *Damnatum*, ex eoque perſpicuum ſit, idem nomen *Reum* in Fabij oratione à nomine *Damnatum* regi. Hinc porro de lectione deque ſententia verſuum illorum judicari poteſt, qui Plauti Rudente act. 4. ſc. 7. leguntur:

Mihi iſtac videtur præda prædatum irier,
Vt cum majore dote abeat, quam advenerit.

Nimirum *Iſtac* legi verum eſt, ut ſit Ablativi caſus, hoc ſenſu: Cum iſta præda videtur major præda quæri; quia, ſi quis rem hanc furtivam penes ſervum meum repererit, pariter & rem ſibi furto ſublatam, & furem ſive ſervum illum vindicaret,

eoque modo præda prædam duceret. Dicti ratio talis est: Videtur via iri (vel viam iri, quod est regulæ artis consentaneum, cum in illo altero sit Ellipsis, pro, Via videtur eam iri) cum ista præda, sive videtur via affectari ad prædatum seu prædationem.

Habes, Vir clarissime, meam de Gerundis & Supinis sententiam, cui si literarum istic columina, te, inquam, Ciampolum, Quærengum, Aleandrum, Malacridam, Conæum, Leonidam, Laurum, Moricutium, Dohnium & Belmisserium accedere intellexero, non Grammaticos modo, quantum est, *omnes unius æstimabo flocci*, sed neque magnum illum Proctomantin vel Anispicem vestrum mihi adstipulatorem quicquam morabor, qui si, quod se dignum est, facere volet, de se non Comici poëtæ versum, sed redditam ex oraculo sortem credet,

Vilis est restis, velet gulam sibi.

Vale, ac doctissimos illos viros salvere plurimum jube. Mantuâ a. d. 28. April. 1627.

HIERONYMO BOSSIO
Jurisconsulto & Philologo.

III.

NOn me fugit, quam non modo novum & inopinatum, sed & falsum temeritatisque plenissimum plerisque omnibus accidat, cum Tullium ipsum, linguæ Latinæ parentem, causarum ejus linguæ imperitissimum perhiberi audiunt, qui eorum, quæ rectè scripsisset, rationes forte rogatus, non ferè nisi falsa ac flagitiosa ac vix in puero aut linguæ tirone ferenda respondere sciverit. Tu tamen pro eruditione tua minime vulgari id ex me auditum neutiquam aspernandum duxisti: eaque re faciendum mihi visum est, ut aliquid speciminis ad te mitterem, quo minore negotio aliis probares, neque mihi meam judicij illius libertatem invidiæ esse oportere, neque te, ut mihi assentires, obsequio potius & amicitia, quam veritate inductum fuisse. Epistolarum ad Atticum lib. 6. epist. 9. scrip serat Cicero: *In Piræa cum exissem pridie Idus Octob. accepi ab Acasto tuas litteras.* Horum verborum causa visum

visum fuit Attico violatæ Latinitatis dicam Ciceroni suo scribere, quod neque *Piræa* rectè dictum censeret, qui *Piræus* ex vero nomine vocaretur, & urbium oppidorumque propriis nominibus Præpositionem minimè adjungendam statueret. Audire est operæ pretium, quemadmodum Tullius causam pro se dixerit lib.7.epist.3. *Venio ad Piræa* (inquis) *in quo magis reprehendendus sum, quod homo Romanus* Piræea *scripserim, non* Piræeum (*sic enim omnes nostri locuti sunt*) *quam quod IN addiderim, non enim hoc ut oppido præposui, sed ut loco. Et tamen Dionysius noster, qui est nobiscum, & Nicias Cous non rebatur oppidum esse Piræa. Sed de re videro. nostrum quidem si est peccatum, in eo est, quod non ut de oppido locutus sum, sed ut de loco: secutusque sum, non dico Cæcilium*: Mane ut ex portu in Piræeum (*malus enim auctor latinitatis est*) *sed Terentium, cujus fabellæ propter elegantiam sermonis putabantur à C. Lælio scribi*: Heri aliquod adolescentuli coimus in Piræeum. *Et idem*: Mercator hoc addebat, captam è Sunio. *quod si* δήμυς *oppida volumus esse, tam est oppidum Sunium, quam Piræeus. Sed quoniam Grammaticus es, si hoc mihi* ζήτημα *persolveris, magna me molestia liberaris* &c. Hic enimvero mirari ac tantum non inter monstra numerare possis, quod optimus omnium patronus, quo defendente plerique vincere solerent, in causa pro se ipso dicenda tam turpiter se dederit. Primum peccasse se agnoscit, quod quartam urbis Athenarum partem, quæ *Piræus* ab omnibus Romanis dici soleret, ipse nullo auctore *Piræa* dixerit. Deinde flagitiosè Opidum à Loco distinguit, perinde acsi quis se non de Homine, sed de Animali locutum defenderet. Si enim quærenti *Quo vadis*? respondeatur *Romam aut Ithacam*, similiter *Ubi est*? *Romæ aut Ithacæ*, quis usque eo hebes est, ut de Loco quæri ac responderi non intelligat? *Quo* enim est priscus accusativus pro *Qua* vel *Quæ*, qui in *Quo circa* permansit, & subauditur propositio *Ad* vel *In*, ut *Quo* sit, *Ad quæ loca*: & *Ubi*, non est aliud, quam *in quo loco*? cui respondetur *In loco Romæ aut Ithacæ*. quomodo apud Virgilium legimus: *Hic locus urbis erit*. Et Horatium: *Non est aptus equis Ithacæ locus*. Adhæc nonnullius ἀπαιδευσίας vituperationem suscipit cum ipse, tum adstipulatores ejus Nicias Grammaticus, & Ciceronum puerorum magister Dionysius,

fius, cum Piræeum urbem aut opidum non esse putant. Quid enim? non illi Attium poëtam legerant, ab eoque, quod Festus testatur, *Athenas Quadriurbem* dictam invenerant? Quarta igitur Athenarum urbs Piræeus erat, ipso Astu ad dignitatem & speciem nullo genere inferior, si Ciceronis amico, simulque censori & laudatori Cornelio Nepoti credimus, cujus de Themistocle verba sunt: *Cum Phalerao portu neque magno neq; bono Athenienses uterentur, hujus consilio triplex Piraei portus constitutus est, isque mœnibus circumdatus, ut ipsam Vrbem dignitate æquipararet, utilitate superaret.* Præterea cum ipse se Terentius Plautum habere auctorem glorietur, neque Cicero in gravissimis rebus Plautinos orationi versus inserere dubitet, in tertio verò de Oratore fateatur, eos, qui Plauti & æqualium sermone assuefacti sint, ne cupientes quidem posse, nisi Latine, præclare & eleganter loqui: nulla fuit ratio, cur ex unius Terentij auctoritate præsidium sibi peteret, Plautum verò sic penitus missum faceret, in cujus Bacchidibus legimus: *Ibo in Piraeum, visam ecqua advenerit in portum ex Epheso navis mercatoria.* Et Mostel. *Ego ire in Piraum volo, in vesperum parare piscatum mihi.* Ad extremum nimis ἀναπολόγητον est, nec excusationem habet, quod Grammaticorum auctoritate imponi sibi passus est, ut stolidæ eorum Regulæ subscriberet, quam Rhæmnius Palæmon apud Charisium lib. 2. priores scilicet artis doctores secutus, his verbis complexus est: *Nomina civitatum sine Prapositione sunt cum verbis eundi, manendi, redeundi: sed &* Rus *sine Prapositione*, ut Rus eo, ruri sum, rure venio, *&* Domus *sine prapositione, ut* Domum eo, domi sum, domo venio, *sed &* De domo *dumtaxat: in tertia persona invenimus sapius* In domum. His verbis subjicit Sosipater: *Generaliter autem & Canonice (ut C. Iulius Romanus disertissimus artis scriptor refert) Prapositiones gentibus seu nationibus adduntur, civitatibus adimuntur & detrahuntur, licet contrà dixisse nonnullos veteres reperiamus.* In eandem sententiam Servius ad illud Æneid. 1. *Italiam fato profugus Lavinaque venit Litora,* hoc modo commentatur: *Ars quidem hoc exigit, ut nominibus Provinciarum Prapositionem addamus, Civitatum numquam: tamen hoc plerumq; perverso ordine legitur. Sciendum enim usur-*

patum

patum ab auctoribus, ut vel addant, vel detrahant præpositiones. Cum ergo nescire Cicero non posset, quod ipsi Grammatici ultro confitentur, inertis eorum artis Canonas ab auctorum linguæ latinæ consuetudine diffidere, non debuit certè ipse sui accusatorem agere, nec in eo, quod Præpositionem opido addidiset, ullum suum peccatum agnoscere. Ut enim ipse tertio de Oratore docuerat, omnis latine loquendi ratio quatuor fundamentis nititur. Quorum primum est literæ doctrinaque puerilis, id est, artis Grammaticæ præcepta, queis pueri imbuuntur: alterum subtilior cognitio ac ratio literarum, id est, investigatio causarum linguæ latinæ, qua præcepta artis ad Logicæ normam & veritatem limantur: tertium usus, beneque loquentium & scribentium consuetudo: postremum auctoritas oratorum ac poëtarum veterum. Ipsa ejus verba sunt hæc: *Prætereamus præcepta Latine loquendi, quæ puerilis doctrina tradit, & subtilior cognitio ac ratio literarum alit, aut consuetudo sermonis quotidiani ac domestici, libri confirmant, & lectio veterum oratorum & poëtarum.* Et Artis quidem præcepta hoc discentibus præstant, ut ne quid vel in singulis vocibus, vel in earum compositione peccent, sive ut Barbarismi & Solœcismi crimen effugiant, quod cum consecuti erunt, Grammatice loqui censebuntur: meminisse tamen debent, non temere Quintilianum monuisse, *aliud esse Grammatice, aliud Latine loqui.* Fieri enim potest, ut verba sint Latina, ipsa nihilominus oratio minus pura sit, quod eam aures eorum, qui optima, hoc est, Ciceronis ætate vixerunt, vel repudient, vel non agnoscant. Quæ repudiant, sunt *prisca* & *obsoleta:* quæ non agnoscunt, aut *Nova* sunt, nondum scilicet illis temporibus usitata, aut *Peregrina* & ad aliarum linguarum consuetudinem conformata. Quibus tribus orationis impuræ generibus aurea illa latini sermonis ætate præter cæteros M. Cœlium, Crispum Sallustium & M. Varronem orationem infuscare solitos videmus, & de Sallustio veterum non pauci apertissime tulerunt. Etiam in M. Antonio novandi licentiam Tullius agitat, qui *Piissimus* dixerit; & *Dignus* pro eo, qui in dignitate sit constitutus, & *Contumeliam facere* pro pati sive accipere, sicut *Facere jacturam* aut *detrimentum.* Rationis literarum ac subtilioris cognitionis partim in Arte perficienda, partim in diri-

dirigenda consuetudinis regula usus est. Et ad Artis quidem præcepta quod attinet, satis illa fidem Athenæi sententiæ firmaverint, *exceptis medicis nihil Grammaticis stultius* existimantis. Pueros scilicet dicto audientes habent, quibus quicquid dixerint, ex tripode responsum aut ab Ammonis fonte relatum videri sciunt. Eo illi feroces sunt, adeoque illud minui, in quo sibi cæterisque maximi videntur, ferunt indignissime. Docti proinde hominis est adversus ista Arcadiæ pecuaria Ratione obarmari, eorumque Regulas partim investiganda causa, quam linguæ conditores spectarunt, partim observandis locupletium auctorum exemplis, sive corrigere cum falsa præcipiunt, sive recidere & compescere cum redundant, sive numero augere, cum quæ desiderantur. Quarum quidem rerum omnium quam multiplex relicta sit occasio, satis jam tibi multisque doctissimis viris nova Syntaxis nostra fidem fecisse debet. In ea enim, ut scis, duodecim Latinæ orationis fundamenta jecimus, majorem partem ex Academiæ sylvis & Lycæi spatiis petita, quæ qui memoriæ mandarit, omnes postea Syntaxeos regulas quam veras nostras, tam Grammaticorum falsas cum veritatis falsitatisque causis nullo negotio percepturus, nec temere in earum oblivionem venturus videtur. Quis deinde Rationis in consuetudine corrigenda & expurganda usus sit, totidem verbis Cicero in Bruto declarat: *Solum & quasi fundamentum Oratoris vides locutionem emendatam & Latinam: cujus penes quos laus adhuc fuit, non fuit Rationis aut scientiæ, sed quasi bonæ consuetudinis. Mitto C. Lælium, P. Scipionem. Ætatis illius ista fuit laus tanquam innocentiæ, sic latine loquendi, nec omnium tamen: nam illorum æquales Cæcilium & Pacuvium male locutos videmus. Sed omnes tum fere, qui nec extra urbem hanc vixerant, nec eos aliqua barbaries domestica infuscaverat, recte loquebantur. Sed hanc rem deteriorem vetustas fecit & Romæ & in Græcia. Confluxerunt enim & Athenas & in hanc urbem multi inquinate loquentes ex diversis locis. Quo magis expurgandus est sermo, & adhibenda tamquam obrussa Ratio, quæ mutari non potest, nec utendum pravissima consuetudinis regula.* Ex quibus verbis hoc amplius discimus, duo hominum fuisse genera, qui bonam latine loquendi consuetudinem inquinarent. Unum eorum, qui extra urbem Romam vixerant, in alia scili-

cet Italiæ parte nati altique: alterum, qui Romæ quidem nati & educati, nec alioqui rationis literarum aut scientiæ expertes, sibi tamen ab exteris, qui in Urbem plurimi confluxerant, nova & peregrina cum vocabula, tum loquendi genera affricari passi fuerant. Recte proinde Cicero Rationem etiam consuetudinis *obrussam*, sive lapidem Lydium facit, ad quam non illa minus, quam præcepta Artis, exigi probarique debeat: quod quidem Cæsarem Dictatorem feliciter præstitisse hoc modo prædicat: *Cæsar Rationem adhibens, consuetudinem vitiosam & corruptam pura & incorrupta consuetudine emendat.* Cottam rursum & Sisennam, pravam novandi & Græcissandi, sive exoticis utendi consuetudinem non Ratione, sed judicio non minus pravo corrigere voluisse narrat. De priore in eodem Bruto verba sunt: L. *Cotta de industria cum verbis, tum etiam ipso sono quasi subrustico persequebatur atque imitabatur antiquitatem.* Et iterum: *Cotta quia se valde dilatandis literis à similitudine Græcæ locutionis abstraxerat, sonabatque subagreste quiddam planeque subrusticum, alia quadam quasi inculta & sylvestri via ad eamdem laudem pervenerat*, ut nimirum bene Latine loqui, nec invecta ab exteris verborum aut pronunciationis barbarie orationem infuscasse diceretur. Quorum verborum sententiam alius locus in tertio de Oratore pluribus exprimit ac declarat: *Ut Latine loquamur* (inquit) *non solum videndum est, ut & verba efferamus ea, quæ nemo jure reprehendat, & ea sic & casibus, & temporibus, & genere, & numero conservemus, ut ne quid perturbatum ac discrepans aut præposterum sit: sed etiam lingua & spiritus & vocis sonus est ipse moderandus. Rustica vox & agrestis quosdam delectat, quo magis antiquitatem, si ita sonet, eorum sermo retinere videatur, ut L. Cotta gaudere mihi videtur gravitate linguæ sonoque vocis agresti, & illud, quod loquitur, priscum visum iri putat, si plane fuerit rusticanum.* Et paulo infra: *Cotta noster, cujus tu illa lata nonnumquam imitaris, ut Iota literam tollas, & E, plenissimum dicas: non mihi oratores antiquos, sed messores videtur imitari.* Rustici nimirum, ut ex Festo discimus, diphthongos vitantes, earum loco vocales latius efferebant, ut pro *Aurum*, dicerent *Oorum*, pro *Auriculas, Ooriculas* (unde natum *Oricilla* Catulli) pro *Capteivei, Capteevee.* Eosdem Varro 1. rei rust. 2. *Vellam* pronun-

nun-

nunciare solitos testatur pro *Villam* seu *Veillam*, quasi *Vehillam*, ab eo dictam, *quod in eam convehuntur fructus, & evehuntur cum vaneunt*. Hos Cotta imitabatur, ut à Græcæ locutionis tamquam peregrinæ similitudine se abstraheret. Græci autem diphthongum EI, sic pronunciabant, ut posterior vocalis, velut longa, duo tempora consumeret, prior non nisi tertiam temporis partem, ita ut sonus ejus ad aures quodammodo periret, quæ causa est, cur Sextus Empiricus τȣ EI, simplicem sonum esse, Cicero etiam Græcum BINEI, & Latinum BINI, eodem sono efferri scripserint, qua de re in disputatione de *Orthoepeja* sive recta latinæ linquæ pronunciatione uberius à me actum nosti. De Sisenna porrò hæc in eodem Bruto legimus: *L. Sisenna doctus vir & studiis optimis deditus, bene Latine loquens, quasi emendator sermonis usitati cum esse vellet, ne à C. Rufio quidem accusatore deterreri potuit, quo minus inusitatis verbis uteretur. Recte loqui, putabat esse inusitate loqui.* Ita discimus ætate Ciceronis hunc Rationis usum fuisse in emendanda vitiosa & corrupta loquendi consuetudine, ut neque abolita & obsoleta referri pateretur (quod quidem Fabius *frivolæ in parvis jactantiæ esse* rectè judicat) neque aut appellationem literarum seu pronunciationem peregrinam, aut verba loquendique genera à peregrinis hominibus ad vernaculi seu patrii sermonis usum conformata in Urbem admitteret. Atque hoc est, quod Cicero latinitatem non modo *quotidiani*, sed etiam *domestici* sermonis consuetudine ali confirmarique dixerat, ut omnem scilicet *Novitatem* & *Peregrinitatem* excluderet. Addit idem *librorum lectionem*, quod scilicet, qui ætate illa libros scribebant, majorem in scribendo, quam in loquendo cautionem ad effugienda pravæ consuetudinis vitia adhiberent. Atque hinc judicare possumus, quæ nobis hodie Latine scribentibus sequenda sit ratio, ut nimirum multo maxima vtamur cautione in vitandis primum obsoletis, tum peregrinis & linguarum hodie vigentium idiotismis, tandem novis & circa Ciceronis ætatem nondum usitatis, nisi cum iis meliorum penuria locum dederit, aut hominis eruditi multumque in Ciceronis & æqualium lectione versati judicium suffragabitur, ut illorum consuetudine haud quaquam aliena aut indigna videri possint. Postremo loco *poëtarum & oratorum veterum*. in est,

ætate sua antiquiorum *lectione Latinitatem confirmari* censet Cicero, propterea quod ut ipse tertio de Oratore disputat, *omnis loquendi elegantia, quamquam expolitur scientia literarum, tamen augetur legendis oratoribus & poëtis. Sunt enim illi veteres, qui ornare nondum poterant ea, quæ dicebant, omnes prope præclarè locuti: quorum sermone assuefacti qui erunt, ne cupientes quidem poterunt loqui nisi Latinè. Neque tamen erit utendum verbis iis, quibus jam consuetudo nostra non utitur, nisi quando ornandi causa parce, quod ostendam: sed usitatis ita poterit uti lectissimis, ut utatur is, qui in veteribus erit scriptis studiosè & multum volutatus.* Nimirum orationem verè Latinam, puram minimeque inquinatam præstabat, tum verborum lectorum minimeque plebeiorum aut humilium copiam illa veterum lectio suppeditabat. Quanto igitur magis hodie nobis in legendis veteribus illis sumenda est opera, si diligenter latine loquendi, vel potius scribendi laudem expetimus?

His ita præmunitis age videamus, quam vincibilem Cicero causam habuerit, quamque parum se dignum fecerit, cum hoc Attico & Grammaticis concessit, Solœcismum ab eo fieri, qui opido præpositionem addat: nam & Ratio, & Consuetudo sermonis quotidiani ac domestici, & veterum denique Auctoritas ab omni eum culpa vindicare poterat. Et *Ratio* quidem hæc est, quoniam orationis partes aliæ princepes sunt, ut *Nomen & Verbum*, sine quibus affirmatio & negatio ne cogitari quidem potest; aliæ secundariæ, nimirum *Particulæ*, ut Præpositiones, Adverbia & Conjunctiones: quarum vltimæ sunt velut Nervi, quibus nomen & verbum aliæque minores orationis partes colligatæ tenentur. Adverbia modum verbi præcipuè significant. Præpositiones verò nominum casus certis significationibus distinguunt, ut videlicet nomina Locum à quo, in quo, & ad quem, similiter & Tempus ante quod, circa quod, in quo & post quod; tum causam efficientem, impellentem, administram, inficientem seu permittentem, materiam & finem, adhæc Adjunctum, Subjectum, Objectum, Partem certam, Pretium, Mensuram aut aliud quid significantia, Præpositionibus certis tamquam notis impositis inter se discernantur. Sic *Ad*, & *In*, placuit nominibus quarti casus præponi, cum locus ad quem iretur, significandus esset, nullo prorsus nec domus, nec

ruris,

ruris, nec urbis, nec provinciæ aut regionis discrimine: similiterque *Ab*, *de* & *ex*, nominibus sexti casus, ad significandum Locum, unde iretur. *In*, verò ad Locum ubi maneretur. Qui quidem Præpositionum usus cum à primo stabilitus fuisset, factum est postea, quoniam compendio studebatur verborum, omnesque inter se quam paucissimis commutatis vocibus animi sensa exprimere cupiebant, ut sæpe cujuscumque usus Præpositiones reticere ac subaudiri mallent: quod quidem sermonis compendium pro quodam ornamento habuerunt, idque Grammaticorum lingua *Ellipsis* dici cœpit. Utrovis ergo modo postea loqui fuit liberum: nam qui Præpositionem cuicumque nomini in Loco significando addebat, primigenia sermonis regula se tuebatur: qui verò eam lucrifaciebat, ultro etiam ornatus commendationem vindicabat. Si ergo *Solœcismus* orationis vitium appellari debet, quo compositionis seu Syntaxeos leges migrantur, ille demum σολοικίζεσθαι censendus fuerit, qui Præpositionem nominibus locum significantibus addere supersedit. Et hujusmodi quidem Ratione se Tullius tutari poterat. De *Consuetudine* verò *quotidiani ac domestici sermonis*, quantum in ea Ciceroni ad defendendum Solœcismi crimen præsidij fuerit, vel hinc judicari potest, quod & ipsum, & Cæsarem, Virgilium, Liviumaliosque ejusdem aureæ ætatis scriptores quibuscumque Locorum nominibus Præpositiones, alias ex vero Artis præscripto addidisse, alias compendij & elegantiæ causa per Ellipsin detrahere solitos videmus. Cæsaris verba sunt: *Prius Cassius ad Messanam navibus advolavit, quam Pomponius de ejus adventu cognosceret.* Livij vero: *Ductus Vejos exercitus. Inde ad Vejos exercitus ductus. Valerium à Vejis abducere exercitum jubet. Abducere infecta re à Vejis exercitum noluerunt. Cum exercitibus ad Vejos accessere. Qui à Vejis fugerant. Cum exercitu novo ab Roma advenit. Placuit ab Ardea Camillum acciri. Profectus ab Ardea. Æsculapium ab Epidauro Romam accersendum. Samnitibus ab Aquilonia clam egressis. Abesse ab domo non possum. Dum senes ab domo accersunt. Vbi vos dilapsi domos & in rura vestra eritis. Cyprum classem misit. Ægyptum induxit exercitum.* Virgilius similiter: *At nos hinc alij sitientes ibimus Afros, Pars Scythiam &*

 rapidum

rapidum Cretæ venimus Oaxem. Vnde iter Italiam. Tollite me Teucri, quascumque abducite terras. Æoliam venit, loca fœta furentibus Austris. Devenere locos, lætos & amena vireta. Hæc limina tendere adegit. Varronis etiam: *Olea dominum & balnea & gymnasium sequitur,* pro, ad balnea. Catulli autem: *Quam talia Cretam funera portarentur. Cur non exsilium malasque in oras itis?* Ipsius denique Ciceronis: *Cum in Piræum Socrates venisset ad Cephalum. A Piræo ad Zostera vento molesto venimus. Miles profectus sum ad Capuam, quintoque anno post ad Tarentum quæstor. Quinquaginta naves delatas in Vticam. Vt ab Alexandria discederet. Nec me in Arpinum abdam. Is ad Messanam venturus dicebatur. Ne citius ad Brundisium, quam opus sit, accesserit. Tertio die abs te ad Ariciam accesseramus. Ab Dianio, quod in Hispania est, ad Sinopen, quæ in Ponto est, navigaverunt. Ipse iter ad Mutinam dirigerem. Fugisse à Mutina viderentur. Ab Epheso profectum. A Bibone discessimus. De illius ab Alexandria discessu. Exclusus ab Antiochia. Quatridui iter à Laodicea abest. Sardiniam cum classe venit. Bosphorum confugit. Italia cedit. Cum in sua rura venerint. In domo Cæsaris. Ad prætoris domum. In ipsius patris domum detulimus. Quasi in domum suam venerit. De Gyaro ad te dedi de Messala literas. De Pomptino scripsi.*

Tandem veterum quoque auctoritate perfacile Ciceroni fuit illam Grammaticorum regulam convellere, seque Attico suo ἄμεμπτον probare. Plauti enim sunt ista: *Is ex Anactorio huc commigravit in Calydonem. Quando iturus est hinc in Seleuciam. A patre ex Seleucia venit. Vbi ipse erat? In Seleucia. In Ephesum abij. Ex Epheso literas huc misi. Discrucior animi, quia ab domo abeundum est mihi. Iam per hortum amicam transibo meam. Malam crucem ibo potius. Vtinam hinc abierit malam crucem. Iam redij exsilio.* Similiter Attij est in Phœnissis: *Iussit proficisci exsilium quovis gentium.* Fannij vero laudante Charisio: *villam venit*, pro in villam: quo exemplo *Rus ire* & *Ruri esse* dixerunt, Præpositione per Ellipsin suppressa: nam *Ruri* sextus est casus, pro *Rure*, sicut *Carthagini* pro *Carthagine.* Plautus Most. *Veniunt ruri rustici*, pro à ruri, sicut Terentius, *à villa.* Idem Plautus Casin. *Vxorem ubi rus abduxero, rure incubabo usque in præfectura mea*, pro in rure.

Hora-

Horatius: *Quinque dies tibi pollicitus me rure futurum.* Cornelius Nepos: *Vt Romæ consules, sic Carthagine quotannis bini reges creabantur.* Virgil. *Tyria Carthagine qui nunc exspectat.* Hinc planum fit apud Livium lib. 29. legendum: *Præcipue Carthagini prope ut capta tumultus fuit.* Vbi male vulgo, *Captæ:* nec enim *ruri Carthagini* Dativi sunt, velut oscitantes Grammatici tradiderunt. Asconius politissimus linguæ auctor in Miloniana Præpositionem sine dubio veterum exemplo sic expressit: *Qui forte ex rure in urbem revehebatur.* Quid nunc? Vtrum satis tibi Ciceroni Auctori adversus Ciceronem Grammaticum bene advocatus fuisse videor? Si bene te novi, promisso meo ac recepto egregie me satisfecisse agnosces, nec verbum amplius addendum putabis. Ego nihilominus hoc addam, minus esse mirum usque eo haustum ex puerili Grammaticorum doctrina errorem Tullio insedisse, ut eum neque ratio, neque veterum auctoritates, neque consuetudo loquendi & scribendi cum publica omnium, tum ipsius propria evellere ei potuerit: quando idem ipsum Fabio quoque Quinctiliano, acerrimo literarum judici, videmus usuvenisse, ut eum nihil omnia, quæ jam attulimus, deterrerent, quin Solœcismum esse statueret, si quis dicat, *Veni de Susis in Alexandriam.* Mecum igitur, opinor, ita decernes, neutrum Grammatica satis calluisse, ac propterea, si nunc in terris exsisterent, sicut ipsi nos, quomodo loquendum, docerent, item eos à nobis, cur ita loquendum, discere debere. VALE. Mediolani a. d. XIII. Augusti anni M. DC. XXVII.

PAULO JOSEPHO MERONO
Theologo & Philologo.

IV.

LEgendis Scriptoribus Latinis, quorum ad nos libri pervenerunt, hoc mihi compertisse me videor, neque eos, qui boni auctores linguæ fuerunt, fuisse bonos Grammaticos, neque rursum, qui in Grammaticis præstare visi sunt, fuisse bonos linguæ auctores. Nam quod ad posteriores attinet, ut

missos faciam Priscianos, Diomedes, Charisios, Nonios, Donatos, Servios, eorumque similes, ipse certe Varro, togatorum cæteroqui doctissimus, Ciceronis, Cæsaris, Nepotis & Livij dissimillimus exstitit, eaque re deterioris notæ auctoribus annumerari meretur. Ut enim quo quidque propius ab eo abest, quod in quoque genere primas tenet, eo præstabilius judicandum est: sic è diverso tanto deterius videri oportet, quanto longius ab optimi similitudine se removerit. Neque vero id dubium cuiquam esse potest, qui vel eos ipsos libros, quos de lingua latina ad Ciceronem Varro misit, vel rei rusticæ commentarios, vel denique multa ejus fragmenta librorum cognoverit. Præterquam enim quod tota ejus compositio verborum aspera & salebrosa est, plerisque etiam locis perobscura, eorum iniri vix potest numerus, quæ vel ex priscorum ruderetis jam olim desita & abolita retulit, vel audacia minime ferenda ac plerumque ridicule novavit, vel ad Græcanici sermonis consuetudinem licenter effinxit. Quæ quidem orationis vitia quod cavere neglexissent Cæcilius, Pacuvius & Aquilius, eos malos linguæ auctores Cicero perhibet, quamvis ea ætate vixissent, qua omnes prope præclare loquebantur. Priorum vero, id est, eorum, quos optimos linguæ latinæ auctores fateri oportet, vel unus ille, qui familiam inter eos ducit, Cicero satis exemplo suo fidem fecerit, notæ eos non optimæ Grammaticos fuisse. Jam alias coram in sermone tibi demonstravi, quam aqua Ciceroni hæserit, cum à Pompejo consultus fuisset, utro tandem modo, *Pompejus tertium Consul*, an *Tertio Consul*, rectius scriberetur, etsi ipse in libris suis nullo discrimine *Tertium* & *Tertio* scribere nihil dubitarat: quoniam videlicet utriusque dicti causam ignoraret, ac perinde ut quivis unus è medio, literarum nihil admodum peritus, consuetudinis impetu auferretur. Meministi etiam quam idem perdita sui defensione usus fuerit, cum ab Attico Solœcismi postulatus esset, eo quod scripserat, *Cum in Pireæa exissem.* Nunc aliud ejusdem rei tibi affero specimen, ex quo perspicere licebit, quanta erroris vis fuerit, quo Tullium in primis pueritiæ annis puerilis doctrinæ magister imbuerat, ut postea neque illum ratio neq; propria etiam loquendi scribendiq; consuetudo eo errore liberare potuerit. Verba ejus sunt Tusculana-

lanarum tertio: *Invidia verbum ductum est à nimis intuendo fortunam alterius, ut est in Menalippo:* Florem quisnam liberum invidit meum? *Male Latine videtur, sed praclare Attius. Vt enim* Videre, *sic* Invidere florem, *rectius quam* Flori *dicitur. Nos consuetudine prohibemur. Poëta jus suum tenuit & dixit audacius.* Hoc loco quid erraverit Cicero, & quæ erroris illi fuerit causa, operæ videtur pretium distinctius exponi. Erratum ejus duplex est, unum ad Syntaxin, alterum ad poëtæ sensum pertinens. Primùm *Invidere* cum accusativo casu poni rationi quidem & juri consentaneum, mori tamen seu consuetudini contrarium sive insolens esse statuit: sed utrobique non parum allucinatur, non quo non ratio postulet, accusativum æque cum verbo *Invidere*, ac cum *Videre* jungi, sed quoniam in hac Syntaxi *Invidere flori*, accusativum deesse putat, quod tamen est aliter: necessario enim Accusativus quispiam subauditur, isque vel proprius seu cognatus, qui actionis formam significet, *Invidiam* puta, vel communis cum multis aliis verbis activis, ut *Honorem*, *Speciem*, *Fortunam*, quæ sunt Objectum actionis, sive materia circa quam invidentia seu malignus intuitus occupatur. Horatianum illud nosti: *Non semper idem floribus est honos*, cui simile hoc Virgilianum: *Frigidus aut sylvis Aquilo decussit honorem.* Apud Plautum Rudent. naufragio ejecti uvidique verba sunt: *O scirpe, scirpe laudo fortunas tuas, qui semper servas gloriam aritudinis.* Hunc scirpo fortunam & aritudinem invidere recte dixeris, cum laudationi non addat verbum *Prafiscini*, quod quidem veteres consuetudine fecisse nosti, ut sine invidia laudem se impertitos probarent. Apud Titinium in Setina, cum Paula mulier novam nuptam ut omnium, quæ Setiæ essent, puellarum pulcherrimam ita colla.daffet: *Accede ad sponsum audaciter: virgo nulla est talis Setia*, ab alio nescio quo sic monetur: *Paula mea amabo pol tu ad laudem addito Prafiscini.* nempe, ut Charisius notat, *ne puella fascinetur.* Sed simplicius certiusque est cognatum accusativum subaudiri, ut dictum putetur *Invidere alicui invidiam*, sicut Vovere alicui votum, Pugnare pugnam, Ludere ludum, Quærere quæstum, Furere furorem, Vomere vomitum, Basiare basia, Turbare turbas, Jurare jusjurandum, Currere cu-

 sum,

ſum, Gaudere gaudium, Ridere riſum, Somniare ſomnium, Vivere vitam, Nocere noxam, Servire ſervitutem. Sicut ergo, cum dicit Lucretius: *Tibi rident æquora ponti*, ſubaudimus *Riſum*, & in hoc Tullii, *Gaudeo tibi*, *Gaudium*, in iſta ejuſdem Lucretii: *Sibi quiſque valere & vivere doctus*, *Valetudinem* & *Vitam*, in pervulgato *Nocere alicui*, *Noxam*, in *Servire alicui*, *ſervitutem*: ſimiliter in *Invidere alicui* ſuppreſſum audimus *Invidiam*, etſi *Invidere aliquem* non minus recte dicitur, quam *Nocere & Servire aliquem*, quæ Plautus frequentat. Eodem certe modo *Adulari aliquem* Ciceroni & æqualibus in uſu fuit, non tamen ut *Adulari alicui* aſpernarentur, quod perperam Quintilianus ſibi perſuaſerat: nam apud Nepotem, cujus dictionem tamquam divinam ipſe prædicabat Cicero, in Attici vita legimus: *Neque eo magis potenti adulatus eſt Antonio.* Sic apud Livium lib. 3. 69. *Conſules per proditionem dignitatis patrum plebi adulatos*, ſed in eo *Adulationem* ſubauditur. Eſt ergo circa verborum Attianorum Syntaxin primus Ciceronis error, quod quomodo ea Rationi ſit conſentanea minime percepit, id eſt, Figuram, Accuſativi puta ellipſin, non animadvertit. Non minus tamen Ratio eum fugit, cum *Invidere*, cum accuſativo bene loquentium & ſcribentium Conſuetudini repugnare cenſet: nam & ipſe hoc ipſo Tuſculanarum loco duobus ante verſibus ita ſcripſerat: *Invidia tum eſt, cum invidetur*, quo exemplo idem alibi: *Invidetur commodis hominum ipſorum*, ubi ſupplendum eſt *Invidia* ſive *Invidere* vim nominis habens. Cum enim iſta ſit affirmatio, nomen pariter & verbum in ea ſit neceſſe eſt, cum ſcilicet oratio ſit, in qua de altero alterum, id eſt, de nomine verbum affirmatur. Jam ratio dictat, ut Nomen, quod in recto caſu eſt paſſivi ſuppoſitum, idem in accuſandi caſu ſit verbi activi appoſitum. Itaque ſi *Invidia invidetur*, à loquendi conſuetudine non abhorret, non minus *Invidere invidiam*, conſuetudini conſentaneum fateri oportet. Sed nihil multa argumentatione opus eſt, cum rurſum eodem libro Ciceronem *Invidere* cum accuſativo ex conſuetudine poſuiſſe videamus. Sic enim loquitur: *Vt nobis optimam naturam invidiſſe videantur, qui nihil melius populari gloria judicarunt.* Cui ſimile hoc Virgilii: *Iam pridem nobis cæli te regia, Cæſar, Invidet.* Horatius:

ratius: *ego cur acquirere pauca, si possum, invideor,* ubi *Ob* seu *Propter* subaudiendum est, ut *Vituperor hoc fecisse*, pro, *ob fecisse hoc*, seu *ob hoc factum:* aut hoc modo interpungemus locum: *Ego cur, acquirere pauca si possum, invideor.* Sed vero tandem modo dixerit, sive *Invideor ob acquirere*, sive *Invideor, si possum acquirere*, necesse est, ut recte dicatur, esse qui eum invideant, quomodo Ovidius in Laodamiæ epistola: *Troadas invideo, quæ sic lacrimosa suorum Funera conspicient, nec procul hostis erit.* Atque hinc satis planum jam factum arbitror, quam Cicero cum aliorum, tum propriæ consuetudinis oblitus fuerit, cum se, ne verbo *Invidere* accusativum jungeret, *consuetudine prohiberi* dixit, nec poëtam Attium, quod Rationi serviens à consuetudine discesserit, insolentiæ & audaciæ insimulare dubitavit. Jam quod ad versiculi Attiani sententiam attinet, fallitur non parum Cicero, cum sensus nihil interesse arbitratur, sive *Flori*, sive *Florem invidit*, in eo legas. Ut enim ipse agnoscit, *Invidere aliquid* est nimis videre in aliquid, obtutu uno defixum intueri aliquid, & velut idem Attius in Tereo loquitur, *conspicere in aliquid.* Postea per Metonymian causæ duplex verbi orta est notio, cum duplex invidentiæ, id est, intuitus, adspectus, &, ut ita dicam, *inspicientiæ* effectus sit; unus internus subjecti, nempe dolor, alieni boni intuitu excitatus, ex quo *Dolere oculi*, sive dolori esse, aut dolorem afferre iis dicuntur, qui animo minus æquo alienum, quod intuentur, bonum ferunt: & isti *Invidere alicui* dicuntur: alter externus objecti, nempe fascinatio ejus, cujus quis bonum maligno oculo intuetur, & tunc *Invidere aliquem* dici res postulat: quo pertinet illud Virgilii: *Nescio quis teneros oculus mihi fascinat agnos*, ubi pro *Fascinat*, per Metonymian eodem sensu dicere poterat, *Invidet*, quo ipso sensu Attius videri potest dixisse: *Quisnam oculus florem liberorum meorum mihi invidet seu fascinat?* Catullus quidem utroque verbo indiscriminatim utitur. Prius quidem hoc modo: *Conturbabimus basia, ne sciamus, Aut ne quis malus invidere possit.* Postea autem sic: *Quæ basia nec pernumerare curiosi possint, nec mala fascinare lingua.* De hujusmodi maligno invidentis oculo etiam in sacris habemus, Proverb. 23. *Ne comedas cum homine invido.* Ubi Græce est: *μὴ συνδείπνει ἀνδρὶ βασκάνῳ*,

id

id est, *ne conversaris homini fascinatori*, nempe πονηρoφθάλμῳ, mali oculi viro. In Hebræo fuerat: *Ne comedas panem mali oculi*, id est, invidentis seu maligne intuentis, qualis est operarij illius Matth.20. ad quem Dominus: *An oculus tuus nequam est, quia ego bonus sum?* id est, an tu aliis bonitatem seu liberalitatem meam invides? sive an oculi tibi dolent, dum meam in alios bonitatem intueris? Eodem pertinet Horatii versus: *Non istic obliquo oculo mea commoda quisquam Limat.* nam id est, nemo ruri mihi invidet, nemo maligno oculi obtutu mea commoda corrumpit seu fascinat. Fascinationem enim sive βάσκανον dicebant, τὸν ὀφθαλμοῖς κτείνοντα καὶ φθείροντα τὸ ὑπ' αὐτοῦ ὁρᾳθὲν, *qui oculis interimit & corrumpit, quod ab ipso cernitur*, ut laudatus Lambini Theocriti Scholiastes interpretatur. Atque hoc ipsum sibi volunt Attii verba, fuisse scilicet, qui obliquo & maligno oculo liberorum florem lithaverit seu corruperit aut interemerit: quod contra Cicero interpretatur, fuisse, quem conspectus liberorum flos invidiæ dolore affecerit, sive, cui ex felicitatis liberorum intuitu oculi doluerint.

Reliquum nunc est, ut quæ Ciceroni erroris causa fuerit, consideremus. Grammatices videlicet doctor ei primis pueritiæ annis persuaserat, verba quædam *Absoluta* sive *Neutra*, hoc est, nec activa, nec passiva esse, adeoque nec Accusativum ab illis regi. Eo factum est, ut *Invidere* neutrum esse crederet, eique accusativum adjungere dubitaret: nisi si quando consuetudo & quotidiani sermonis usus regulæ illius memoriam ei excussit, etsi non minus consuetudinis cum aliorum, tum suæ, oblivisci fuit solitus, cum usus illi venit, ut de dicti scriptive ratione cogitationem aliquam susciperet, quod in examinando Attii versu jam vidimus contigisse. Ab ejusmodi errore nullum cuiquam posthac erit periculum, qui *Minervam* nostram *Sanctianam*, sive *de causis linguæ Latinæ commentarium*, ex eaque formatas nostras *Grammaticæ latinæ institutiones* cognoverit. Sciet enim, omne Verbum, quod ὑπαρκτικὸν seu Substantivum non sit, hoc est, præter *Sum* & *Fio*, aut activum, aut passivum, nihil neutrum esse, cum omnem motum aut actionem, aut passionem esse necesse sit. Sciet etiam omne verbum activum aut unum modò proprium, seu

seu cognatum & domesticum, aut alios etiam exteros, sive alienos pluribusque verbis communes Accusativos sibi adsciscere, idque hoc discrimine, ut accusativo proprio significetur *Forma* actionis, quæ ut in Scholis loquuntur, *dat Esse actioni*, sive, per quam actio est, quod est, ut in illis, quæ recensuimus, *Ridere risum, gaudere gaudium, furere furorem, vivere vitam, nocere noxam, servire servitutem:* similiterq; in *Sedere sessionem, ambulare ambulationem, stare statum, saltare saltationem:* communi vero & externo *Objectum* denotetur, seu *Materia circa quam* actio occupatur, sive etiam *Effectus* quispiam, ut *Amare virtutem*, *Discere literas*, *audire vocem*, *videre lucem*, *scribere epistolam.* Non etiam causam ignorabit, cur Accusativum proprium Latini plerumque supprimere maluerint, quippe quod eum ab omnibus sua sponte subauditum iri minime dubitarent. Quis enim non intelligat Gauderi gaudium, etsi quis non nisi *Gaudere se* dixerit? Ubi tamen actionis modus & formæ ejus quoddam velut genus significaretur, cognatus ille accusativus necessario exprimebatur, ut *Gaudeo gaudium tuum*, *ridet risum absurdum*, *servit servitutem publicam & durissimam*, *currit cursum percelerem*, *ambulat ambulationem solitam:* quoniam scilicet *Gaudii* species quædam sunt tuum & alterius: *Risus*, absurdus & decens: *servitutis*, publica eademque dura, & privata justa ac clemens: *Cursus*, celer & remissior: *Ambulationis*, consueta & insolita: quæ ipsa in aliis omnibus est ratio. Neque tamen propterea quod sine accusativo plerumque posita inveniantur, ea ex Activorum censu exigere decet, cum etiam ex illis Activis, quæ diversos accusativos adsciscunt, plurima recitari possint, quæ absolute poni solent, eo scilicet, quoniam quis accusativorum à brevitatis & compendii studio per Figuram reticeretur, quotidiani sermonis usus neminem paulo humaniorem dubitare patiebatur. Ex quo genere sunt, *Imponere alicui*, nempe sarcinam velut asino, *Prælucere alicui*, nempe facem vel cereum, *Tendere* vel *Pergere aliquo*, nempe iter, *Detrahere alicui*, nempe laudem, *Cedere*, *Decedere*, vel *Succedere alicui*, nempe locum, *Cavere sibi*, *Timere alicui*, *Metuere ab aliquo*, *de aliquo*, *pro aliquo*, nempe malum, *Obire*, *Occumbere*, *Oppetere*, nempe mortem, *Solvit*, *conscendit*, *in portum appulit*, nempe navem, *Ignoscere*

ſcere alicui, nempe peccatum, *Ire, inire, ingredi*, nempe viam, *Conſulere* vel *Proſpicere alicui*, nempe utile vel commodum, *Incipere*, nempe principium. Pleraque denique verba agentia, quorum ſuppoſitum in ſe ipſum agit, ſupprimere accuſativum conſueverunt. Cum enim legimus, *Terra movit*, *nox cælo præcipitat*, *bene vertat*, *res bene habet*, *iræ leniunt*, *venti tenent*, *venti poſuere*, *anno vertente*, *volventibus annis*, *veſtibulum pulverat*, *pallium maculat*: in his omnibus accuſativus *Se* ſubauditur, quod quidem alia idoneorum auctorum nos loca docent, in quibus ex Artis præſcripto Accuſativum expreſſerunt, id quod in *Minerva* non minus, quam ſuperiora compluribus exemplis comprobatum vidiſti. Et quoniam te non minus limato in literis judicio præditum, quam caſtiſſimæ dictionis Latinæ potentem eſſe comperi, nemineınque eorum, qui hodie latinè ſcribunt, temere tibi antepono, minore me negotio, quod tibi jam viſum eſt, cæteris probaturum confido, cum videlicet ipſi Tullio multis modis fraudi fuerit, erroreſque tam deformes objecerit, puerilis doctrinæ præceptis perperam imbutum fuiſſe, multo idem magis noſtræ ætatis hominibus uſuvenire oportere, ut ſcilicet, quandiu errores, quos in Grammaticorum ſcholis combiberunt, miſſos non fecerint, noſtræque *Minervæ* monita in aures animoſque admiſerint, veram Latinitatem non niſi per caliginem videant, inque ſcriptis auctorum interpretandis turpiter ſubinde allucinentur. Vale. Mediolan. a.d. 15. Auguſti anni 1627.

JVLIO CÆSARI CAPACCIO Neapolitano.

V.

EOrum hominum, qui Latinis literis cenſentur, alios meliores ſcriptores, quam judices ac cenſores, alios rurſum meliores judices, quam ſcriptores eſſe comperio: quod quo minus incredibile videatur, conſimile quiddam in re architectonica uſuvenire in tertio Politicorum Ariſtoteles monet, ut ſcilicet longe melius de domo jam facta judicet, qui eam

eam colit & possidet, quam artifex, qui eam architectatus est. Minime autem obscura est ratio, cur, qui explorato de Latinitate judicant, non fere eleganter Latinè scribant. Deest enim illis scribendi exercitatio, sine qua ut bene scribatur, fieri prorsus non potest. Omnem quippe operam in iis occupant, quæ ad eruditionis copiam faciunt, Grammaticos veteres omnes diligenter excutiunt, cum eos, qui vel artem totam, vel de certa ejus parte commentati sunt, quos duobus voluminibus comprehensos Putschius postremum edidit; tum illos, qui de verborum Latinorum origine, significatione aut usu literis aliquid consignarunt, quorum sunt Varro, Festus, Agellius, Macrobius, Nonius, Philoxenus, Placidus, Isidorus aliique Glossarum scriptores; tum eos denique, qui veteres auctores explanandos susceperunt, tanquam Asconius Pedianus Ciceronem, Cornutus Persium, Donatus & Eugraphius Terentium, Servius & Junius Phylargyrius Virgilium, Acro Horatium, Luctatius Statium, quibus auctorem glossarum in Juvenalem & Persium à Petro Pithæo editum addamus licebit. Deinde autem ipsos linguæ auctores, eorumque ætates diligentissimè inter se contendunt, ut non modo, quæ cuique auctorum sua ac propria sint, sed etiam quid quaque latini sermonis ætate sit dignius, discernere queant, cum jam tum ætate sua Fabius, aliquanto etiam ante Seneca linguam ab ævi Augustæi puritate degenerasse fateantur. Adhæc in meliorum temporum auctoribus non verborum modo loquendique generum elegantiam animadvertunt, sed hoc amplius origines ac nativas, & (velut Varro loquitur) primigenias vocabulorum significationes indagare curæ habent, cum certum habeant, unam tantum uniuscujusque vocis significationem esse, reliquas eis per Tropum aliquem accessisse. Præterea delectu utuntur in auctorum editionibus, nec una illa, quam eis casus obtulit, contenti sunt, sed operam dant, ut quam emendatissima accuratissimeque cum veteribus libris collata & typis expressa potiantur: nam his annis sexaginta proximis omnes bibliothecas publicas ac privatas summo studio excussas fuisse constat, eoque contigit, ut omnes fere scriptores veteres ab hominibus ingenio, doctrina & judicio præstantibus recensiti, notisque & animadversionibus, non-

nulli

nulli etiam justis explanationum commentariis auctiores prodirent, quorum operam refutare & aspernari beneficium non nisi ejus videtur, quem frugibus divino beneficio inventis adhuc glandibus victitare delectet. Qui vero auctores hodie ex Coloniensium præcipuè & Venetorum typographorum officinis exeunt, tot mendis ac prodigiosis erroribus obsiti deprehenduntur, ut neque ipsi cuiquam usui esse possint, & id genus furtum, vel dicam sacrilegium nefariis illis hominibus impune esse, nec ab iis, qui rerum potiuntur, *gladio ad vindictam malorum* ipsius commisso recidi ad perpetuam eorum ignominiam pertineat. Porro autem ne illa quidem cognoscere eos piget, quæ recentiores Critici & politiores literas professi velut symbolæ conferendæ causa multo studio elucubrarunt, qualia sunt, quæ compluribus Thesauri Critici Tomis Gruterus fuit complexus, tum varia Petri Victorii, Guilhelmi Budæi; Hadriani Turnebi, Barnabæ Brissonii, Jacobi Cujacii, Petri & Nicolai Fabrorum, Andrææ Alciati, Caroli Sigonii, Antonii Augustini, Petri Ciacconii, Fulvii Ursini, Oberti Gifanii, Scipionis Gentilis, in primisque Justi Lipsi opera. In illis enim etiam qui veteres omnes translegerit, longe plurima inveniet, quæ ignoret, quæque ab eo, qui hospes in literis videri nolit, sciri debere judicet. Ad extremum hoc etiam ad rem pertinere judicant, ut usum habeant veterum monumentorum tamquam numismatum, inscriptionum & codicum multis abhinc sæculis scriptorum, ut ne in antiquitate penitus hospites sint, semperque aliis de ea referentibus credere necesse habeant. Atque ista ferè sunt, in quæ curas suas ii distrahunt, qui Critici perhiberi ac de literis literatisque judices sedere postulant: quæ quidem tam multa tamque varia sunt, ut eos orationis cultui vacare pœne sit inconcessum. Nam nec illa res non totum sibi hominem videtur vindicare, cum etsi perpauci, quos quis scribendo imitetur, multum tamen ei ac sæpe lectitandi sint, ne in vitium illud incidat, quod *κοινισμὸν* Fabius vocat, quod est mista quædam & confusa ex variis inter se dissimillimis verborum generibus dicendi ratio: quo ferè vitio Transalpini homines laborant, id quod minus, quam Itali, judicio valeant. Hi enim quod exactissimi judicii esse Fabius recte censet, qui sit in uno quoque genere optimus

mus, sumunt imitandum, tum ut quisque est optimo simillimus. Ita poëtæ Virgilium, Horatium, Lucretium, Catullum, Tibullum & Propertium, tamquam ætate conjunctiores & inter se similiores dignos demum censent, ad quorum exemplum in scribendo conformentur. Qui verò solutæ orationis laudem animo affectant, Ciceronem, Cæsarem, Cornelium Nepotem & Livium, quosque Cicero deterso antiquitatis squalore imitandos ipse censuit, Plautum & Terentium exprimere conantur. Reliquos tamquam istorum dissimiliores, ex eoque deteriores (quod non ferè ne ipsi quidem inficiantur) aut prorsus missos faciunt, aut hactenus tantum cognoscunt, ut ex iis ea excerpant, quæ ex multo superiorum usu ejus esse notæ judicant, ut ea ne Cicero quidem dedignaturus fuisse videatur. Hinc porro evenit, ut longe plures una Italia, quam cætera Europa, produxerit seu solutæ, seu pedibus illigatæ orationis laude insignes, quorum non paucos ne Ciceronis quidem & Virgilii ætas aspernetur. Rursum tamen contingere Italis fatendum est, ut fere quo quisque est scribendo cultior, si in congressu hominum doctorum (eorum dico, qui docti sunt, non qui tales se existimari satis habent) de re literaria mentio sit illata, aut turpiter obmutescat, aut ea in medium afferat, quæ nihil eum quovis fossore aut caprimulgo interesse arguant, adeoque ludum intelligentibus jocumque faciant. Neque tamen hoc eo fit, quod non longe judicio Itali cæteros Europæos præstent, sed quod nemo de illo, quod cognitum non habet, explorate liquidoque judicare potest. Sed nec hoc non eis in loco usuvenit, ut parum caveant, ne orationem cæterum purissimam & elegantissimam iis vel verbis, vel loquendi generibus inquinent quæ ipsis, seu malorum librorum lectio, sive hominum non satis doctorum usus, seu denique vernaculi sermonis idioma nec opinantibus affricuit: quod fortassis effugerent, si aut ipsi plura legissent & observassent, aut se suaq; minus amarent, nec eos, quos plus eruditioni, quam eloquentiæ & ornatui operæ tribuisse norunt, consulere fastidirent. Exemplo sit vel civis tuus nobilissimus Sannazarius, qui quidem omnium nationum concessu Latine scribendi palmã ita sibi vindicavit, ut nullo genere vel Tibullo, vel Propertio inferior censeatur, unoque omnes ore hoc Bem-

bi Cardinalis elogium, quod cum apud vos essem Mausolæo ejus inscriptum mihi monstrabas, in eum consentiant:

Da sacro cineri flores: hic ille Maroni
Sincerus Musa proximus, ut tumulo.

Hic tamen præ se *Angelum Bassum*, à patria *Politiani* nomine notiorem, non aliter quam si vix ultimæ notæ Grammatista foret, contemnere & versibus insectari ausus est, quod eum sermonis puritate minimè sibi parem esse recte judicaret. Etsi enim ille quoque versus scripsit Latinos, qui vetustati se possint inserere, nihil tamen ad Sannazarium. Habuit tamen alia, quorum causa non Sannazarius modo, sed quotquot ætas illa, doctorum hominum minime sterilis, habuit, quotque exinde ad hanc usque diem Europa tulit, eum & colere & admirari merito poterant. Mitto Jurisprudentiam, mitto Philosophiam, in qua Marsilio Ficino Platonico, & Iohanne Argyropilo Peripatetico doctoribus, Pico verò Mirandulano studiorum socio tantum profecerat, ut eam magno cum applausu publicè doceret: Græcos versus ea elegantia scripsit, ut Græcorum nemini priores relinquere judicaretur. Latina verò eius oratio etsi κοινισμὸν, de quo dixi, effugere curæ non habuit, tantum tamen habet Veneris tantumque argutiæ, ut nemini, quamvis decies relecta, satietatem afferat, aut, ut Plinius loquitur, tædio veniat. Quem deniq; censes eum fuisse, cui se homo Italicis ingeniis palam iniquus Iosephus Burdoscaliger continere non potuit, quin hoc in castigationibus Catullianis præconium impertiretur? *Omnium maxime ridiculus Marullus, qui cum nullum, aut admodum exiguum sensum harum literarum haberet, ridet Politianum, virum non solum se majorem, sed & cum nullo nostræ ætatis comparandum.* Putares hoc eum pacto injuriam redimere conatum, quam Iulius pater eius Politiani manibus fecerat, cum non solum immaniter, sed & mendaciter in poëmatis hoc ei versu insultavit: *Obsceno moreris sed Politiane furore.* quod quidem à Medicææ domus æmulis confictum fuisse Iohannes Pierius Valerianus de literatorum infelicitate lib.2. hoc modo testatum facit:

Angelus Politianus nullius ignarus eruditionis & disciplinæ cum in adversa Medicæorum procerum tempora incidisset, inclinantibus jam Petri, quem ipse literis instituerat, rebus, in

in eam incidit ægritudinem, ut in multis & varijs molestiis cogitationibusque consolationem nullam admittere voluerit, atque ita demum dolore mæstitiaque confectus exspirarit; quodque illi longe fuit infelicius, conficta in eum turpitudinis fabula, maledicentissimis obtrectationibus proscissus calumniatusque est, utq; ea gens (Florentina) *promtissima est ad insimulandum, in invidiam Petri ipsius ignominiosam aliam mortis voluntariæ causam universo terrarum orbi magna cum ejus infamia propalarunt.*

Nimirum hoc Politiani peccatum fuit maximum, quod disciplinæ ejus alumnus Petrus Laurentii literarum parentis filius ea corporis specie fuit, ut multi non sibi potius, quam Politiano, familiarem ejus usum contigisse, æquis animis concoquere vix possent. Hinc illud natum Bartholomæi Scalæ insulsi ac malevolentissimo genio nati hominis epigramma, quod Politianus innocentiæ suæ sibi conscius ultro in epistolis suis evulgavit, cui etiam quid pro se reposuerit, operæ pretium est cognoscere:

Sunt (inquit) *quidam familiares tui, qui latere cavillum nescio quod in calce dicant istius epigrammatis, quod equidem nec agnosco, nec credo. nam & tu homo prudens non temere jeceris in alterum, quod in te facile rejiciatur: & me adeo morum non pœnitet, ut si turpiculè aut nequiter quippiam dixeris, pertinere id ad me ideo credam.*

Sed ad Sannazarium ex diverticulo revertor: qui si Politianum velut multis millibus se doctiorem consulere, quam propter invidiam & esurientis illius Græculi, Marulli amicitiam (quem idem Pierius inter horrendas diras *dictaque in æternos aspera verba Deos* in aquæ modicæ rivo suffocatum interisse auctor est) laudes ejus obtrectare & infestis eum versibus discerpere maluisset, cum alia non pauca ab eo discere, tum hoc etiam moneri poterat, ne poëmata sua verbo non modo sordido, sed & barbaro contaminaret, quod est *Permingere*, nec enim quisquam Latinorum *Mingo*, umquam, sed *Mejo* dixisse reperitur. Eadem ipsa porro fiducia sui nimia hominumque literatorum minus ornate scribere solitorum contemtus aliis quoque magni nominis hominibus fraudi fuit, ut eorum hodie opera cedro minime indigna fœdis quibusdam mendis

deformata habeamus. Hujus rei illustria exempla complura in eo libro, quem de stili Historici virtutibus decem ab hinc annis conscripsimus, lector inveniet. Hoc loco libet pauca ex *illustrium poëtarum Italorum tomo primo* Lutetiæ an. 1576. edito (quoniam ejus libri copiam superioribus hebdomadis amici comitate nactus sum) in medium afferre, ut non id modo, quod dicere cœperam, lectori probem, sed alii etiam magnis ingeniis præditi modestè de se sentire discant, nec alienam censuram prorsus velut supervacuam aspernentur. Pagina ergo tertia in Johannis Cargæ tersissimis magnæque pietatis carminibus hunc invenio Senarium, *Vt te secutus clara super sidera:* ubi priorem syllabam in *Super* produci videmus, quam brevem esse nec puer sine flagitio ignoret. Pagina postea 37. aversa in politissimi prorsusque ad unguem facti hominis F. Marii Molsæ elegia pentametrum hunc lego: *Imperio dignus qui videretur erat:* ubi secunda in *Videretur* vitiosè corripitur. Idem pagina 39. aversa: *Arctius at miserum vincierant oculi*, pro *Vinxerant*, quod rectum erat. Et pag. 47. *Me duce læta tua mittantur nuncia genti.* Mendoso scilicet aut adulterino Catulli versu inductus, *Nuncium* nomen substantivum esse credidit, cum auctorum usus & veterum Grammaticorum contestatio planum faciat, adjectivum esse, cum quo sempersubstantivum subaudiatur, ut Nuncius homo, vel rumor vel sermo, Nuncia fama vel res, Nuncium verbum. Et pag. 48. aversa: *In tibi vicino me velis esse loco*, posteriorem in *Velis* ex longa facit brevem. In Baltasaris Castilionis summi poëtæ eleg. p. 68. *Carcer* neutro genere dictum invenio. *Et validum nimis hæc lumina carcer habent.* Sed ille *Carcerem* fortasse scripserat. nec enim usque eo antiquarium fuisse credo, ut Claudium Quadrigarium imitari voluerit, cujus ex quarto Annali Priscianus recitat: *Ne ad carcer pervenerit.* Jam pag. 69. plorantibus, opinor, Musis *Rideo* prima correpta protulit hoc versu: *Huic ego delicias facio, arrideoque jocorque.* Pag. 165. aversa in Petri Bembi elegia: *Et me si videat quis vestrum accedere ad illam, Avertat se, aliam dissimuletq; viam.* Dissimulare pro Assimulare nulla prorsus ratione dicitur, cum res contrario nomine oppositas significent. Sed ei fortasse mendosus Plauti versus imposuit Epid. act. 2. sc. 2. *Atque dissimulato quasi*

per

per totam urbem hominem quæsiveris. Ubi scriptorum codicum fide jam annis abhinc amplius triginta reponendum monui: *Itaque assimulato.* Ejusdem Bembi est pag. 174. aversa: *Ten' decuit toties ultima damna pati?* quomodo & Paulum Manutium, aliosq; claros viros *Damnum* vel *Detrimentum pati* dicere scio. Sed id haud dubie barbarum est, cum idioma Latini sermonis postulet, *Facere, capere, accipere damnum,* aut *damno affici,* sive ut Terentius ait, *augeri.* Vnus Seneca philosophica licentia sic sibi loqui permittit lib. 1. de Ira cap. 2. *Totos populos capitis damna passos.* Cato apud Agellium lib. 11. cap. 2. videri queat nove dixisse *Detrimentum facere* pro efficere, afferre, sive ut rure loquuntur causare: *Si nihil exerceas vitam, inertia atque torpedo plus detrimenti facit, quam exercitatio.* Sed etiam, qui afficitur damno, aliquid rei suæ demit seu deterit, similiterque jacit aut projicit, unde *Iacturam facere* dicimus. Pag. 209. aversa in Andreæ Naugerii hymno est: *Tu dum fers nova nuncia.* quod jam in Molsa notavi. Pag. 235. in Antonii Marii versu *Cupiditas* secundam habet productam in hoc Jambico dimetro; *Non me impii cupiditas.* Pag. 273. aversa Jani Etrusci versus est: *Quod liquidi irrigant fontes per opaca viarum.* Ubi *Irrigo* media longa poni quis non stomachetur? Pag. 285. aversa in Annibalis Crucei epigrammate: *Exosusque mihi alterius constringor amore.* Exosus pro Invisus ponitur, vel Offensus, quod Suetonius usurpat in Galba cap. 16. *Per hæc prope universis ordinibus offensus vel præcipua invidia flagravit apud milites.* Sed multo locupletiorem ea vocis significatio auctorem habet, Ciceronem puta Verrin. 3. *O miserum atque invidiosum offensumque paucorum culpa ordinem senatorium.* qui etiam pro eodem *Infensum* dicit Catil: 1. *Si me meis civibus suspectum tam graviter atque infensum viderem.* Plautus eodem sensu *Infestum* Turcul. act. 1. sc. 1. *Quem infestum ac odiosum sibi esse memorabat.* Et Livius lib. 26. 39. *Nico Tarentinus non publico modo, sed privato etiam odio invisus atq; infestus Romanis.* Exosus non nisi ἐνεργητικῶς dicitur. Virgil. *Pugnas exosa relinquo.* Ubi Servius: *Exosus & Perosus de eo tantum, qui odit, dicitur.* Plauti Amph. a. 3. s. 2. verba Alcumenæ sunt: *Inimicos semper osa sum obtuerier.* Agellius nequaquam idoneus Latinitatis auctor primus eo παθητικῶς usus est. Iam in Ioh. Matthæi

Toſcani venuſtiſſimis poëmatis pag.*6.* lego : *Helleſpontiacam cedat, qui ratibus oram.* Vbi prima in *Ratibus* male producitur. Ejuſdem pag.11.averſa *Vibicem* media correpta habemus: *Vibicibus texit lævia membra flagrum.* ubi etiam corpus vibicibus tegere, pro notare, implere , minime Latine dici videtur. Idem pag.14. *Petiturus* ſecunda brevi extulit: *Vel ſolidi petiturus auri.* quomodo & pag.23. *Mentis eat petiturus arces.* Pag. 17. *Stagiram* Ariſtotelis patriam media brevi dixit , cum ſit ςάγειρα. Pag. 32. averſa : *Difficili ſpatio diſſita terra vetat,* pro Terra remota. *Diſſitus* ſic Latine non dicitur, etſi recentiorum doctiſſimi quique eo uti non dubitant. Significat enim diſperſus, diſſeminatus, diditus, à *Diſſero* quod eſt ſparſim ſero ſive ſemino. Ita Lucretius *vim animæ per totum corpus diſſitam* dicit. *Longe diſſitus* pro remotus Apuleii aſino,quem Tullio aut Livio dignius eſt. Pag.36. averſa *Vitare* prima brevi ab eodem Toſcano poſitum miror : *Hanc ergo ut maculam vitemus ipſa.* Idem pag.58. *Mellitam* media brevi profert in hoc phaleuco : *Iſta mellitula ora ſuaviari.* Non ita Urbanus noſter Pontifex Maximus in extemporali diſticho ſuo de aqua Mellita Vaticani fontis , cum eam Scioppio probatam comperiſſet :

Parcite Romani Mellitam dicere. laus eſt
Maxima Germano me placuiſſe viro.

Vt autem aliud præterea ſpecimen exhibeam , ex quo cerni poſſit, quam neceſſaria ſit vel eloquentiſſimis hominibus amici non Humaniores modo , ſed etiam Interiores literas docti admonitio, quotuſquiſque eſt eorum , qui elegantiæ Latinæ laude florent, cui religio ſit dicere,*Ego fabulis nullam fidem adhibeo*, pro nihil credo. quos ſi quis eo nomine reprehendat , trium primæ claſſis ſcriptorum auctoritate ſe tutari volent. Primum enim Plaut. Rud. act.4. ſc.2. ita loquitur:

Quamquam ad ignotum arbitrum me appellis , ſi adhibebit fidem,
Etſi eſt ignotus, notus eſt : ſi non notus ignotiſſimus eſt.

At enim hoc loco *Adhibere fidem* non eſt Credere , ſed afferre fidem , uti fide ad cauſam dijudicandam , ſicut adhibere diligentiam, adhibere officium erga aliquem, adhibere alicui conſolationem, adhibere fidem in amicorum periculis, oratio

lumen

lumen rebus adhibere debet. Deinde ex Ciceronis 2. de div. afferunt: *Quod si insanorum visis fides non est adhibenda, quia falsa sunt, cur credatur somniantium visis, quæ multo etiam perturbatiora sunt?* Vbi perspicuè contendunt, Adhibere fidem pro Credere usurpari. At enim si fecissent, quod eis, qui verè de literis judicare volunt, faciendum demonstravi, ut veteres scilicet codices, aut editos, veterum fide diligenter emendatos, consulerent, non *Adhibenda*, sed *Habenda* Ciceronem scripsisse scirent. Legant Petri Victorii notas, consulant Manutii & Gruteri editiones, invenient, scio, cur ipsos erroris tædeat. Tandem apud Cornelium Nepotem in Themistoclis vita sic legi defendunt: *Æquum esse illos viros bonos nobilesque mittere, quibus fides adhiberetur, qui rem explorarent.* Sed Lambinus edidit: *quibus fides haberetur.* monetque in notis: *Sic legendum, non ut habent vitiosi codices, Adhiberetur.* Verum mihi dubium non est, quin totum hoc, *Quibus fides haberetur*, ex glossa vel interpretatione ad oram libri posita, in contextum orationis irrepserit, eoque expungi debeat. Est enim palam otiosum. Si enim Lacedemonii ex civibus suis viros bonos nobilesque Athenas mitterent, qui rem explorarent, fieri aliter non poterat, quin maximam eis rerum omnium fidem haberent. Minus autem difficulter ei hoc probavero, qui assidua hujus scriptoris lectione non semel idem ei usuvenisse deprehenderit, ut scilicet quæ quis verba interpretandi causa adscripsisset, ea posterius simul cum auctoris verbis librarii perscriberent, cujus rei unum alterumque specimen placet subjicere. In vita Miltiadis ita legimus:

> *Cum multi ejus demigrationis peterent societatem, ex his delecti Delphos deliberatum missi sunt [qui consulerent Apollinem] quo potissimum duce uterentur. His consulentibus nominatim Pythia præcepit, ut Miltiadem sibi imperatorem sumerent.*

Ubi verba his signis [ ] à me inclusa sine dubio sunt adventitia, nec enim delecti illi hoc deliberarunt, quinam consulere Apollinem deberent, sed ipsi potius eam rem consuluerunt. Aliud quippe est, Missi sunt ut deliberarent, à quibus consuleretur Apollo; aliud, Missi sunt, ut deliberarent, quem sibi imperatorem sumerent. Sed nimirum verba inclusa adscripta fuerant

ab eo, qui declarare volebat vim vocis *Deliberatum.* Eam porro idem valere, quod *Consulere*, hic ejusdem Nepotis in Themistocle locus ostendit:

> *Miserunt Delphos consultum, quidnam facerent de rebus suis. Deliberantibus Pythia respondit, ut mœnibus ligneis se munirent.*

Alter locus est in vita Timothei:

> *Huic in consilium dantur duo, usu & sapientia præstantes [quorum consilio uteretur] pater & socer.*

Hic similiter verba inclusa sunt interpretatio ejus, quod dictum fuerat, *Dantur in consilium*, ut mirer Lambinum glossematam putidum ejicere non ausum. Magis tamen est, quod mirer, & Lambinum, & eos, qui post illum Nepoti manus admoverunt, cum omnia auctorum loca, in quibus Nepotis fit mentio, studiosè in unum congessissent, Ciceronis locum omisisse, qui unus trium millium instar esse poterat. Is est lib.16. ad Attic. epist.5.

> *Nepotis epistolam exspecto. Cupidus ille meorum? qui ea, quibus maxime* γαυριῶ (glorior) *legenda non putet. Et ais,* μετ' ἀμύμονα (post irreprehensibilem) *tu verò* ἀμύμων (inculpabilis) *ille quidem* ἄμβροτος (immortalis seu divinus) *Mearum epistolarum nulla est* συναγωγὴ (Collectio) *sed habet Tiro instar septuaginta, & quidem sunt à te quædam sumenda. Eas ego oportet perspiciam, corrigam, tum denique edentur.*

Nimirum Attico scripserat Nepos, maximi se Ciceronis epistolas facere, vehementerque adeo cupere, ut earum epistolarum volumen edatur. Hujus rei Ciceronem Atticus certiorem faciens, ei gratulandum duxit, cum tanti à Nepote fieret, qui præsertim unus omnium elegantissime scriberet, & ab ipso Cicerone alter esset, velut ab Achille Ajax, qui Homero describi solet fortissimus.

> Τῶν ἄλλων Δαναῶν μετ' ἀμύμονα πηλείωνα
> *Ex Græcorum aliis post inculpabilem Achillem.*

Respondet ergo Cicero, permirum sibi videri suas epistolas à Nepote expeti, quem tam elegantis ac fastidiosi judicii esse comperisset, ut etiam illa, de quibus ipse maxime sibi placeret, aspernaretur. Cæterum non se, sed Atticum esse illum, qui cum

Achille comparari debeat, omnique reprehensione vacet. Nepotem verò prorsus in Latinè scribendo divinum esse, eoque incomparabilem. Quo vero nomine Ciceronis epistolas Nepos tanti faceret, ipse in vita Attici totidem verbis promtum habere voluit.

Qui legat volumina epistolarum Ciceronis ad Atticum missarum, non multum desideret historiam contextam illorum temporum. Sic enim omnia de studiis principum, vitiis ducum, mutationibus reipub. perscripta sunt, ut nihil in iis non appareat, & facile existimari possit, prudentiam quodammodo esse divinationem. Non enim Cicero ea solum, quæ vivo se acciderunt, futura prædixit, sed etiam quæ nunc usu veniunt, cecinit ut vates.

Hinc porro judicari potest, cujus notæ Critici sint, qui historiam belli Trojani, quæ *Daretis Phrygii* nomen præfert, à Cornelio Nepote Latine conversam censuere. *Elegantia stili ductos* id fecisse Johannes Savaro, homo Gallus judicat. Haud vidi magis: cum qui vel primoribus labris bonos Latinitatis auctores attigit, historiam tam luculentam non nisi ab homine indoctissimo, qui nec minimum Latini sermonis gustum umquam hauserit, scribi potuisse statim agnoscat. Ita in omnibus pagellis ea se offerunt, quæ τῶν κοινοβίων claustra resipiant, aut Actuariorum cancellos nuper admodum refregisse videantur. Facilius multo intelligentibus fidem fecissent, si alteram historiam, cujus *Dictys Cretensis* auctor inscribitur, ad Nepotem retulissent, quippe ad cujus stili similitudinem illa proxime accedit, ut omnino Velleji, Valerii Maximi & Curtii ætate ab aliquo elegantis ingenii & judicii homine animi gratia & exercitationis scripta videatur, etsi nonnullis locis aliquid mali à mala ei objectum est manu, quod & belli Alexandrini scriptori, & aliis præterea contigit. Josias Mercerus, vir sane magnæ eruditionis acrique judicio, perfrivolis ducitur argumentis, ut eam post Constantini demum Magni ætatem scriptam putet. Scilicet in præfatione *Consularis Cretæ* fit mentio, quæ imperii appellatio est recentior. At enim Præfationem non ejusdem esse, cujus est historia, quivis non indoctissimus facile intelligat: quam haud dubie indoctus quispiam nugator subjecit. Tum in aliis scriptis codicibus, quos editi sunt secuti, non

Consularis, sed *Præses* legitur. nihil autem Mercerus affert, cur suo tantum codici credere alios postulet. qui quod quædam loquendi genera Latinæ linguæ puritate non satis digna in eadem historia legi censet, profectò se jam depontanum factum probat, quem jam domi se continere, nec suffragii ferendi in literarum Comitium ire par fuerit. Lib. 2. in prius editis legebatur:

> *Namque nostros multorum dierum navigatione aliquantum exhaustos maxime præsentia Telephi exanimavero.* Et infrà: *Cohortati suos quisque acie conflixêrat. Tum verò aliquantulum tracto certamine plurimi utriusque partis cadunt.*

Mercerus utrobique *In aliquantum* edidit, annotatque: *Ita libri, & sic sæpe noster, à cujus sæculo non est exigenda Latini sermonis puritas.* Sed primum falsum est, sæpe sic apud hunc scriptorem legi. nec enim præterea est locus in omni ea historia, ubi vocis *Aliquantum* idem usus sit. Deinde negare Mercerus nequit, nec suos libros nusquam corruptæ lectionis esse. Quid ergo est, cur auctorem id potius, quod in Merceri, quam quod in aliorum libris est, scripsisse accredamus? Tandem parum Mercerus doctrina sua & bonorum auctorum usu dignum facit, cum id damnare animum inducit, quod & regulis artis congruit, & locupletissimis se auctoribus tutari potest. Ut enim in Grammaticis docui, Quantum, Tantum, Multum, Paulum, Aliquantum, Immensum, regulariter cum præpositione *Ad* vel *In*, figuratè verò sine præpositione dicuntur, ut: *Quantum pater filio, tantum poëta ingenii sui partu gaudet. Avarus multum est ambitioso deterior. Senex est paulum ad rem attentior. Adolescens aliquantum animo omissior. Mons immensum editus.* In his omnibus præpositionem desiderari, plurima optimorum auctorum exempla vincunt. Livius 22. 27. *In tantum suam virtutem enituisse.* Virgil. *Nec puer Iliaca quisquam de gente Latinos In tantum spe tollet avos.* Juvenal. *In quantum sitis atque fames & frigora poscunt.* Plinius 10. c. 36. *Solutus columbarum volatus est in multum velocior.* Livius 29. 25. *Ad immensum augere aliquid.* Et 42. 15. *Dextera pars terræ labe in aliquantum altitudinis diruta erat.* Ubi genitivus *Altitudinis* non regitur ab *Aliquantum*, sed à suppresso nomine substantivo,

tivo, quod est *Negotium*, quod similiter in omnibus reliquis adjectivis jam enumeratis subauditur. Minus autem Syntaxin istam Mercerus mirabitur, si rationem ineat, eadem ista nomina in sexto casu nullo sententiæ discrimine usurpari solere: ut Terent. Heaut. *Paulo qui est homo tolerabilis. Pater aliquanto iniquior.* Et Phorm. *Ego isti nihilo aliter sum ac fui.* Sallust. Jugurt. *Cum vineæ paulo processerant, igne aut lapidibus corrumpebantur.* Cicero: *Quanto superiores sumus, tanto nos submissius geramus.* Idem: *Arrogantia ingenii multo est molestissima.* Senec. epist. 94. *Adspice quanto aliter unusquisque populo vivat, aliter sibi.* Livius extremo lib. 9. *Flavium aliquanto antea desiisse scriptum facere.* Justin. lib. 39. *Sed quanto Grypus abnuit, tanto soror accenditur.* In quibus omnibus præpositio A, & nomen *Negotio* subauditur, ut eodem sensu dicatur *Quanto magis*, & *Quantum magis*, *Quanto melior & Quantum melior*: quo posteriore Livius utitur lib. 3. 15. *Quantum magis juniores patrum plebi se insinuabant, eo acrius contra Tribuni tendebant.* Et lib. 44. 7. *Quantum longius procederet, eo majorem rerum omnium inopiam sentiens.* Atque hinc opinor, Mercerus intelliget, quam imperite ista Grammatici Adverbiis annumerent, quæ Præpositio eis præmissa Nomina esse clamet.

Aliud ejus argumentum est, quia libro 5. in suis exemplaribus legerit:

Priamus re cognita ad aram Iovis ante ædificiale confugit. annotatque: *Ædificiale pro ædificio sive regia Priami. Elegantia hujus sæculi.* Atqui nihil necesse est ita nos legere, ut libri ejus exhibent, sed potius ut alii rectè habebant: *Ad aram Iovis ædificialis confugit.* Id enim est ad aram *Iovis Hercæi*, quomodo alii Græcè dicere maluerunt, ut Ovid. in Ibin. *Cui nihil Hercæi profuit ara Iovis.* Hygin. fab. 91. *Paris in aram Iovis Hercæi insiluit.* Festus: *Hercæus Iupiter intra conseptum domus cujusque colebatur, quem & Deum penetralem appellabant.* Servius in Æn. 2. *Singula domus sacrata sunt Diis, ut Culina diis penatibus; Maceries, quæ ambit domum, Hercæo Iovi.* Itaque nihil Mercerus egit, cum probatæ Latinitatis laudem huic historiæ sententia sua abrogavit, ultroque gratiam ejus emendatione meritam effudit. qui non minus in eo alucinatur, quod cum libro primo membranarum suarum fide sic edidisset:

Poda-

Podalirius & Machaon, Æsculapio geniti, acciti ad id bellum ob solertiam medicinæ artis.

Annotavit, *Medicinam artem* dictam esse, ut *Terram Italiam, mulierem meretricem, Senectam ætatem*. Perperam scilicet Medicinam, Senectam & Meretricem, perinde ut Italiam, nomina substantiva esse credidit. nam *Senectus* participium esse, idemque significare, quod ὁ γηράσας, Priscianus veterum auctoritate satis probavit. Dicebant nimirum *Senectus vir*, *Senecta fœmina, Senectum corpus*: adeoque quoties *Senectam* pro Senectute legimus, *Ætatem* subaudimus, quod quidem Mercerus Servio credere poterat in Æn. 11. sic monenti: *Si dicamus* Senecta, *aut addendum* Ætas, *aut intelligendum*. *Meretrix* non aliam rationem habet, quam Genetrix, Victrix, Altrix, quæ adjectivorum instar esse nemini potest dubium. *Medicinam* porrò merum adjectivum esse, ut *Ars*, vel *Taberna* subaudiatur, quomodo tandem Mercerus tantus literator ignorare potuit? Legerat enim in Varrone lib.4. de lingua latina: *Artificibus maxima causa ab arte, id est, ab arte medicina ut sit Medicus dictus, à Sutrina Sutor, non à medendo ac suendo.* Et lib. 7. *Taberna, ubi vænit caro, Laniena, ubi pelles, pella suena, ubi calcei, Sutrina dicitur*. Donatus in Adel. act.4. sc.2. *Veteres absolute dicebant Pistrinam, ut Sutrinam & Medicinam, ad Tabernam referentes*. Charisius lib.1. *Pistrinum neutro dicitur, sed Lucillius fœminino extulit:* Media à pistrina, *ad Tabernam referens*. Ubi ridiculè Josephus Burcoscaliger postrema tria verba Lucilli esse credidit, quæ Charisij esse ex Donati verbis discere poterat. Hyginus fabula 274. *Ne quis servus artem medicinam disceret*. Plinius: *Hippocrates clarissimus medicina scientia*. Cæterum Varro in eo nil præter solitum nugatur, cum Medicum à medicina, & Sutorem à Sutrina derivatum affirmat, cum nec pueri jam ignorent, nomina in *Inus* exeuntia ab eo primigenii nominis casu, qui cadat in I, formata esse. Itaque cum à participio passivo *Sutus* factum fuisset *Sutor*, ab hujus postea tertio casu *Sutori* profectum est *Sutorinus*, & per syncopen *Sutrinus*, similiterque a verbo *Pinso* (priscis *Piso*, teste Diomede à Græco πτίσσω) participio *Pistus*, factum fuit *Pistor*, & à *pistori pistorinus* & *pistrinus*, à *Textori textorinus* & *textrinus*, à *Medicus, medici, medicinus*, à *Piscis, pisci, piscinus*, à *Rex, regi,*

regi, reginus, à *Sal, sali, salinus*. In *Salinum* ergo subaudimus *Vas*, In *Salina* vel *Taberna*, vel *Fodina*, in *Piscina* aqua. nam & *Petimen piscinum* Nævius teste Festo dixit. In *Regina* subauditur *Fœmina, filia, uxor*. Charisius: *Regina nullo modo recipiendum, nisi reciperemus* & *Reginum*. Itaque Virgilius Iliam vocat Reginam, nec secus Ariadnam, quod filiæ essent regiæ. Et Servius in illo Æn. 1. *Quod regia Iuno monstrarat*, Regia interpretatur regina. nempe ut à *Lux* est *Lucius*,& *Lucinus*, unde *Iuno Lucina*, sic à *Rex regius & reginus*. Etiam à *Taurus* exiit *Taureus* & *Taurinus*. nam ut ait Plinius, referente Servio in Æn. 9. *derivationes non habent firmas regulas, sed exeunt prout auctoribus placet*. Sed quid ago? vereor ne liber exeat, quæ fieri epistola cœperat, nisi manum de tabula. Vale ergo, virorum optime & doctissime, mihique merito tuo carissime, & præstantem spectatæque fidei Iurisconsultum Ludovicum, filium tuum, verbis meis salvere plurimum jube.

JOHANNI CIAMPOLO,
Summo Pontifici à Brevibus epistolis.

VI.

SCio te, vir Illustrissime, si quod tibi à munere tuo negotiosissimo tribuitur otium, non id philosophicis modò, & Mathematicis studiis consumere, sed & auctorum Græcorum ac Latinorum lectione oblectare consuevisse. Itaque minime ingratum tibi facturus videor, si te ad Senecæ lectionem vocavero, quem tibi in amoribus esse satis perspectum habeo. In ejus ludo de Claudii obitu ipsum vestibulum turpissimo mendo deformatum est, quod tot homines doctissimos, qui ei emendando operam dicarunt, non sustulisse, cum id nullo negotio videatur potuisse fieri, merito mireris. Totum locum hic subjiciam, ut facilius sit rei judicium.

Iam Phœbus breviore via contraxerat ortum
Lucis, & obscuri crescebant tempora somni,
Iamque suum victrix augebat Cynthia regnum,
Et deformis hyems gratos carpebat honores

Divi-

Divitis auctumni, visoque senescere Baccho,
Carpebat raras serus vindemitor uvas.

Puto magis intelligi, si dixero, Mensis erat October, dies tertius Idus Octobris. Horam non possum tibi certam dicere. Facilius inter Philosophos, quam inter Horologia conveniet. Tamen inter sextam & septimam erat. Nimis rusticè acquiescunt omnes poëtæ non contenti ortus & occasus describere, ut etiam medium diem inquietent. Tu sic transibis horam tam bonam?

Iam medium cursu Phœbus diviserat orbem,
Et propior nocti fessas quatiebat habenas,
Obliquo flexam deducens tramite lucem.

Claudius animam agere cœpit, nec invenire exitum poterat.

Non dubito, quin verba illa aliquid mostelli alere judices, *Nimis rustice aquiescunt omnes poëtæ.* Sic enim est in omnibus scriptis libris, non ut editur: *Acquiescunt oneri poëtæ.* Neque verò non subolere tibi arbitror, Senecam per occupationem id, quod sibi Lectorem ingerere posse intelligebat, verbis illis complecti voluisse. Vide ergo, num ductum literarum studiose persecutus ex *Acquies* rectè faciendum censuerim *Inquies*, ut totus locus ita legatur:

Inter sextam & septimam erat. Nimis rusticè, inquies: cum omnes poëtæ non contenti ortus & occasus describere, etiam medium diem inquietent, tu sic transibis horam tam bonam?

Sensus est, nimis rustice de obitu Claudii dictum esse, cum inter horam sextam & septimam contigisse. Horam tam lætam & auspicatam mereri ut versibus describatur. Si enim poëtæ omnes ita negotiosi sint in ortu atque occasu solis, atque etiam in meridie describendo, nullam certè excusationem Senecæ debere contingere, qui horam tam bonam versibus indictam abire sinat. Quid nunc? an etiam dubium habes, cum aut Princeps Cæsius, aut Palavicinus Marchio, aut Abbas de Comitibus more suo visum ad te veniunt, tecumque de literis, quarum scientiam cum pari generis nobilitate conjunctam habent, sermones cædere incipiunt, quin vel ludibundus nec ulla Euclidis tui demonstratione subnixus hoc eis παίζων persua-

ſuadeas, me quamvis ingenio tardiorem aliquid tamen in literis perſpexiſſe, quod tantorum virorum, qui priores Senecæ manus admoverunt, acumen præterierit? neque tamen plus mihi cordi eſt, ut ea de re, quam de meo erga eoſdem ſtudio atque obſervantia fidem eis facias: quos etiam ut verbis meis ſalute plurima impertiaris rogo, ac te quoque ipſum cum Achate tuo, amoribus noſtris, Georgio Conæo ex ſeu ſententia valere beneque rem gerere cupio. Mediolano poſtrid. Kal. Maji. M. DC. XXVIII.

OCTAVIO VALENTI
Mantuano.

VII.

NOn heri demum aut nudius tertius Virgilii verſus corrumpi cœptos eſſe, auctoribus ſatis, opinor, luculentis didicimus. Ut enim alios mittam, Agellii noctium Atticarum ſcriptoris lib. 1. cap. 21. verba ſunt:

Verſus iſtos ex Georgicis Virgilii plerique omnes ſic legunt:

At ſapor indicium faciet manifeſtus, & ora.
Triſtia tentatum ſenſu torquebit amaro.

Hyginus autem non hercle ignobilis Grammaticus in Commentariis, quæ in Virgilium fecit, confirmat & perſeverat, non hoc à Virgilio relictum: ſed quod ipſe invenerit in libro, qui fuerit ex domo atque familia Virgilii, torquebit amaror.

Servius etiam de hoc verſu Æn. 12. *Filia prima manu flavos Lavinia crines*, ita commentatur:

Antiqua lectio Floros *habuit, id eſt, florulentos, pulchros, & eſt Ennianus ſermo. Probus vetus Grammaticus ſic annotavit:* Neotericum erat, Flavos. Ergo bene Floros. nam ſequitur: Et roſeas laniata genas.

Ejuſdem Servii non multo poſt verba hæc legimus:

Vera & antiqua lectio hæc eſt: Inter ſe coiiſſe viros, & cernere ferro. *nam Ennium ſecutus eſt, qui ait*: Olli cernebant

bant magnis de rebus agentes. *Posteritas cœpit legere — &* decernere ferro. *Secundum quam lectionem Synalœpha opus est, ut sit*, Inter se coiisse vir' & decernere ferro.

Sed & prius eodem libro ad hunc poëtæ versum, *Velati lino & verbena tempora vincti*; sic idem Servius annotarat:

Caper & Hyginus hoc loco dicunt lectionem esse corruptam, & Virgilium ita reliquisse confirmant: Velati limo. *Limus autem est vestis, qua ab umbilico usque ad pedes propa* (lego, Popæ) *tegebantur. Hac autem vestis habet in extremo sui purpuram Limam, id est, flexuosam. unde & nomen accepit. nam Limum obliquum dicimus.*

Et Æn.4. ad hæc verba, — *si te Carthaginis arces Phœnissam, Lybicaque adspectus detinet urbis*, de lectionis varietate sic monet:

Sane quidam in novis & emendatis libris pro Detinet, Demeret, *inventum asserunt. nam & Ciceronem Philip. 1. ita ajunt dixisse:* Putasne eum immortalitatem mereri voluisse.

Similiter in hoc versu Æn. 2. *Præcipitare jubent, subjectisque urere flammis*, non eamdem omnium codicum scripturam esse sic testatur Servius:

Antiqua exemplaria non QVE, sed VE, habere inveniuntur. VE, enim proprium significatum habet, ut interdum pro VEL accipiatur.

Possem multo plura eandem in rem veterum testimonia afferre, sed etiam istis me facile tibi, homini ingenioso & erudito, id quod habeo propositum, probaturum confido, minime scilicet temerariam videri debere conjecturam meam de hoc Virgilii loco, qui principio divinæ Æneidos legitur:

Musa mihi causas memora, quo numine læso,
Quidve dolens regina Deum tot volvere casus
Insignem pietate virum, tot adire labores
Impulerit. tantæne animis cælestibus iræ?

Hoc loco verè satageus est Servius, mirificéque se torquet in expedienda sententia verborum, *Quo numine læso*. Primò arbitratur, *Quo* significare In quo, In qua causa, aitque septimum esse casum, & communem elocutionem, cum dicimus *Quo te læsi*, in quo Grammaticorum solemnia delirat. Semper

per enim Ablativus à præpositione vel expressa; vel suppressa regatur necesse est, velut coram non semel tibi demonstravi. Deinde autem *Quo numine*, ut adjectiva & substantiva conjungenda putat, ut sensus sit, Quodnam numen Junonis ab Ænea læsum fuit, cum varia sint ejus numina? Est enim Juno Lucina, est Curitis, est Regina. Tandem ex aliorum sententia separandum Junonis numen à cæterorum numinibus censet, ut quærat poëta, quodnam aliud numen, præter Junonem, læsum fuerit, tanquam scilicet Juno injurias non suas, sed alii alicui deorum factas persecuta sit, quod quam sit abhorrens ac ridiculum, qua es judicii acrimonia, sponte tua te intelligere certum habeo. Vide autem, quam plana & expedita res omnis futura sit, si poëtæ verba, ut sæpe alias, item hoc loco depravata fuisse, ac nulla pæne mutatione sic legenda esse concedamus: — *quo nomine læsa.* Nam *quo nomine* est qua causa, qua re, seu qua de re. Suetonius Galba cap.16. *Subinde jactavit, legere se militem, non emere consuevisse. Atque eo quidem nomine omnes qui ubique erant milites exacerbavit.* Illo scilicet nomine læsi, ea causa exacerbati fuêre milites, quod ita Claudius jactasset. Servius Sulpicius apud Ciceronem 4. famil. epist. 5. *Quid est, quod tu aut filia tua cum fortuna hoc nomine queri possitis?* Ipse quoque Cicero 2. de Finibus cap. 7. *Qui cum luxuriose viverent, à summo philosopho non reprehenderentur eo nomine.* Quærit ergo poëta, quo nomine exacerbata, quo Æneæ facto læsa, quidve graviter ferens Juno Æneæ tam addita infestaque fuerit. in quo periculum non est, ne per tautologiam aliter atque aliter rem eamdem extulisse verbis judicetur: quod tamen si fecisset, non esset, cur eum copiæ suæ pœniteret. Sed profecto aliud lædi est, aliud dolere: nam & usuvenire potest, ut doleat, qui læsus non sit; & rursum, quem quis læserit, æquo sit animo, nec quicquam ea in re commoveatur. De hoc Paradoxo nostro quid tui sit judicii certior fieri à te studeo. Interea vale, Vir nobilissime officiique plenissime, meque tui ac tuorum omnium merito vestro amantissimum mutue amare perge. Mediolano postrid. Cal. Maj. anni M. DC. XXVIII.

BALDUINO DE MONTE Simoncello.

VIII.

ETsi scis, ferre non soleo eorum audaciam, qui præ corrigendi pruritu quicquid ipsis rectè habere in bonis auctoribus visum est, in medicinam abripere audent, ac vel invitis libris omnibus immutant: In Plauto tamen scripturam quamdam, quam omnes antiqui & novi codices præferunt, contra omnium doctorum hominum opinionem tam soluto liberoque animo mutare ausim, ut prorsus nihil verear, ne quis in eo mihi intercedere, aut judicium meum reprehendere animum inducat. Amphitruonis act.1. scena 2. legitur:

Sed Alcumena hujus honoris gratia
Pater curavit uno ut fætu fieret,
Vno ut labore absolvat ærumnas duas,
Et ne in suspicione ponatur stupri,
Et clandestina ut celetur suspicio.

Hujus loci postrema vox *Suspicio* non immerito multis mendæ suspicionem movit: nec enim expedire queas, quid sit clandestinam cælare suspicionem, cum suspicio semper sit clandestina, *in pectore quippe alieno sita*, ut idem in Trinum. habet Plautus. Sine dubio aliquid clam factum cælari debere Mercurius significare voluit: quid autem clam in Amphitruonis domo gestum fuerit, Plautus infra act.5. sc.1. ancillam sic eloquentem facit: *Iupiter se dixit clam cum Alcumena consuetum cubilibus.* Hoc ipsum ergo est, quod Jupiter cælatum voluit. Itaque Donatus in Terentii Adelph. act. 4. sc. 5. hunc Plauti versum laudans pro *Suspicio*, legit *Consuetudo.* Interpretans enim illa Comici sui verba: *Qui cum illa consuevit prius,* quo loco Consuescere εὐσχημόνως sive honestè ponitur pro *Rem habere,* addit pro exemplo: *Vt Plautus, Et clandestina ut celetur consuetudo.* Atqui versus non petit vocem *Consuetudo*, cum sit Jambicus Senarius. Itaque pro *Consuetudo*, repono *Consueto*, ne fraus fiat legi pedariæ. Rectè id porrò à me fieri Festus, vel potius Verrius Flaccus præstiterit, cujus

hæc

hæc verba ſunt: *Conſuetionem Plautus pro conſuetudine dixit.* Ecquem jam alium lectionis meæ fundum & auctorem à me requiras, aut quem codicem quis Verrii teſtimonio opponere audeat? nam quod ad Donatum attinet, etiam ille ſine dubio *Conſuetio* ſcripſerat, ſed quod vox inſolens videretur, ab aliis poſtea fuit interpolata. Faceſſere ergo jam alii cum ſuo *Suſceptio*, alii cum *Suſcipio*, alii cum *Huc itio*, poſſunt, quæ nihil ſunt niſi ægrorum ſomnia, quod te quoque, Vir illuſtriſſime judicaturum, perſuaſum habeo: qui cum cæteros locupletes linguæ Latinæ auctores multum lectitaſti feliciterque ſtilo imitaris, tum verò Plautum habes familiariſſimum. Cæterum quoniam de *Conſueſcendi* verbo mentio incidit, conſiderare te hunc Cornelii Nepotis locum velim in Alcibiade:

> *Quem barbari miſſis telis interfecerunt. At mulier, quæ cum eo vivere conſueverat, muliebri ſua veſte contectum ædificii incendio mortuo cremavit.*

Mihi quidem dubium non eſt, quin verbum *Vivere* hinc circumſcribi tollique debeat, tamquam gloſſema ab aliquo ſciolo invectum atque inculcatum, qui non ſatis magnum bonorum auctorum uſum haberet. Illi enim *Conſueſcere cum aliquo* per Ellipſin honeſtè dicebant, ſubticentes *Rem habere*. Hoc ex allatis Plauti & Terentii locis jam partit, quibus addere libet Cæcil. Plotio: *Vxor ait, me cum ancilla mea conſuetum.* Et Ciceron. Verrin.5. *Huc omnes mulieres, quibuſcum iſte conſueverat, conveniebant.* Et iterum Terent. Hecyr. act. 4. ſc. 1. *Si is poſſet ab ea ſeſe derepente avellere, cum qua tot conſueſſet annos, non eum hominem ducerem.* Ubi Donatus: *Conſueſſet proprie dicitur in ſtupro*, qui etiam in hoc loco Phorm. act.1. ſc.3. *Expecto quam mox veniat, qui adimat hanc mihi conſuetudinem. Nota*, inquit, *proprietatem*: *nam* Conſuetudo *ſpecialiter de coitu dicitur.* Plautus iterum Ciſtel. act.1. ſc.1. *Sed tune umquam cum quiquam viro conſueviſti?* In qua ipſa ſcena conſimiliter à meretrice de matribusfamilias dictum videmus: *Viris cum ſuis prædicant nos ſolere, ſuas pellices eſſe ajunt.* quo exemplo de meritoriis pueris Pſeud. act.3. ſc.1. *Neque ego illud poſſum, quod illi poſſunt, qui ſolent.* qui ſcilicet ex eo *Soliti* vocabantur. Eadem Pſeud. act.4. ſc.7. *Etiamne facere ſolitus es puer. S I. ſcilicet ſolitum eſſe.* Sed vereor, ne tibi merito π-

 εἰσε-

ἀλιτρὸς videar, qui hæc apud te prædicem, quæ tu alios non minus, quam illa, quæ magno cum ſupercilio de ſuperiore loco Philoſophi præcipiunt, docere poſſis. Itaque verbum non addo. Vale.

JOHANNI BAPTISTÆ DONIO Florentino.

IX.

Non dubito, quin legendis veteribus Grammaticis ſæpe eos longe aliter auctorum verba recitare deprehenderis, quam in ipſis eorum libris leguntur. Ego quidem ex facili non unum ejus rei ſpecimen edere queam, ſi neceſſe ſit. Sed ea re apud te virum Græcè & Latinè doctiſſimum omniſque antiquitatis cum primis peritum merito ſuperſedeo, juſtam περιεργίας ac ſupervacuæ operoſitatis notam veritus. De cauſa tantum, qua id contigerit, quid mihi videatur, aperire libet. Sæpe ergo uſuveniſſe comperi, ut in illis auctorum exemplaribus, quæ compluribus pòſt ſæculis fuere deſcripta, ſive ſciolorum audacia, ſive librariorum imperitia aut oſcitantia, ea, quæ Grammatici ex emendatæ ſcripturæ codicibus recitarant, depravarentur. Alias ipſorum quoque Grammaticorum libros vitioſe deſcriptos fuiſſe comperi, ut eorum verba ultro ex auctoribus emendari debeant. Sed non parum ſæpe memoriola vacillarunt & alucinati ſunt Grammatici, ut non inſpectis auctorum libris verba eorum referrent, non quomodo ea ibi legerant, ſed quomodo ſibi legiſſe videbantur. Hoc innumeris Donati, Servii, Nonii, aliorumque exemplis planum facere poſſem, ſed duobus hoc tempore contentus ero. Priſcianus cæterum minimè oſcitator lib.9. ut doceat veteres à *Seneo* participium præteritum *Senectus* formaſſe, quod ſignificaret ὁ γηράσας, id eſt, is qui jam conſenuit, hæc Catulli verba laudat; *Sed hæc fuere non recondita ſenecta quiete*, φεῦ τοῦ παρορθώματος. En umquam quemquam plus luſcitioſum aut ſtultividum vidiſti! In Catullo enim legitur; *Sed hæc prius fuere, nunc recondita Senet quiete.* nec verò aliter legi res ſinit, cum

cum puri sint Jambi; quo majus Prisciani flagitium est, quod versus retentu tam faciles effluere sibi passus fuerit.

Nullo genere excusabilior est Junii Phylargirii, perveteris & eruditi Virgiliani interpretis alucinatio in laudando Plauti versu. Hæc enim poëtæ verba Georg. 2. explanans, quæ malorum Medicorum usum docent: — *animas & olentia Medi Ora fovent illo & senibus medicantur anhelis*, ita commentatur:

> *Olentia, ad animas est referendum, & subaudiendum Male olentia. Sic Plautus in Milite: Tum in Apulis non sum natus, non sum animata.*

Vult docere *Animatus* à Plauto dictum pro malè animatus, sive, qui malam aut fœtidam habet animam, *plenior puta alii ulpicique quam sint Romani remiges*, ut Plautus Pænulo loquitur, qualesque veteres Romanos omnes fuisse Varro Bimargo sic dixerat:

> *Avi & atavi nostri, cum allium ac cape eorum verba olerent, tamen optime animati erant.*

Primum verò permira res videtur, non animadvertisse Grammaticum, se Solœcismum in Plauti versu admittere. Si enim prius rectè legit, *In Apulis non sum natus*, posterius certè non *Animata*, sed *Animatus* legere debuit. Deinde autem multo aliter in Plauto hodie legimus, hoc puta modo:

Post Ephesi sum natus, non in Apulis, non sum in Vmbria. qui ergo factum putabimus, ut Grammaticus pro *Non sum in Vmbria*, nobis repræsentaverit *Non sum animata?* Hoc est nimirum, quod docere à primo institeram, Grammaticum vel oculis minus sincerè usum, vel memoria falsum fuisse. Plautus enim ita scripserat: *Non sum Animula*, aut certè *Animulæ*, id est, non sum natus Animulæ, aut non sum ab Animula, sive Animulas, quomodo apud eundem Plautum est, *Hospes Zacyntho*, pro à Zacyntho, apud Terentium *Anus Corintho* pro à Corintho, apud Lucillium *Sargus Ægypto* pro ab Ægypto. Jam Philargyrius aut oculis alucinatus pro *Animula Animata* legerat, aut saltem cum diu locum non inspexisset, ita sibi legisse visus fuerat, quando occasione verbi *Olentia* Plautini versus ei in mentem venit. Sed hoc loco, nisi me fallit, scire avebis, quo tandem divinationis genere usus,

 Plau-

Plautum ita, ut dixi, ſcriptum reliquiſſe compererim, cum in omnibus ejus editionibus nec minimum ejuſcemodi lectionis exſtet veſtigium, Accipe ergo quæ me veſtigia ad indagandam eruendamque veram lectionem tulerint. In membranis nonnullis, *Non ſum in imula*, ſcriptum compereram, quemadmodum & alii ſibi in quibuſdam libris inventum fatentur. quam lectionem cum illo Philargyriano *Animata* contendenti venit in mentem, quod apud Feſtum legere memineram: *Animula, urbs parvarum opum in Apulia*. His argumentis fretus adeo nihil de lectionis, quam poſui, veritate dubito, ut nihil umquam Apollinem ex tripode verius certiùſque reſpondiſſe perſuaſum habeam, idemque ipſum tibi quoque viſum iri magnopere mihi polliceat. Vale

Viris Clariſſimis & Præſtantiſſimis D. Antonio Quærengo, Hieronymo Aleandro, Auguſtino Maſcardo, Fabio Leonidæ, Hieronymo Moricuccio, Julio Roſpibioſo, Aſcanio Belmiſſerio, Paganino Gaudentio cæteriſque Academicorum Romanorum.

X.

PRiſcianus extremo libro decimo de Hadriano Imp. commemorat, cum per literas conſuluiſſe Velleium Celerem, quomodo *Ambitus* cum eſt participium paſſivum à nomine diſtinguatur, eique reſponſum à Grammatico fuiſſe, alterum ab altero cum declinatione, tum tenore, id eſt, mediæ ſyllabæ quantitate diſcerni, quia ſcilicet *Ambitus* participium ſit ſecundæ declinationis, mediamque habeat productam, nomen vero ſit quartæ declinationis & media correpta. Atque hoc

hoc Priſcianus probat,& vſu confirmari putat. Sed unus Ovidii verſus, *Iuſſit & ambitæ circumdare litora terræ*, non ſatis probat, ut id uſu receptum credamus, cum præſertim ratio ei palam repugnet. Omnia enim reliqua participia verborum ex *Eo* & præpoſitione compoſitorum I habent breve, ut ipſe Priſcianus de *Aditus*, *Abitus*, *Exitus*, *Initus*, *Obitus*, & *Præteritus* recitatis poëtarum verbis demonſtrat. Itaque frivola eſt ratio illa Priſciani differentiæ cauſa factum dicentis, ut *Ambitus* nomen eſſet media brevi, *Ambitus* verò participium eadem producta. Cur enim magis in hoc, quam in cæteris nomen à participio diſcerni oportuerit, nulla profectò reddi cauſa poteſt. Itaque Scaurus vetuſtiſſimus Grammaticus non minus in participio *Ambitus*, quam in nomine mediam brevem eſſe ſtatuit. Aut igitur omnia me fallunt, aut Hadrianus etiam ob iſtam Velleii ſententiam ſatis habere cauſæ ſibi viſus eſt, cur *Grammaticos* more ſuo *velut doctior rideret*, *contemneret*, & *obtereret*. Verum quicquid de illo ſit, de Ovidio nobis minime negligendum videtur, quemadmodum crimine eum liberemus, cujus quidem rei in libro de cauſis linguæ latinæ mihi eveniet occaſio. Sed cum artis poëticæ non ſim æque peritus, veſtrum velut augurum Collegium capiundum mihi viſum eſt, quos honori ſummi & ingenioſiſſimi poëtæ hoc daturos confido, ut hac de re capita conferatis, mihique quid vobis viſum ſit pro illo dici à me debere, ſignificare ne gravemini. Valete ſæculi lumina, mihique favete nominis veſtri ſtudioſiſſimo. Mediolano, a. d. 22. Martii 1628.

IISDEM.

XI.

DE voce *Ambitus*, viri clariſſimi, ſuperiori menſe ad vos retuli, quidque Hadriani Imperatoris quæſito reſpondendum cenſeretis, fieri certior à vobis ſtudui. Sed inter moram iſtam aliquid ipſe commentus mihi videor, quod niſi me animi fallit, nullo negotio etiam ei, qui multis partibus ſit Hadriano captioſior, probare poſſim. *Ambitus* videlicet mediam habet ancipitem: nam I per ſe & ex natura ſua brevis

eſt, velut ex cæteris participiis *Aditus*, *Abitus*, *Exitus*, *Initus*, *Obitus & Præteritus*, itemque ex nomine *Itus* diſcimus, quo Lucretium uſum videmus: *Nec ſentimus itum cujuſvis cumq; animantis*. Hoc autem fortuitum eſt, & abeventu, quod eadem I, in *Ambitus* produci poteſt, quoniam ei accidit, ut ex præpoſitione loquelari *Ambe*, poſtrema vocalis E, non elidatur per Synalœpham (id quod tum fit, quando Ambitus I correpta effertur) ſed cum conſequente vocali I, in unam diphthongum coaleſcat. Eſt enim *Ambe eo*, *Ambeo*, & inde natum *Ambio*, idem quod *Circumeo*. Feſtus *AM, præpoſitio loquelaris ſignificat Circum, unde Servus ambactus, id eſt, circumactus dicitur. Sumtum ex Græca præpoſitione, quæ eſt ἀμφὶ & ſignificat Circum*. Varro de lingua lat. lib. 6. *Ambages profectum eſt à verbo Ambe, quod eſt in Ambitu, Ambuſtum, quod circumuſtum eſt. Ancilia dicta ab Ambeciſu, quod ea arma ab utraque parte inciſa*. Sicut ergo ex *Circumitus* factum eſt *Circuitus* I brevi, ut apud Senecam Medea: *Orbem circuitis cornibus alligat*. Similiter *Ambitus* I correpta dicere oportet, ſi quatuor ſyllabis proferatur. Sin quis tribus efferat, aut E per Synalœpham elidit, ut fit in *Ambadedere* & *Ambuſtus*, & tum I, corripi neceſſe eſt, velut natura breve: aut E, non exteritur, ſed cum I ſequente coit in diphthongum, quæ jam dichtonos eſt, ac velut longa duo aufert tempora, quod ipſum in *Circuitus* uſuvenire poteſt. Recte enim dixero, *Alcidæ immenſo tellus circuita labore*, ubi I longum eſt ex eventu ſeu per accidens, quoniam cum V antecedente in diphthongum concreſcit. Sed ſi quis V elidat, I brevis manet, velut in *Circitor* videre eſt, qui eſt *Circuitor*, qua voce non Juriſconſultos modò & Vegetium uſos videmus, ſed & poëtam in libero carmine: *Quid mecum tibi circitor moleſte?* Ad idem porrò exemplum *Ambitor* dicebatur I brevi, quod poſtrema præpoſitionis litera eſſet eliſa. Servius in Æn. 4. *Ambitores dicuntur, qui, ut honores conſequantur, diſcurrendo & rogando ſuffragia anquirunt*. Nihil autem refert, quod in *Ambitus*, cum meſtia producitur, E ſcribi non ſolet, ſiquidem veteres in I longo ſemper diphthongum pronunciaſſe ſcimus, ſic tamen ut I tempus integrum, E non niſi dimidium, vel potius tertiam temporis unius partem abſolveret, ita ut Velio Longo teſte,

ſonus

sonus ejus ad aures fere periret. Quo pacto quod prius *Leiber*, postea *Liber* scribi fuit solitum, nullo quamvis enunciationis discrimine, quoniam scilicet I longa semper diphthongi sono efferebatur. Ita planum fit in *Ambitus*, cum media longa est, E inesse, idque propterea contingere, quod præpositio, ex qua vox conflata est, nullam postremæ suæ literæ elisionem passa sit. Ac de hac quidem re sic ego censeo. Vos tamen, viri clarissimi, si meliorem tuleritis sententiam, vestra rata esto, mea nulla esto. Valete Mediolano a. d. 26. April. anni 1628.

PETRO VICTORIO Florentino.

XII.

PLures in Hetruria vestra aquas calidas earumque alias ad alium usum idoneas jam tum sua ætate fuisse Varro lib. 8. de lingua lat. literis prodidit. Eorum tamen celeberrimas fuisse Clusinas, opidulo Sancti Cassiani subjectas, Horatianus ille versiculus fidem facit. *Qui caput & stomachum supponere fontibus audent Clusinis*——

Harum Tibullus lib. 3. eleg. 5. hoc modo commeminit:

Vos tenet, Hetruscis manat quæ fontibus, vnda.
Vnda per æstivum non adeunda canem.
Nunc autem Sacris Bajarum Maxima lymphis,
Cum se purpureo vere remittit hiems.

Et infra.

At vobis Tuscæ celebrantur numina Nymphæ,
Et facilis lenta pellitur unda manu.

Significat nonnullos thermis innatare, quod ipse quoque abhinc circiter triennium facientes vidi. Sed tertio versu tenebræ sunt, quas vir ingenio & eruditione præstans Achilles Statius hac explanatione dissipare conatus est: *Hetrusca quidem aqua nullo modo per æstatem adeunda; at nunc, id est, vere ineunte, etiam ipsis Bajarum aquis maxima atque optima viden-*

dentur. Dandi enim casu, Sacris lymphis, *positum accipio. Quo sane modo difficultas omnis tollitur, quæ multos exercuit, eoque adegit adeo, ut veterem lectionem commoverent, multaque inepta & commentitia inculcarent.* Sed mihi quadam die cum bene mane potum ad fontes illos equo veherer, meque loci hujus Tibulliani sententia exersitum haberet, in mentem venit minima literarum mutatione pro *Maxima Proxima* legendum videri. Ita sententia erit perspicua, proximam Puteolanis thermis laudem Clusinas vindicare. Non dissimiliter Virgil.—*Proxima Phœbi Versibus ille facit.*—Et Propert. lib. 1. eleg. 13. *Nec mirum, cum sit Iove digna, & proxima Ledæ.* Et eleg. 20. *Est tibi non infra speciem, non nomine dispar, Thiodamanteo proximus ardor Hylæ.* Ipse quoque Tibullus lib. 4. *Valgius æterno propior non alter Homero.* Hanc tamen conjecturam meam tui, vir optime, facio judicii, cujus ego & eruditionem suspicio & exosculor humanitatem, teque à magno illo proavo tuo, literarum quondam principe, minime degenerare gratulor. Vale, meque ut cœpisti, porro etiam redama. Mediolano proprid. Non Maj.

GUILELMO MOONSIO I.C. Sereniss. Principum Electorum Coloniensis & Bavari Consiliario.

XIII.

ITa est, vir clarissime, non semel tibi coram probavi. Valde propitias & quarumvis fabularum capaces auriculas in Batavis tuis Josephus Burdoscaliger invenerat. Ut enim alia multo plurima prætermittam, quorum familiam duxerit, quod eis se Scaligerum & ab illis Veronæ principibus oriundum persuasit, quem nos ex infima Veronensis plebis fæce, velut ex sterquilinio & Burdonio fimeto Scarabæum exstitisse, luculentissime demonstratum novimus: de Propertii quidem patria tam absurda, nec solum manifeste falsa, sed & indocta, ac neque in eo, qui sit in literis infimatum unus, ullo pactu toleranda popularibus illis tuis obtrusit, ut aurem Batavam

tavam eis non immerito opprobari te ipsum judicaturum certus sim. Propertii versus sunt lib. 4. eleg. 1.

Vt nostris tumefacta superbiat Vmbria libris,
Vmbria Romani patria Callimachi.
Scandentes si quis cernet de vallibus arces,
Ingenio muros æstimet ille meo.

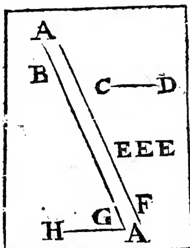
Hic satis significat patriam suam in planitie esse positam, cujus arces sive turres de valle consurgentes longe sint conspicuæ, neque tamen æquè turres ejus, lateritio quamvis muro insignes, ac suum ingenium in ea eminere. De muro illo Plinius quoque sic meminit lib.35. cap.14. In *Italia quoque lateritius murus Arretii & Mevaniæ est. In* eadem Elegia hæc Genethliaci ad ipsum Propertium verba sunt, ut quidem in melioris notæ codicibus Joh. Metellus Sequanus perscripta invenit:

Vmbria te notis antiqua penatibus edit.
Mentior, an patriæ tangitur ora tuæ?
Qua nebulosa cavo rorat Mevania campo,
Et sacer æstivis intepet Imber aquis,
Scandentique altus consurgit vertice murus,
Murus ab ingenio notior ille tuo.

Quis jam relictus est dubitandi locus, quin Mevania sit Propertii patria, illa, inquam, cujus celsa turris lateritio muro imposita etiam ex longinquo in magna campi planitie cerni possit? *Imber sacer* fuit fons aquæ calidæ muro inclusus, cujus etiamnum præclaræ visuntur reliquiæ, quas sibi visas affirmat politissimi ingenii Theologus Josephus Paulus Metonus, ac thermarum illarum nomen nonnihil, ut fit, depravatum hodie quoque usurpari. *Inversato* enim vel *Imbersato* appellant. Fieri potest, ut aquæ illæ fistula imbris modo desuper expressæ nomen ei *Imbris sacri* pepererint. In vulgatis libris est: *Et lacus æstivis intepet Vmber aquis.* Sed certissimum est nullum in universo illo campo latissime patente lacum inveniri, & aquas Clitumni fontis in eodem campo *lato gremio*(ut Plinius minor ait) *patescentis* esse gelidissimas, ita ut eodem Plinio teste *rigor earum nivibus certet*, cujus quidem ipse priori anno magna cum voluptate experimentum cepi. Cum enim à meridie

die in maximis caloribus æstivis ac simul quartanæ ignibus inflammatus ad fontis ejus gurgitem pervenissem equos & rhedam, in qua æger cubabam, bene diu consistere in eo jussi, haustamq; ex ipsis ejus venis aquam puram & vitream avidissime obduxi. Burdo tamen summa vi contendit, vitreum hunc & pellucidissimum Clitumni fontis gurgitem esse tætrum & sulphureum illum Vadimonis Lacum, nihil nisi fœdos serpentes ac testudines continentem & carbones subinde ex inferorum, credo, fornacibus subvectos ejectantem. Hoc amplius vero postulat, ut aquæ Clitumni non ex terra *pluribus venis exprimantur*, quod Plinius idem scribit, & omnes quotquot Spoletio Fulginium versus iter faciunt oculorum manuumque testimonio verum esse comperiunt, sed *ex Vadimone emittantur*. Tantumne est, inquies, an alia etiam monstra ac potenta loquitur? Ille verò loquitur, & nullo quidem genere jam expositis tolerabiliora. Dum enim Vadimonem à Propertio *Umbrum lacum* vocari contendit, ingenti prodigio agrum Stellatinum cum lacu illo Vadimonis ex Hetruria trans Tiberim in Umbriam transportat, & in loco quadraginta quasi passuum millibus remoto collocat. Adhæc Ameriam à campis Mevanatibus contingi, ex eaque Clitumnum despectari confidentissime pronunciat, cum eam à Clitumni fonte non minus viginti passuum millia dissidere, multosque altissimos montes interjectos esse constet. Nec enim hæc de campis Gurgustidoniis est controversia, aut de Thomæ Mori Utopia; sed de iis, quæ pæne in conspectu urbis Romæ cujusvis oculis, nisi qui sit iis captus, subjecta sunt. Qui Geographorum principis Clyverii Italiam antiquam consulere volent, de re tota exploratissimo judicium facient, & ad confutandos tam portentosos errores verbum amplius addendum non putabunt. Sed quibus ejus libri copia non est, ex subjecta figura nihilo deterius judicare poterunt.

Tiberis

a a Tiberis fluvius.
b Perusia in Hetruria.
c Mevania urbs in Umbria.
d Fons Clitumni.
e e e Montes inter Mevaniæ campos & Ameriam
f Ameria in Umbria.
g Castellum Amerinum in Hetruria.
h Lacus Vadimonis in Hetruria.

Perusiæ mentionem non alia de re mihi facere hic visum est, nisi ut minore negotio intelligantur versus extremo libro primo, quibus patriam suam Propertius Perusiæ finitimam esse hoc modo significat:

Proxima supposito contingens Umbria campo
Me genuit, terris fertilis uberibus.

Sensus est: Ego in ea Umbriæ parte natus sum; quæ contingit loca proxima campo illi, qui Perusiæ est suppositus, quoniam inter campum illum & loca patriæ meæ contigua non nisi Tiberis interest. Passeratius veniam meretur, cum velut cæcus nihil inter Perusiam & Ameriam facit discriminis. Nec enim est hominis capti oculis alba signare linea. nihil se erraturum credidit, si ducem sequeretur Burdonem, tam *oculatum* vel deliciolo illius teste hominem: cujus etiam opera contigisse suspicio est, ut ex Clyverii libro circumscriberentur & inducerentur ea, quæ ab illo detegendæ multiplici Burdonis inscitiæ scripta fuisse veri est simillimum. Nec enim perinde ut exoleti illi & in Burdonio lectulo intercutiti, stupro doctus evaserat, ut suam in eo existimationem verti crederet, Hammonis fonte relatum aut Pithiæ redditam ex oraculo vocem credi, quidquid impurata illa & furiosa bellua temere evomuisset. Cedo si vel ego, vel Italus quispiam tam flagitiosos errores literis consignassemus, quas non cinædorum istorum histo-

historias porrecto jugulo audire necesse haberemus? Jam verò talia Scaliger designavit, genus illud Deorum, vir per omnia Diis, quam hominibus similior, quem unum longe plura, quam quotquot fuerunt, sunt aut erunt Papistæ, scivisse prorsusque ἀνεξαπάτητον fuisse ab omnibus credi plurimum in omnem partem totius Calvinismi interest. Itaque vocem mittere nefas fuerit, quæ ad minuendam Herois hujus opinionem vel minimum momenti factura videatur. Nimirum hoc illud est, cur nihil in Clyverio pro patria Propertii adversus Burdonis furias disputatum legamus. Sed non ego hac causa minuero, quæ facio, ut ne quid scilicet auctoritas hominis ad generum Cereris jam olim amandati causæ Ecclesiæ Catholicæ fraudi esse, aut aliis errorem probare possit. Age ergo animum parumper attende, & ipsa Burdonis verba accipe, quibus de Propertii patria à se uno demum inventa gloriatur. *Procul dubio* (inquit) *hactenus ignorata fuit patria Propertii: nam quod Mevaniam, quæ hodie* Bevagna *dicitur, putant, falluntur.* Et infra: *Quare & cujas esset Propertius, & quis sit lacus Umber, & quæ hic accipienda sit Mevania, primi indicavimus. Denique meo periculo Amerinum fuisse Propertium, omnes mihi concedant necesse est.* Quid pote confidentius? Necesse est, inquit, omnes mihi concedant, Propertium non Mevaniensem, sed Amerinum fuisse. Nunc quæ argumenta eam in rem dicat, porro percipe.

Propertii patria, ait, *est in monte sita.*
Mevania non est in monte sita.
Mevania igitur non est Propertii patria.

Assumtio nullius probationis indiget. Propositionem jam satis scio ex iis, quæ supra recitavi, falsitatis condemnas. Dixerat quippe Propertius, arces patriæ suæ non in clivo esse, sed *de vallibus scandere*, sive in editum extolli. At Burdo ad ravim usque oggannit, eam in colle aut edito clivo sitam à poëta prædicari. *Cum poëta* (inquit) *manifeste dicat, patriam suam in colle sitam, quomodo Mevania, quod opidum in planitie situm est, erit ejus patria?* Et iterum: *Patria Propertii in clivo fuit.* Et tertium: *In montanis patriam suam ipsemet constituit.* Et quartum: *Suam patriam in colle ponit.* Jam si quæras, ubinam hoc Propertius dixerit, cum ejus rei in versibus supra recitatis

tis

tis ne minimum quidem vestigium, sed contrarium potius appareat: duo tibi poëtæ loca afferet, quibus sibi, quod ipse consomniavit, planissime expressum persuasit. Primum enim scribit poëta: *Scandentes si quis cernat de collibus arces.* quis ergo jam dubitet, quin ipse patriam suam in colle ponat? Ain verò Burdo, in colle poëta patriam ponit? non tu ipse in editione tua posuisti, *de vallibus*, quomodo in omnibus manu formaque descriptis libris legitur, non *de collibus*? Jamne igitur te stultividum, vel potius amentem fuisse sentis, qui cum tibi novum quid & à nemine umquam dictum invenisse videreris, voluptatis vi præceps auctus ne oculis quidem dehinc sincere uti potueris, & in poëta *Collibus* pro *Vallibus* legeris? Adeo verum est, quod Tertullianus ait, *cæcitatis duas species facilè concurrere, ut qui non vident, quæ sunt, videre videantur ea, quæ non sunt.* Hoc tuum παρόραμα & væsani hominis alucinationem qui non riserit, eum non nisi sinapi victitare & flebile cæpe comedere consentaneum fuerit. Alter poëtæ locus est, *Scandentisque axis consurgit vertice murus.* Sic enim ipse Burdo edidit, & *Axis* voce editum collem significari Juvenalis, Statii & Silii locis docere conatur. Sed omnem in istis quoque ludit operam, velut ipse ejus subscriptor & astipulator Passeratius fatetur. Primum enim non ea vocabuli *Axis* est significatio apud tres illos poëtas. Deinde si omnino id significaret, aliter catuli longe olent, aliter sues: id est, longe ab aurea Propertii ætate trium illorum Latinitas degeneravit, quod non uno loco aperte fert æqualis eorum Quintilianus. Tertio, non est in veteribus Propertii libris *Axis*: nam in suo Passeratius legi ait *Arcis*, idque probat. Sed in aliis Metellus invenerat, ut nos supra posuimus. Sed sive *Arcis* sive *Altus* legas, non aliud dicere poëta voluit, nisi quod ipsum prius dixerat, Turrim scilicet sive arcem lateritio muro impositam valde editam & eminus conspicuam fuisse. *De vallibus*, inquam, non *de Collibus* arces illæ consurgebant, adeoq; tota ista Burdonis disputatio huc denique evadit, ut Hircum mulgere videatur, cui exoletus sus, si libeat, cribrum subjicere poterit. Nunc porrò audi, quo pacto idem Ameriam Propertii patriam fuisse vincat:

Propertii patria (ait) *est in clivo posita, est antiqua, est contigua Mevaniæ campo, & adspectat lacum Vadimonis.*

Ame-

Ameria est in clivo posita, est antiqua, est contigua Mevania campo, & despectat lacum Vadimonis.

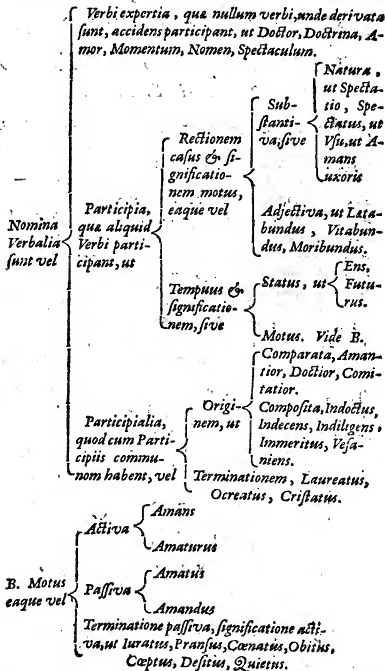
Ergo Ameria est Propertii patria.

Propositio est quadrimembris. Primum membrum jam falsimoniæ revicimus, patriamque Propertii in planitie positam demonstravimus. Secundum ex poëtæ verbis cogi non potest: non enim ille opidum, in quo natus erat, sed *Vmbriam antiquam* vocat. Tertium ita esse assentio, cum opidum Mevania non sit in medio illius campi, sed propius ad oram sive extremitatem sita. Quartum esse falsissimum ex supra dictis patuit. Vadimon enim est in Hetruria plus quam triginta passuum millia à Mevaniæ campo remotus interjectis altissimis montibus. Assertionis pars consequens itidem quadrimembris est. Primum membrum verum esse fateor; non magis tamen de Ameria, quam de Tudertum opido. Alteri nihil moveo controversiæ. Tertium vero est falsissimum, nihiloque verius, quod appingit Burdo, Amerinos esse quidem Mevanates, etsi non Mevanienses. Nihil enim est Ameriæ cum Mevaniæ sive opido, sive campo.

Interjecta etenim terrarum millia multa,
Quæ varii retinent montes & sæcla ferarum.

Falsum etiam discrimen est inter Mevanates & Mevanienses, ut Mevaniensis scilicet sit natus in opido, Mevanas vero natus in planitie. Nam tria omnino campus ille habet opida, Mevaniam, Hispellum & Fulginium, quorum cives ab auctoribus Mevanates, Hispellates & Fulginates appellantur: cui consequens est, ut quoniam qui Hispellum & Fulginium sortiti sunt patriam, & in medio Mevaniæ campo nati sunt, Mevanates tamen dici non possunt, absurdissimum sit Amerinos Mevanatibus contribuere, quorum patriam in alto monte circiter viginti passuum millia distante positam esse constat. neque tamen Mevanates negaverim eosdem recte Mevanienses dici: nam locus Plinii, quo Mevanates à Mevaniensibus distinguuntur, mendosè legitur. In omnibus enim antiquioribus Plinii exemplaribus non *Mevanienses*, sed *Mevanionenses*, idque perperam legi doctissimus Clyverius monuit, qui & *Mevanionenses* legendum docet, cæterum Propertiū rectè Mevanatem dici, tamquam in opido Mevaniæ natum, ul-

SYNOPSIS NOMINUM VERBALIUM.

Nomina Verbalia sunt vel

- *Verbi expertia, quæ nullum verbi, unde derivata sunt, accidens participant, ut Doctor, Doctrina, Amor, Momentum, Nomen, Spectaculum.*
- *Participia, quæ aliquid Verbi participant, ut*
  - *Rectionem casus & significationem motus, eaque vel*
    - *Substantiva, sive*
      - *Natura, ut Spectatio, Spectatus, ut Usu, ut Amans uxoris*
    - *Adjectiva, ut Latabundus, Vitabundus, Moribundus.*
  - *Tempus & significationem, sive*
    - *Status, ut*
      - *Ens,*
      - *Futurus.*
    - *Motus. Vide B.*
- *Participialia, quod cum Participiis communem habent, vel*
  - *Originem, ut*
    - *Comparata, Amantior, Doctior, Comitatior.*
    - *Composita, Indoctus, Indecens, Indiligens, Immeritus, Vesaniens.*
  - *Terminationem, Laureatus, Ocreatus, Cristatus.*

B. Motus eaque vel

- *Activa*
  - *Amans*
  - *Amaturus*
- *Passiva*
  - *Amatus*
  - *Amandus*
- *Terminatione passiva, significatione activa, ut Iuratus, Pransus, Cœnatus, Obitus, Cœptus, Desitus, Quietus.*

Ornatissimo & Eruditissimo Viro

OCTAVIO FERRARIO MARIANGELUS A FANO BENEDICTI S. P. D.

CUm multa doctores veteris Grammaticæ, quam *Cloacinam*, ut scis, Grosippus noster indigitat, maximis impedita difficultatibus tradiderint, tum haud scio quicquamne spinosius, quam de Relativorum Nominum, præcipuéque Reciprocorum constructione præceperint, ut verè Crucem ingeniis ea in re fixisse videantur. Minime proinde vulgare hoc etiam Grosippi est beneficium, quo Latinarum literarum studiosos sibi devinxit, cum istam ingeniorum carnificinam sustulit, totamque hanc syntaxim perspicuè expedivit. Erunt, satis scio, qui subducto supercilio hanc ejus operam aspernentur, seque ea causa manum versuros negent, quippe quibus ἀμουσία sua cordi sit, omnis vero humanior literatura perinde ac suibus amaracinum adversetur. His ego barbariæ cænum, cui adsueverunt, libens relinquo, ut procorum vice

Insatiabiliter toti volvantur ibidem.

Tibi quidem hanc Grosippi præceptionem cognitu jucundissimam fore confido, ut qui præstans, quo polles, ingenium non Philosophicis modo ac Theologicis studiis tibi imbuendum, sed literarum quoque Græcarum ac Latinarum apparatu ornandum esse rectè statueris. Vale, nosque ama.

DE RELATIVORUM, præcipueque Reciprocorum Syntaxi PASCASII GROSIPPI *Admonitio.*

DE Relativo generali vix attinebat quicquam præcipere, cum sit species Adjectivi, adeoque necesse habeat cum ante-

antecedente nomine expresso aut suppresso in numero & genere, vel certè in generis terminatione convenire, etsi Casu discrepet, cum sequente verò nomine expresso aut suppresso perinde ut quodvis adjectivum cum substantivo consentit: ut, *Odi hominem, qui simulatè loquitur*. Hic relativum *Qui*, cum antecedente nomine substantivo expresso, quod est *Hominem*, consentit in numero & genere, sed casu discrepat: cum sequenti verò nomine substantivo suppresso, quod est *Homo*, consentit in numero, genere & casu. Similiter in hoc: *Fuit quidam mercator, is navem fregit, qua vehebatur*. Relativum *Is*, cum antecedente & sequente nomine *Mercator*, consentit in genere, numero & casu. Sed relativum *Qua*, cum antecedente nomine *Navem*, convenit in genere, & numero, etsi Casu discrepet, cum sequente autem suppresso, quod est *Nave*, convenit in genere, numero & casu. Cæterum *Qua vehebatur*, non est regularis constructio, cum ablativi casus nomen cum verbo non concordet per ullam regulam, nec etiam ab ullo verbo regatur. Est ergo Figura, & quidem illa figuræ species, in qua aliquid deest, *Ellipsis* puta. Jam ex duodecim Maximis, sive Regulis capitalibus Syntaxeos constat, *omnem Ablativum à præpositione regi*. Deest ergo *A*, vel *In* præpositio, à qua *Nave* ablativus suppressus regitur, quæ jam altera Ellipsis est. Ex iisdem enim Maximis discitur, *omne Adjectivum habere suum Substantivum sive expressum, sive suppressum, cum quo concordet*. Sic *Non laudo, qui heros fallunt*. Relativum *Qui* cum antecedente nomine substantivo suppresso *Homines* convenit in genere & numero tantum, cum eodem sequente iterum suppresso in genere, numero & casu. Esse verò accusativum *Homines* per Ellipsin suppressum, ex Maxima illa intelligitur: *Omne verbum activum semper accusativum expressum aut suppressum regit*.

De Reciproco duplex est consideratio, nam vel de Constructione ejus præcipitur, vel de significatione. Quod ad Constrictionem attinet, quæ hujus loci est propria, alia est ratio Reciproci substantivi *Sui, sibi* & *se*: alia reciproci adjectivi *Suus sua suum*. Substantivum reciprocum cum antecedente nomine, quod refert, & in quod reflectitur, in numero convenit, etsi *sui, sibi* & *se* tam pluralis, quam singularis sunt

numeri, ut: *Nemo sui obliviscitur. Omnes sibi sapiunt. Nemo se odit. Omnes sibi bene esse malunt, quam alteri.* Adjectivum reciprocum cum substantivo nomine secum conjuncto perinde ut alia adjectiva in genere, numero & casu convenit: ut, *Ulciscentur eum mores sui. Iubet salvere suus vir uxorem suam. Expectat te domi sua. Ille rerum suarum satagit. Non novit eum mater sua.*

De significatione Reciproci alterius loci est præceptio. Hoc loco duo monuisse satis fuerit. Alterum; *Suus* interdum significare idem quod Proprius: ut, *Iustitia suum cuique tribuit. Suo sibi gladio hunc jugulo. Ille suo sibi servit patri*; id est, patri proprio; qui ei sive sibi est suus. *Suam sibi rem salvam sistam, cum venerit*, pro rem, quæ ei sua est seu propria, quo exemplo & Meus mihi & Tuus tibi rectè dixeris. Plaut. Truc. *Ubi male accipiar mea mihi pecunia.* Et Cas. *Opinione melius res tibi habet tua.* Cic. 10. ad Attic. epist. 8. *Feram sicut multi clarissimi homines tulerunt: nisi me forte Sardanapali vice in suo lectulo mori malle censueris, quam exsilio Themistocleo.* Ubi *Suo*, valet *Proprio*; cui opponitur *Alienum*. Terent. Eun. *Viden' os suum, & cibus quid faciat alienus?* Alterum; Relationem antecedentis nominis tertiæ personæ, quod sit primum & præcipuum suppositum, indifferenter fieri per relativum commune & reciprocum, nisi sermo inde fiat ambiguus, nam vitandæ ambiguitatis causa alias Reciproco, alias quocunque Relativo nomine antecedens refertur, cum constructionis, utro quis utatur, nihil intersit. Ut Cor. Nepos: *Antonius non solùm Ciceroni, sed etiam omnibus suis amicis erat inimicissimus*, pro *Ejus*, id est, Ciceronis. Idem: *Amici absentes in eorum periculis curæ erant Attico*, pro *Suis*, nempe Amicorum. Idem: *Cicero prædixit, quæ vivo se acciderunt*, pro *Eo vivo*. Livius: *In Pauli domo præter se nemo superest*, pro Præter ipsum, pro præter ipsum. Plaut. Capt. *Numquam ei servus fuit præter se.* Idem Milit. *Si quid malitiosè faciendum est mulieri, ea sibi immortalis memoria est meminisse*, pro Ea illi. Ibid. *Excruciabit me herus, quia hæc sibi non dixerim*, pro Ipsi. Idem Trin. *Malus bonum malum esse vult, ut sit sui similis*, pro Ipsius. Ibid. *Cognatis dicam, bona mea inter eos partiant*, pro inter se. Cato de re rust. cap. 37. *Vitis si macra erit, sar-*

menta sua concidito minute, pro Sarmenta ejus. Cicero: *Vincentur illum mores sui. Eum mores ipsius convincunt.* Idem: *Quid arbitramini Rheginos mereri velle, ut ab eis marmorea Venus illane auferatur?* pro Ab se. Idem: *Camillus scripsit te cum eo locutum*, pro secum. Ascon. in Milon. *Pompejus fuerat familiarissimus Clodio & sectam suam sequi se palam profitebatur*, pro sectam ejus. Ovid. *Ecce rogant teneræ sibi dem præcepta puellæ*, pro Ipsis. Vellejus: *Alexander à Lysippo impetravit, ut cæsorum equitum faceret statuas, & ipsius quoque iis interponeret*, id est, Alexandri: nam si *suam* dixisset, fuisset ambiguum, de Alexandri, an de Lysippi statua loqueretur. Cæsar: *Helvetii per suadent Rauracis, ut una cum iis proficiscantur*, pro secum una, id est, cum Helvetiis. Idem: *Allobrogibus persuadent, ut per suos fines eos ire patiantur*, pro Ut se Helvetios per fines suos, id est, ipsorum Allobrogum ire patiantur. Idem: *Pompejus rescripsit, non suo consilio aut voluntate Domitium se Corfinium contulisse*, pro Non ipsius Pompeji consilio. Cæcina: *Cæsar irascitur ei, qui aliquid scripsit contra voluntatem suam*, pro Ejus, nempe Cæsaris. Idem: *Ignovit omnibus, qui multa Deos venerati sunt contra ejus salutem.* Cicer. *Dionysius Amasium suum interfici jussit, quia viam demonstravisset interimendi sui*, pro Ipsius, nempe Dionysii. Idem: *Pythius piscatores rogavit, ut ante hortulos suos piscarentur*, pro Ipsius.

Nobili & Studioso Adolescentulo

PETRO PAULO CARAVAGIO

MARIANGELUS A FANO BENEDICTI S. P. D.

Quæ in Alvari de syllabarum quantitate præceptiones Grosippi qua monitis, qua libris adjutus nuper annotavi, dono tibi nunc mitto, in monumentum amicitiæ nostræ meique erga te studii pignus. Non quidem auctor tibi esse

velim, ut in ſcribendis verſibus quicquam hoc tempore ab Alvari regulis,quas memoriæ jam mandaſti, recedas. Ubi tamen cum ætate judicium confirmaveris, pluſne Grammaticorum placitis, quam magnorum poëtarum exemplo tibi ſtandum ſit, nemine quamvis monente tua ſponte conſtitues. Vale.

MARIANGELI A FANO BENBDICTI

Annotationes in Alvarum de Syllabarum dimenſione.

(*a*) I, & V vocalibus præpoſitas non eſſe conſonantes, ſed Diphthongi partem Groſippus à pag.156. uſque ad 165. multis diſputat, quem conſulere Magiſter poterit.

(*b*) Primam in *Fieri* veteres producere ſolebant.Plaut. Amphit. act.1.ſc.2. *Pater curavit uno ut fœtu fieret.* Trin. *Si in obſerendo poſſint interfieri.*

(*c*) I, in *Alterius* producit elegantiſſimus Grammaticus Terentianus, ubi de Jambico verſu loquitur: *Nec alterius indigens opis veni.* Item de carmine Heroico: *Sub alterius conſonat vocabulo.*

(*d*) Unde fiat, ut diphthongus ſequente vocali corripiatur, vide in Grammat.Philoſoph. pag.163. Quod mox de Vocalis productione ob ſequentem I conſonantem præcipitur, à Virgilio non eſt obſervatum Æneid. 5. *Ore rejectantem, miſtoſque in ſanguine dentes.*

(*e*) *Abſcido*, ex *Abs*, & *Cædo* uſitatiſſimum latinis verbum fuiſſe docuit Giſanius in Lucretiano indice, quo loco *Vitalia rerum* quid ſit, exſequitur, itemque in Latinæ linguæ obſervationibus. In libro Gloſſarum Vaticanæ Bibliothecæ ſic ſe legiſſe Groſippus teſtatur: *Abſcidens, abrumpens.* Virgil. *Hic plantas tenero abſcidens de corpore matrum.* Ita Gloſſis auctoribus corrigere Virgilii locum poſſumus, quamvis omnes tam typis, quàm manu deſcripti codices habeant *Abſcindens.*

(*f*) Re-

(*f*) *Recensitus* tamen penultima longa dixit Claudianus ferreæ ætatis scriptor.

(*g*) Doctissimus Gifanius in præfatione ad Lucretii Lectorem secundam in *Nihilo* natura longam esse, adeoque corripi non posse perperam censet, quod prior in *Hilum* sit longa. Catullus enim perspicuè eam corripit in versu isto Glyconio: *Cælites, nihilominus* -*v*‖-*vv*-‖*v*-

(*h*) Mediam in *Ambitus* participio natura non minus brevem esse, atque in *Exitus, Aditus, Initus, Obitus, Præteritus*, sed ex eventu, seu per accidens produci, quia scilicet ultima in *Ambe* vel *Ambi*, cum prima litera vocis *Itus* in diphthongum coalescat, ex Grammat. Philos. pag. 178. & Parad. Literar. pag. 62. disci potest, quod ipsum sibi quoque visum esse suis ad Grosippum literis testatur cultissimus ætatis nostræ poëta & Jurisconsultus Hieronymus Aleander.

(*i*) De *Refert*, pro Interest dupliciter Alvarus fallitur: nam nec priorem semper habet longam, nec à *Res* originem ducit. Juvenalis versus est:

Sportula quid referat, quantum rationibus addat.

id est, quid intersit, quid tibi utilitatis afferat, apportet vel importet. Vide Grosippi Grammat. pag. 70. Vbi docet, *Quid hoc mea refert*, concisè dici, pro Quid hoc refert sive affert ad mea negotia, sive ad meas res, aut rebus meis.

Plaut. Persa: *Quid id ad me, aut meam rem refert, Persæ quid rerum gerant?*

Ibid. *Prius percunctari volo, quæ ad rem referunt.*

(*k*) Frustra tot exceptionibus Alvarus cavet regulæ suæ de quantitate præpositionis *Pro*, cum dubium non sit, quod in Lucretio Gifanius notat, ancipiti eam apud Latinos intervallo fuisse. Hinc *Prosocer*, & *Pronurus*, o, longa, *Pronepos* brevi Ovidius extulit.

(*l*) Ejusdem Gifanii in Lucretiano indice verba sunt: *Putant Grammatici RE semper breve esse; falsò, ut alibi docuimus: SVB, & AB, semper brevia, & hoc minus rectè. De PRO simile est eorum judicium, etiam, nisi me fallit meum, depravatum.* Lucretii versus lib. 3. in libris veteribus:

Nec desiderium nostri nos adigit ullum.

Et lib. 1. *Recidere inferiora magis, quam corpora nostra.*

 Tan-

Tantum religio potuit suadere malorum.
Iterum lib.3. *Refugisse volunt longè, longèque remâsse.*
Et lib. 2. *Reliquia motus vitales vincere sæpe.*
Id rursum cæli relatum templa receptent.
Et lib.4. *Percipe nam certò penitus remota videntur.*
Propert. *Recidit inque suos mensa supina pedes.*
Ovid. 10. Metam. *Recidit in solidam longo post tempore terram.*
Horat. *Dii tibi dent classem capta reducere Troja.*

(*m*) E in *Tepefacio*, *Liquefacio* & similibus anceps est, quoniam quantitas ejus proferenda voce macrosyllaba vix apparebat. Notat Alvarus ex Lucretio *Expergefacta*, *Patefecit*, *Patefiat*, *Rarefiat*, E longa. Addi indidem poterat *Putrefactus*. Lib. 2. *Et tamen hæc cum sint quasi putrefacta per imbres.* Nec dubito, quin idem in *Arefecit* facturus fuerit, nisi necessitate metrica adductus sic invertisset lib. 6. *Principio terram sol excoquit, & facit are.* Sed in *Cinefactus* E idem corripit lib.3. *At nos horrifico cinefactum te prope busto.*

(*n*) O in *Retroversus* hodie corripi monet Alvarus: id quàm benè fiat, nescio: nam posterior in *Retrò* perpetuo à Lucretio, Virgilio, ejusdemque notæ aliis producitur. *Retroversum* Grosippus in Lucretio reponendum censet lib.4. ubi de speculis agitur:

Usque adeo à speculo in speculum tralucet imago:
Et cum læva data est, fit rursum ut dextera fiat:
Inde retroversum redit & convertit eodem.

Monet Gifanius in veteribus libris esse: *Retrorsum redit*: unde ipsi visum fuit legere *Reddit*. Sed nihil attinet versum tam elumbem poëtæ tribuere.

(*o*) Cur O in *Bobus* producatur, ratio est, quoniam contracta vox est ex *Bovibus*, unde primum factum est *Boubus*, inde *Bubus* & *Bobus*.

(*p*) *Natricis* genitivus à *Natrix*, sine dubio longa est, cum sit à nando natrix, sicut à Natando Natatrix. Alvarum induxit Nonius, cujus in laudandis auctorum verbis oscitantiam suspectam habere debuit. Lucilii versus Jani Douzæ patris judicio rectius sic legitur: *Natricem impressit manibus crassam & capitatam.* Sumitur autem Natrix, sicut & serpens

pens apud Græcos, pro eo, quod incolumi pudore non dixero.

(*q*) *Venimus*, præſentis temporis media brevi extulit Terentius Phorm. act. 1. ſc. 2.

Eamus, duc nos ſodes; Imus, venimus:

Videmus. Virgo pulcra & quo mage diceres.

(*r*) Notat Giſanus in ipſo Lucretiani indicis veſtibulo **A** *literam ſæpè à veteribus contra vulgatos Grammaticorum canonas productam reperiri, ſed loca plerumque eſſe mendis inquinata turpiſſimè*. Lucret. 1. *Sanguinis, aut aliquid, noſtra quo corpora aluntur*. Et lib. 4. *Quæ quaſi membrana vel cortex nominitanda eſt*. Virgil. *Dona dehinc auro gravia, ſectoque elephanto*.

Groſippus hoc amplius notavit pleraque ancipitia eſſe, quæ vulgo brevia, aut longa tantum credantur. Ut *Contra* poſteriore brevi apud Manilium, & Valerium Flaccum, quorum verſus Alvarus recitat, & apud Phædrum lib. 3. fabul. 41. *Alii onerant ſaxis, quidam contra miſeriti*: ut dubitandi nulla ſit ratio, quin ipſum in *Vltra*, *Citra* & *Fruſtra* uſu venerit, etſi exempla ejus rei non extant, niſi apud Terent. Heaut. a. 4. ſc. 8. *Daturum vah fruſtra ſum igitur gaviſus miſer*; qui eſt ſenarius, in quo Faërnus *A in Fruſtra non ſine exemplo corripi*, & R in *Igitur* elidi monet. In *Triginta* & ſimilibus ultimam alias produci, alias corripi idem exemplis docet Alvarus. *Antea* Catullus & Horatius ultima producta efferunt, quia uſu facta fuit particula, cum fuerit *Ante ea facta*, hoc eſt, ante id factum. Idem ergo in *Poſtea* fieri poterit, cum ſit *poſt ea facta*. Ovid. contra A in *Poſtea* corripit: nihil ergo impedit, quin idem fiat in *Antea*. In *Propterea* producitur A, quia uſus fecit particulam; ſed eadem corripi poſſe, vel hinc judicare licet, quod *Ea propter* Lucr. l. 4. dixerit, etſi A longa ob poſitionem: quæ ipſa eſt ratio in *Interea* & *Praterea*. Ridiculum eſt, quod Alvar. *Puta* pro adverbio habet in hoc Perſ. *Hoc puta non juſtum eſt, illud malè, rectius iſtud*. Eſt enim futurum tertium, ſive præſens Imperativi primæ conjugationis, quomodo & in hoc Triphallicorum verſu: *Vt Phœbo puta filioque Phœbi*: qui eſt Phaleucius. Martial. *In ſolio puta te mergere Flacce caput*. Notat autem Groſippus omnes Imperati-

Tantum relig
Iterum lib.3. *Refu*
Et lib. 2. *Reliqui*
Id rursum c
Et lib.4. *Percipe*
Propert. *Recidit*
Ovid. 10. Meta
ram.
Horat. *Dii tibi d*
(*m*) E in *Tep*
quoniam quanti
apparebat. Nota
fecit, *Patefiat*, *Ra*
trefactus. Lib. 2.
imbres. Nec dub
nisi necessitate n
pio terram sol exc
idem corripit lib.
(*n*) O in *Retr*
quàm benè fiat,
Lucretio, Virgilio
versum G
de fr

...um
...ubem
Cur O
vox e
Bubus

... quod
... par-
... di-
... hac de
... *Quo-*
... esse
... *ergo*
... *erare*
...

Nam

(*x*) Non animadvertit Alvarus, T, litera terminata pri- ... tam longa fuisse, quam brevia. Ennuis:

Omnis cura viris, uter esset Induperator.
Infit ô cives, quæ me fortuna fero sic.
It eques & plausam cava concutit ungula terram.

...vius Andron. *Cum socios nostros mandisset impiu' Cyclops.* ...aut. Merc. act.4. sc.2. *Solet hortator remiges hortarier:* ubi *Solet* Jambus est, quod haud intelligens Josephus Burdoscaliger *Horitator* reponere conatus est, quo nomine merito vapulat in Scioppii Scaligero Hypobolimæo pag. 200. Terent. Heaut.act.1.sc.1. *Putavit me & ætate & benovolentia.* Virgil.

Cum clamore Gyas revocabat ecce Cloanthum,
Arduus effractoque illisit ora cerebro.
Multa Deos orans oneravit æthera votis,
Dum trepidant it hasta Tago per tempus utrumque.

Sic in veteribus libris ista legi testatur Gifanius.

Monuit me tamen Grosippus, revera nullam consonantem longam esse, cum syllabæ longitudo, sit vocalis productio & quasi geminatio. Ergo, *Et* longum est quasi *Eet*, similiterque *It*, longum est *Iit*. Cum positio longam facit syllabam, id ait propter pronunciandi moram contingere, quam brevibus quoque vocalibus affert consonantium numerus. Ergo in *Est*, breve est *E*, non minus quam in *Es*, sed duæ con...tes eam excipientes ipsam syllabam faciunt longam, ...onunciationem morentur: quod tamen non faciunt, ... consonantium aliqua liquescit, ut in hoc Virgilii ...git: *Ponite spes sibi quisque viri.* Nam S liquida est ...s veteribus Grammaticis.

...) *Hoc* semper breve est, teste Probo. Auctor liberi ...nis: *Et vos hoc ipsum quod minamur invitat.* Plaut. *Nunc hoc ubi abscondam cogito solum locum.* Veteres ta... licebant *Hocce* & *Hocc*, quod positione longum est.

Negat Alvarus ullum sibi succurrere exemplum pro... ...imæ syllabæ in *Celtiber*. Grosippus hoc mihi ex Ca... ...ecit: *Nunc Celtiber in Celtiberia terra.* Idem me ...n *Or* desinentia ancipiti apud veteres fuisse interval... ...llius: *Languor oppressitque pigror, torporque quietis.* ...entius: *Quos lana terret discolor in stipite.*

(*y*) Verum est, quod ait Alvarus, M non semper elidi solitum, sed fallitur, cum in fine verborum semper corripi solere censet. Lucillii enim versus sunt, quos sic in membranis legi testis est Gifanius.

Praeterea ut nostris animum attendere dictis
Huncne inquam Hyacintho hominem cortinipotentis
Deliciis contendi ?

id est, hunc ne parem putari Hyacintho ab Apolline adamato?.

(*aa*) Quanta sit posterior in *Anas*, non docet Alvarus. Petronius corripit hoc phaleucio: *Aut pictis anas innovata pennis.* Itaque media in *Anatis* erit correpta, & secunda in *Anatinus*, qua voce Plautus Rudent. utitur: *Utinam fortuna nunc anatina uterer :* in quo versu Hiatus est, nec A ante U eliditur.

(*bb*) Regulae huic controversiam moverit, quod est apud Ovid. in Ariadnae epistola.

Quis scit an haec saevas insula tigres habet.

Sed ibi Grosippus *Tigras* Accusativum Graecum pluralem reponendum monuit, sicut *Lyncas* apud Horat. lib. 4. oda 6. *Lyncas & cervos cohibentis arcu.* Ultimam in *Ganymedes*, natura longam (nam in Graeco est η, sive Ee) poëta in Ithyphallicis corripuit: *Cui tradat Ganymedes ipse nectar.* Notavi etiam *Es* à *Sum* produci in Pedonis elegia ad Liviam : *Nata quod es alte, quod fratibus aucta duobus.*

(*cc*) Insignis Alvaria lucinatio est, quod putat penultimam in *Stoicida* naturam longam esse, quasi esset *Parricida*, *Homicida*, qui scilicet Stoam caedat, quod prorsus est ridiculum. Rectè Britannicus monet esse fictam vocem instar patronymicorum, ut *Priamida*, *Æneada*, *Romulida*, & ab Hirtaco *Hirtacides*, ab Æaco *Æacides*, quasi Stoae filii, sive à Stoa profecti, hoc est, à Porticu, in qua Zeno Stoicae sectae pater docere fuit solitus. Simili modo Plautus *Rapacidas* finxit, quasi de Furum genere.

(*dd*) Nihil opus erat licentiam poëticam comminisci, cum syllabarum longarum correptio ad figuram Systolen, de qua infra, pertineat. Potestas quidlibet audendi, de qua loquitur Horatius, ad res ipsas, non ad verba, nec earum quantitatem spectat. Verba quippe valent ut nummi, adeoque

vel

vel à populo exſibilabantur, qui verbis efferendis vel minimum peccarent.

(*ee*) Idem Catullus plerumque Glyconium à Choreo, rarius à Spondeo incipit, nonnunquam & à Jambo:

Diana ſumus in fide
Puellæ & pueri integri
Vſque dum tremulum movens
Cana tempus anilitas
Omnia omnibus annuit.

Secundus quoque Sapphici pes apud Catullum Trochæus invenitur, ut.

Seu Sacas, ſagittiferoſque Parthos
Pauca nunciate meæ puellæ
Otium Catulle tibi moleſtum eſt.

Idem Catullus ſecundum Phaleucii locum Spondeo ſæpe occupat, quod tamen eſt inſuaviſſimum, nec Hendecaſyllabi nomen admittit: ut,

Oramus ſi forte non moleſtum eſt,
Puellas omnes amice prendi.
Tanto ten' faſtu negas amice
Et multis languoribus pereſus.

(*ff*) Viri docti *Quiſque* legunt, non *Quiſquis*, quomodo apud Auſonium: *Pareto legi quiſque legem ſanxeris*, pro Quicumque.

(*gg*) Syllaba natura longa eſt, quæ duo habet tempora, ac ſi vocalis eſſet geminata, ut *Maater, Feelix, Dedeerunt, Modoo, Quomodoo, poſtremoo, Cantandoo, Exemplaare, Nee*, pro Non, *Putaa, Valee, Proopaago, Obiit diſſyllabon, Lunit, Pluverat*, quæ pronunciabantur ita, ut U poſterius ad primam ſyllabam pertineret *Luu---it, Pluu---erat*. Syſtole igitur eſt, cum talis ſyllaba longa corripitur, id eſt, cum vocalis non duobus temporibus, ſed uno tantum effertur: quod poëtas in multis feciſſe deprehendimus, ut in *Dederunt, Modo, Quomodo, Cantando, Exemplar, Nefas* (quod contra eſt *Neefarius*) *Puta, Vale, Propago, Luit, Pluerat*. In *Abici* pro *Abjici*, ſimiliter quidem Vocalis eliditur, ſed ſyllaba tempus non mutat, cum etiam in *Abjicit, Objicit*, brevis ſit, etſi duo Ii conſtituant ibi diphthongum, cum in *Obiit* diſſyllabo tantum una longa ſit litera. Lucret.

Ipſe

Ipse Epicurus ob It decurso lumine vitæ. Juvenal.
Magnus civis ob It, & formidatus Othoni. Virgil.
Sceptra Palatini, sedemque pet It Evandri.

Sic in Romano codice legi testis Pierius, nec aliter Paulus Gabianus in Cardinalis Carpensis exemplari Trajani temporibus scripto invenit, ut Erythræum nec Diis, nec viribus æquis cum literarum principe Politiano congressum miserari potius, quam quicquam morari debeamus. Qua porro ratione fiat, ut prima in *Iacit*, & media in *Abjicit*, sit diphthongus, nec tamen producatur, cum unaquæque vocalis unum tempus in pronunciando consumat, cur etiam *Ab*, sequente diphthongo producatur, à Grosippo de Orthoepeia pag. 163. expeditum invenies. *Postremo*, ultima brevi extulit Juvenalis sat. 11. *Et Scauros & Fabricios, postremo Severos*: cum tamen sit *Postremo loco*. De *Modo* posteriore correpta, res est in vulgus nota. Terent. *Fac apud te sis. PH. modo ut possim*, pro, hoc modo, quo possim, ita ut possim, hac lege promitto me apud me futurum, si facere id possim: nam *Vt*, nihil est aliud, quam *Quomodo*, seu *Quo pacto modo*, cui vel expresso vel suppresso respondere solet. Plaut. Capt. *Eodem pacto, ut Comici servi solent*. Et Bacchid. *Scin' quo pacto me ad te intro abducas? BA. mecum ut sis*. Ergo *Abduc me ut tecum sim*, concisè dictum est, pro hoc pacto modo me abduc, quo pacto tecum sim, ita me abduc, ut tecum sim. Idem Milit. *Ita faciemus, ut quod vidit, non viderit*. Idem Bacchid. *Veniat miles ita ne mihi sit mora*, pro modo ne sit, eo modo, quomodo ne sit, sive quomodo non sit. Ubi perspicuum est *Modo* esse positum pro *Eo modo*, *Ita* vel *Sic*. Plaut. Asin. *Ætatem velim servire Libanum ut conveniam modo*, pro hoc modo seu pacto aut lege servire velim, ut conveniam Libanum. Et quoniam *Modus* etiam Finem significat, eo fit, ut *Modo* pro *Tantum* accipiatur, quasi sit *Hac fine, Hactenus*, id est, non amplius. Sed de his Grosippus in Minerva pluribus exsequitur, qui Grammaticæ pag. 96. docuit *Quomodo* binas esse voces. Et tamen Horatius dixit: *Cum victore sequor Mæcenas quomodo tecum.* Sic *Sero* habet O correptam per Systolem, cum sit *Sero tempore diei*, ex eoque producitur. Ovid. 2. Amor. eleg. 11. *Sero respicitur tellus ubi fune soluto.* Et *Cito* ellipticôs dicitur pro *Ci-*

to negotio, *Vero* pro vero negotio, re vera, in re vera, ficut Terent. Hec. *Mulieres falso nobis suspectas in re ipsa invenimus*, Ita & *Mutuo* valet mutuo negotio, re mutua, in qua per vices negotium aliquod geritur, ut *Amant se mutuo*, hoc eft, Catullo interpretante, *Mutuis animis amant*, *amantur*. Ita qui pila datatim ludunt, mutuo pilam dant, mutuo accipiunt, id eft, In vicem feu Per vices, alius alia vice,ut Accipere & Dare fit res mutua, quæ inter Datores & Factores mutuo feu vicibus geritur: ex quo planum fit, quanta eorum fit imperitia, qui *Pecuniam mutuo dare & sumere* dicunt pro *Mutuam*. Vide Grammat. pag. 101. Politiffimi Antonii Goveani in Adelphos Terentii verba funt: *Ablativos esse Primo*, *vero*, *cito*, *sedulo*, *mutuo*, *ultimisque correptis dici interim nemo nescit*.

(hh) Diaftole eft, cum fyllaba brevis producitur, quod fit, quando vocalis velut geminata effertur, ut duo habeat tempora, quod in vocibus macrofyllabis fæpius ufuvenit, eo quod obfcurius ex longitudine fit intervallum. Hinc I in *Canicula*, *Cuticula* & *Clavicula* producitur, etfi natura brevis fit. Horat. *Hic in reducta valle canicula*; quod contra Plautus corripit Curcul. act. 5. fc. 1. *Vix foras me abripui atque effugi. apage istanc caniculam.* Qui verfus eft Trochaicus tetrameter catalectus, habetque trybrachin ante catalexin Perf. *assiduo curata cuticula Sole.* Cato in Ditis: *Dulci namque tumet nondum viticula Baccho.* Germanicus Cæfar in Aratæis:

Qualis ferrato fabigens clavicula dente
Succutit, *& foribus reducit vincula claustri.*

Ubi in *Re* eft diaftole, quod effertur ut *Ree*, adeoque nihil confonantem geminari attinet, etfi id in *Reddo* factum minime ignoro.

Cæterum ex iftis Alvari præcepris nequaquam conftituere poffis, adjectiva nomina in *Inus* exeuntia, I longa an correpta efferri debeant.Omnes quidem fcholæ etiam illorum,qui foli fcire divinitus, fuamque docendi rationem aureo fune de cælo demiffam videri poftulant,hac perfonant regula,quæ ab animantibus deriventur,effe producta,ab inanimis autem brevia. Itaque *Onomastici Romani* auctor *Oleum Laurinum* I correpta pueros efferre docet, quia fcilicet Laurus anima

careat.

careat. Ab eadem igitur ratione discipuli ejus I corripient in *Funginus, Collinus, Alpinus, Marinus*, multisque aliis res inanimas significantibus, producent autem in *Elephantinus*, ut scilicet elephanti corio qua magistri, qua discipuli circumtenti judicentur. Sed ut Grosippus censet, ejusdem prorsus est, tanti flagitii erroribus tirones imbuere, & barbaros scriptores, à quibus Latinè loqui discant, iisdem proponere, ut scilicet Onomastici illius emtores parvam caudam *Candiculam* quam *Caudulam* malint dicere, eodemque exemplo *Mensiculam, Penniculam, Barbiculam, Linguiculam*, mille alia uberis virgidemiæ minimè indigna. Quod si animum notæ istius doctores possent inducere, ne omnes alios præ se fænum esse oportere crederent, præcipuéque ne aliarum religiosarum sodalitatum homines ut indoctiores contemnerent an contererent, discere *Mamotrecto* monente poterant, nomina *Inus* in exitu habentia, si Græca sint, esse brevia, latina vicissim longa: Itaque *Elephantinus, Faginus, Crystallinus, circinus, crocinus, amaracinus*, habent I correptam, cum sint Græca o in u conversa: *Laurinus* autem, *Funginus, Collinus, Ostrinus*, habent I productam, cum à nominibus Latinis sint derivata. Ab *Vncus*, quod natura adjectivum est, in quo *Clavus* vel *Hamus* subauditur, fit *Vncinus*, I brevi, cum sit Græcum, qua voce Vitruvius utitur lib. 5. cap. 10. Ab adverbiis latinis derivatorum alia est ratio, ut *Vespertinus, Clandestinus, Crastinus, Serotinus*: nam *Matutinus* esse à nomine *Matuta*, nemini potest esse dubium.

FRAN-

FRANCISCO ET CAROLO LOTERIIS

ROMANIS JURISCONSULTIS,

MARIANGELUS A FANO BENEDICTI. S.P.D.

IAM ſeptimus hic annus agitur, cum Roma huc reverſi nobiles viri Senator & Antonius Septalii, Ludovici filii admiranda quædam de ingeniorum veſtrorum felicitate retulerunt. Vos nimirum nonniſi XI. & XII. annos natos totum civile jus jam perdidiciſſe, & in Sacrorum Canonum ſtudio feliciter verſari, Virgilii vero Poëmata omnia tamquam ungues digitoſque veſtros nota habere, in iiſque recitandis ne unam quidem peccare ſyllabam, quodque admirationem auxit, ne abditiſſima quidem ſummi Vatis myſteria vos effugere, ut ea vel iis, qui noſtra ætate in Poëtarum primis cenſentur, explanare poſſitis. Venit poſtea in urbem hanc Groſippus, qui mihi & literas à vobis ad ſe datas oſtendit, & vos quarto & tertio decimo ætatis anno in Romani Athenæi Academia publicè magna cum omnium Acclamatione plauſuque Juris utriuſque conſulti titulo affectos eſſe, ac nunc Philoſophiæ operari, ſimul tamen virorum optimo patri veſtro in reſpondendo de Jure cauſiſque clientium dirigendis ſubſervire, laboremque minuere, nunciavit. Iſta me impellunt, ut inter eos, qui vos amant, ac velut Italiæ noſtræ ornamenta mirantur, nomen meum profitear, meque mutuo à vobis amari expetam. Quod ut minore negotio à vobis obtineam, muneri vobis mitto, quæ nuper Groſippus meo rogatu de ratione dimetiendi verſus Comicos, commentatus eſt, quem quoniam à vobis patris veſtri exemplo coli ac magnoperè diligi ſcio, iſtam ejus lucubratiunculam multo vobis gratiſſimam fore merito mihi perſuadeo. Valete.

PASCASII GROSIPPI
De Versibus Comicis.

Versus Comicorum alii sunt
- *Iambici, quorum pedes sunt*
  - *Iambus* v -
  - *Spondaus* - -
  - *Tribrachys* v v v
  - *Dactylus* - v v
  - *Anapaestus* v v -
  - *Proceleusmaticus* v v v v
- *Trochaici, quorum pedes sunt*
  - *Trochaus seu choreus* - v
  - *Spondaus* - -
  - *Tribrachys* v v v
  - *Dactylus* - v v
  - *Anapaestus* v v -
  - *Proceleusmaticus* v v v v
- *Confusi, συγκεχυμένα μέτρα, in quibus Iambus, Trochaus aliique pedes ponuntur promiscue.*

Cic. in Oratore: *Comicorum Senarii propter similitudinem sermonis sic saepe sunt abjecti, ut non numquam in his vix numerus & versus intelligi possit.*

J A M B I C I.

Versus Iambicus est vel
- *Monometer, duobus constans pedibus: ut,* Optime odio es - v v ‖ v - Pessima mane - v v ‖ v - Abite vos v - ‖ v -
- *Dimeter quatuor constans pedibus isque vel*
  - *A catalectus seu plenus, cui nihil deest: ut,* Lucana mutet pascua v - ‖ v - ‖ - - ‖ v - Verebar quorsum evaderet v - ‖ - - ‖ - - ‖ v -
  - *Catalecticus, cui in fine deest syllaba: ut,* Quem nemo vidit umquam - - ‖ v - ‖ v - ‖ -
  - *Hypercatalecticus, qui syllaba in fine abundat: ut,* Ornare pulvinar deorum - - ‖ v - ‖ - - ‖ v - ‖ v
  - *Brachycatalecticus, cui pes in fine deest: ut,* Ita peregre adveniens v v v ‖ v - ‖ v v -

Aca-

Trimeter seu senarius sex constans pedibus, isque vel

Acatalectus seu plenus, ut: Poeta cum primum animum ad scribendum appulit v - ‖ v - ‖ - v v ‖ - - ‖ - - ‖ v -
Beatus ille qui procul negotiis v - ‖ v - ‖ v - ‖ v - ‖ v - ‖ v -

Catalecticus, cui in fine deest syllaba, ut: Trahuntque siccas machinæ carinas v - ‖ v - ‖ - - ‖ v - ‖ v - ‖ -

Hypercatalecticus, qui syllaba in fine abundat. Ut demonstratæ sunt, hasce ædes esse oportet - - ‖ - - ‖ - - ‖ - - ‖ - - ‖ v - ‖ v *Aliter vocatur Saturnius.* Dabunt malum Metelli Nævio poetæ v - ‖ v - ‖ v - ‖ - - ‖ v - ‖ v - ‖ -

Brachycatalecticus, cui pes in fine deest. Opulento homini hoc magis servitus dura est v v - ‖ v v - ‖ v v - ‖ v - ‖ - - *In* Magis, *S, eliditur.* Nonne idem hoc lucis me mittere potuit - - ‖ - - ‖ - - ‖ - v v ‖ v v -

Scazon seu Claudus, qui in ultima sede pro Iambo habet spondæum. Miser Catulle desinas ineptire v - ‖ v - ‖ v - ‖ v - ‖ v - ‖ - - Quapropter edulcare convenit vitam - - ‖ v - ‖ - - ‖ v - ‖ v - ‖ - -

Tetrameter seu Quadratus vel Octonarius, octo constans pedi-

Acatalectus seu plenus. Nil est triumpho, si licet me latere tecto abscedere - - ‖ v - ‖ - - ‖ v - ‖ - v v ‖ v - ‖ - - ‖ v - Istuc tibi ex sententia tua obtigisse gaudeo.

Catalecticus seu Septenarius, vel Hipponacteus, cui in fine deest syllaba. Deprensa navis in mari vesaniente vento - - ‖ v - ‖ v - ‖ v - ‖ - - ‖ v - ‖ v - ‖ - Satis pol proterve me Syri promissa huc induxerunt v v - ‖ v - ‖ - - ‖ v - ‖ v - ‖ - - ‖ - - ‖ - *S, in* Satis *eliditur.* Istuc tibi ex sententia tua obtigisse lætor.

bus, isque vel | *Hypercatalecticus, qui syllaba in fine abundat.* Atque ejus amicam subagitare vel heri in vino quo immodestus -- ‖ vv- ‖-vv‖v-‖vvv‖--‖--vv-‖- Deprensa navis in mari vesaniente Apeliota.

Septenarius, septem constans pedibus apud Plautum sæpius, rarò apud Terentium invenitur.

TROCHAICI.

Versus Trochaicus est vel

Monometer, duobus constans pedibus, isque vel
- *Acatalectus seu plenus, cui nihil deest, ut:* Vapulabis - v ‖ - v
- *Catalecticus, cui in fine deest syllaba, ut:* Occidi - v ‖ -
- *Hypercatalecticus, qui syllaba in fine abundat, ut* Vapulabitis - v ‖ - v ‖ -

Dimeter quatuor constans pedibus, isque vel
- *Acatalectus seu plenus, ut:* Cras amet, quod numquã amabit -v‖--‖-v‖-v
- *Catalecticus, cui in fine deest syllaba, ut:* Proh Deum atque hominum fidem -v‖-vv‖-v‖-
- *Hypercatalecticus, qui syllaba in fine abundat, ut:* Qui te ad scopulum è tranquillo inferat --‖vv-‖--‖-v‖-

Trimeter seu Senarius, sex constans pedibus, isque vel
- *Acatalectus seu plenus, ut:* Ad fores auscultate atque asservate ædes -v‖--‖--‖--‖--‖-v
- *Catalecticus, cui in fine deest syllaba, ut:* Nonne idem hoc lucis me mittere potuit --‖--‖--‖-v‖vvv‖-
- *Hypercatalecticus, qui syllaba in fine abundat, ut:* Qui mihi ubi ad uxores ventum est, tum fiunt senes -v‖vv-‖--‖--‖--‖-vv-

Te-

Tetrameter seu Quadratus octo constans pedibus, est vel

- *Acatalectus seu plenus, ut* : Adeon hominem esse invenustum aut infelicem quemquam, ut ego sum? vv-|| vv-||-v||--||--||--||-vv||-v
- *Catalecticus, cui in fine deest syllaba, ut:* Proh Deum atque hominum fidem, quod si fit, pereo funditus -v|| -vv||-v||--||--||vv-||-v||- Sic Amyclas cum tacerent perdidit silentium -v||--||-v||--||-v||-v||-v||-
- *Hypercatalecticus, qui syllaba in fine abundat, ut:* Tu fortasse quid me fiat parvipendis, dum illi consulas --||-v|| --||--||--||--||--||-v||-.

Admonitio de Dimensione, seu scansione versuum Comicorum.

I. IN eadem scena modo Jambici, modo Trochaici, & utrique modo longi, modo breves inveniuntur.

II. Sæpe syllaba prima versus ad finem præcedentis, & ultima ad principium sequentis pertinet.

III. Sæpe Vocales longas uno tempore per Systolen, breves duobus temporibus per Ectasin vel Diastolen extulerunt. *Abi* vv *Imo* v- *Animo* vvv *Phormio* vvv *Fuit* -v *Fieri* -v- *Reduco* --v

IV. Sæpe Vocales, vel diviserunt per Diæresin, vel contraxerunt per Synæresin aut Synalephen. *Iam* vv *Qui* v- *Hospitae* -v-- *Phaëton* -- *Nihil*-*Rei*-*Hujus*-*Ait*-*Meos*-*Fiat*-*Potius* vv *Adeon* vv *Puero* v- *Proinde* -v *Duorum* -v *Ambiens* --*Legiones* ---*Histriones* --- *Ajebas* vel *Aibas* --*Hodie* vv

V. Sæpe per Ecthlipsin literas & syllabas extriverunt, sive literæ consonantes essent, sive vocales, & hæ tam longæ, quam breves, idque vel in medio vocum per syncopen, vel in finibus per Apocopen. Ita Cicero pro *Postmærium, Posteri-*

meridianus efferebat *Posmarium*, *Posmeridianus*, & alii extrita etiam S, *Pomarium*, *Pomeridianus*. *Axilla*, *Vexillum* efferebant *Ala*, *Velum* fuga literæ vastioris, ut ait Cicero, qui etiam testatur pro Vasis argenteis dici solitum *Vasargenteis*, pro Virorum *Virum*, pro testis fractis *Testifractis*, pro si vultis, *Sultis*, pro Si vis *Sis*, V, extrita, pro Si audes *Saudes* vel *Sodes*, pro Cape si vis, *Capsis*, in quo tamen Cicero fallitur. Sed *Facsis*, certum est dici solitum pro Face si vis, & pro Cedite *Cette*, pro Surripere, Surrigere, Porrigere, *Surpere*, *Surgere*, *Porgere*, pro Evasisti *Evasti*, pro Vixisset *Vixet*, prn Irritavit *Irritat*, pro Decreverat, *Decrerat*, pro Scire licet *Scilicet*, pro Ire licet *Ilicet*, pro Calidior, *Caldior*, pro Valide *Valde*, pro Populo *Poplo*, sicut *Poplicus* & inde *Publicus*, pro Admisisse *Admisse*, pro Lamina *Lamna*, pro Eveniat *Evenat*, pro Applicat *Aplicat* prima brevi, quia A in ad natura brevis est, quomodo etiam *Invidus*, *Convenit* primam correptam habent propter elisionem literæ *N*, quæ elisio aperta est in *Coeo*, & in *Copis*, quasi Coopis, unde Copia, sicut Inopis, inops, inopia: pro Dives *Dis*, pro Divinæ *Ditia*, pro Videsne *Viden*, Vultisne *Vultin*, Aisne *Ain*, pro tamen, *Tame* & *Tam* teste Festo, pro Obmitto *Omitto*, extrito M, quod ex B, factum fuerat, pro Juvit *Iuit* sive *Iu-it*, extrita V. Ista omnia satis veterum auctorum testimonio certa sunt, adeoque nemini jam durum aut insolens videri debet homines doctissimos in dimetiendis versibus Comicis nullam eorum, quæ Grammatici præcipiunt, rationem ducere, qualia sunt *Audivi* - - nempe V, elisa & duobus I, coalescentibus *Reieio vvvv* & *Reicio -vv Senex* - quasi Snex, & *Senectus* - -E, elisa sicut in *Fenstra* pro Fenestra, & in *Liberius -vv Argumentum* - -vV, extrita *Fateor vv Confiteor vv* elisa E. *Audivere* - -*v* quasi Audiere vel Aud-iere *Viden' tu vv-* elisa N, sicut etiam in isto: *Hera in crimen vv-v* & *Tamen vix vv-* quasi esset Tame vix. *Ne hoc quidem tacebit-vv* || *v-v* extrita M, sicut etiam in *Omnes v- Nempe vv Enimvero vv- - Nam quid ego -vv* D, elisa sicut & ibi: *Quod ego te vv-* quasi esset Qu-ego te. Ita *Sed quid hoc* - - quasi esset Sed quoc. Et *Sed eccum* — pro Seccum *Ædepol-v* quasi esset Æpol sicut *Æcastor*

Æcastor quidem v quasi esset prius Quiem post Quem. Ita B, & vocalis exteritur in *Nobis*-quasi esset Nois & Nis, *Tibi, sibi* v quasi Tiisii & postea Tī, Si. Et *Abi*- quasi Ai. L, sæpe eliditur in *Ille*, quasi esset Ile, priore correpta, quomodo veteres *Oli* pro Illi dicebant. Ita eliditur in *Simul cum* vv-Idipsum literæ R, & S, sive consonans, sive vocalis sequatur, usuvenit. *Miser quod* v v - *Par referre* v v - v *Soror dicta* v v - v *Est v Iste* v v *Ostendo* v - v *Esse* v v *Nimisquam* v v *Tu abis ab illa* v v - - quasi esset Tababilla, Sic *Melius est* v - quasi Melust. *Commoditates in hac re* - v || - v || - - elisa prius S, postea E Eluditur etiam P, in *Voluptas* una cum V, cum sit à *Volupis*, id est, jucundus quasi Volupitas. Sic in *Ineptus* v v v cum *Aptus*, sit factum ex Apitus ab *Apere* verbo prisco, quod significat nectere, jungere, unde *Apex*. Etiam T, elidi solet, ut *Dabit nemo* v v - v *Tacet cur* vv- *Venit nunc* vv- In *Nemine ego* -vv fit ecthlipsis duplex quasi esset Neminego, sic *Idem mihi* - v v quasi esset Iem mihi.

VI. Sæpe litteras interposuerunt, ut vocalium Concursum sive Hiatum effugerent, ut *Mederga* pro me erga, *Antideo* pro Anteeo, *Antidhac* pro Antehac. Etiam *Calim* pro Clam, teste Festo dicebant. In Plauto est *Perdeam* pro Peream.

VII. Sæpe hiatum vocalium admiserunt, ut: *quomodo hinc abeam nescio* - v || - - || v v - || - v || - ubi postrema vocalis in *Modo* non eliditur. Sic *Abi hinc in malam crucem*, non eliditur I, in *Abi*. *Hecyra est huic nomen fabulæ. hac cum data est.* non exteritur Æ, in Fabulæ. *Ille opere foris Faciundo lassus noctu advenit*. Nec E, in *Ille*, nec V, in *Noctu* eliditur, ut sit Trochaicus tetrameter catalecticus.

VIII. Sæpe M, non exteritur sequente vocali, & modo producitur, modo corripitur, ut: *Officium hoc viri nequaquam est boni* - v v || - - || v - || - - || v - || v -

IX. Interjectiones *Heu*, *O*, *Papæ*, *Au*, *St*, & similes animi motum exprimentes sæpe Actoris sunt, non Poëtæ, adeoque ad versum non pertinent, ut monet Victor. lib. 2. de metris. Illustre rei huius exemplum est in Plauti Mostel. 2. 3. sc. 2.

Ibi

Ibo intro igitur. TR. mane sis, videam ne canis. TH. agendum vide.

TR. *Est. TH. ubi canis est? TR. abi dierecta, abin hinc in malam crucem.*

At etiam restas? abi istinc. SI. nihil pericli est age.

Aldi editio partim, & alii Codices habent: *Abi dierecta est.* Et mox: *At etiam restas? Est? abi istinc.* Sed nihil est dubii, quin pro *Est* ubique legendum sit *St.* & *Abi* pro *Vbi.* Hoc modo:

St, abi canis, St abi dierecta, st abin hinc in malam crucem
At etiam restas? St abi istinc. SI. nihil periculi est age.

Sunt versus Trochaici tetrametri catalectici, ad quos tamen interjectio *St*, præterquam primo loco, non pertinet.

F I N I S.

